

Series I

Volume XXVIII

2002

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. XXVIII (2002)

Announcement	1
Obituary, Prof. Anoushavan A. Ebeyan	1
Letters	1
NERCESSIAN, Y. T. Cilician Armenian Coins Overstruck in Arabic.....	3
Armenian Numismatic Literature	24
Letters	30
<i>Selected Numismatic Studies II - Դրամագիտական աշխատանքներու ժողովածու II</i>	31
Announcement	32
Letters	32
Latest News	32
NERCESSIAN, Y. T. The Armenian Coin Auctions of Gerhard Hirsch 161, 163, 166..	33
Կենսագրութիւն՝ Դրամագէտ Հենրի Վարդանի Սարգսեանի (Biography of Henry Vardan Sarkissian)	41
Մատենագրութիւն Հենրի Վ. Սարգսեանի (Bibliography of Henry V. Sarkissian)	43
Armenian Numismatic Literature	60
Editorial	61
Letters	61
Errata	62
Obituary	62
Directory of Armenian Numismatic Society Membership e-mail Addresses	62
NERCESSIAN, Y. T. The Armenian Coin Auctions of Classical Numismatic Group, Inc., 58, Triton V (2001, 2002)	63
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Մարգո-Լենա Ե. Պ. Վ. Զուբովի Ռուբենեան դրամների ժողովածուն (GARABEDIAN, Margo-Lena E. B. V. Zoubov's Roupenian Coin Collection).....	67
ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Բագրատ, Դաւթեան և Կո. թղթադրամ (SAHAKYAN, Bagrat. Davtyan & Co. Paper Money)	85
Armenian Numismatic Literature	88
Announcement	89
Letters	89
Donations	90
NERCESSIAN, Y. T. A Small Hoard of Tigranes II the Great Tetradrachms	91
ISHKANIAN, Hagop. Hagop Kojoyan/Arshag Fetvajian: Designers of the Banknotes of the Armenian Republic (1918-1920) ԻՇԽԱՆԻԱՆ, Յակոբ. Թաղոյր Կոյոյեան – Արշակ Ֆէթվաճեան. Հայաստանի I Հանրապետութեան դրամների նկարիչներ	97
Armenian Numismatic Literature	100
Դրամագիտական մատենագրութիւն Հայր Օգոստինոս Սեբուկեանի (Numismatic Bibliography Bibliography of Father Augustinus Sekoulian)	101
Armenian Numismatic Literature	103
Minutes of the Armenian Numismatic Society Meeting of September 14, 2002	106
Տեղեկագրութիւն Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան Սեպտեմբեր 14, 2002-ի ժողովին..	107

Series I

Volume XXVIII, No. 1

March 2002

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. XXVIII (2002) No. 1

Announcement	1
Obituary, Prof. Anoushavan A. Ebeyan	1
Letters	1
NERCESSIAN, Y. T. Cilician Armenian Coins Overstruck in Arabic.....	3
Armenian Numismatic Literature	24
Letters	30

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I

Vol. XXVIII, No. 1

March 2002

ANNOUNCEMENT

The Armenian Numismatic Society has shipped a large supply of auction catalogues to the State History Museum of Armenia in Yerevan. Consisting of some 75 prints, of various numismatic catalogues, usable for research and attributing (identification) coins of various ancient issues. Some include Armenian coins, which are of extreme importance to learn the identification and values of the coins. Even though most of the catalogues (about 500) are outdated and have past values, never the less, they establish values as of the time of the publication.

The shipment was made through assistance of the Armenian Gospel Mission of Pasadena, Mr. Steve Lazarian, President. The Mission ships a full carload every few months of useable clothing, furnishing, and food stuffs to Armenia, where they have mission programs, as well as day schools, for some 586 students, feeding them, giving them their education, as well as the Gospel message.

The Society is thankful to the A.G.M. for their help in shipping our materials. In the future we plan to ship more catalogues to Armenia. Members willing to donate their fixed price lists and auction catalogues can ship to the Society.

Luther Eskijian, President

OBITUARY

Prof. Anoushavan A. Ebeyan

Was born in Izmir. Passed away in Beirut, Lebanon. 1907-†1.II.1996

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

I have received the missing *Bulletins* which now complete my set of publications from your Society.

Let me at once say that I was deeply touched by the fact that you did not accept my check in payment for the above.

The kindness and help I received from all Armenians I met during my recent passage through your fascinating country easily be matched by your gentleman's generosity.

It is my intention to visit Armenia again this summer and stay longer this time. I look forward to it and have already started on my background reading.

My wishes for all the good things of this world will always be directed towards you.

Basil C. Demetriadi
Kifissia, Greece

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Genewian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan and V. Yegharian. Non-member subscriptions US \$50.00 per year.

ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443

... This spring my awards are: best-in-show, SSSC, for display of "Medal of the Armenian Embassy in Canada," and CSNS "Elston Bradfield Literary Award" for last year's article on the cut Tigranes. I am also told that in August I am receiving an award from TAMS for one of my articles sent there. Did I mention that late last year I got an award from the NOW for 3rd place for an article that I sent there on Artavasdes II?

... At ANA's annual convention in Atlanta earlier this month I received the TAMS Bronze Literary Award for my article "An Outstanding Armenian Holocaust Medal". It is a very attractive plaque which will look nice on the wall.

Apparently there is a book on these [subway tokens] including Armenia. I have not seen it. Some information I found on the internet:

Subway Tokens Which Had or Have Circulated on the Territory of ex-USSR. It covers all subway tokens from the first 1935 Moscow token to the mid-1990's. Covered are all 14 subway systems of Russia, Ukraine, Belarus, Georgia, Armenia, Azerbaijan and Uzbekistan. The catalog is very detailed and well illustrated. Over 100 different tokens are listed. It was written by A. Kozhara and published in Tallinn in 1996. The catalog measures about 8"x5 3/4", it's soft cover and has 30 pages. Catalog written in Russian and English.

L. A. Saryan

Արդէն բաւական ժամանակ է, ինչ ստացել եմ մեր զբոսաշրջային Համար ուղարկուած ՀՊՀ-ի 4-րդ պրակը և իմ յօդուածի առանձնատիպը Մի քանի օր առաջ ստացայ նաև Ձեր 8.11.2001-ի նամակը Անշափ ուրբաի եմ ու շնորհակալ մեր զբոսաշրջային զրականութեամբ օգնելու Ձեր նոր նախաձեռնութեան համար ինչ վերաբերում է Ձեր գրքի բաշխման յետագայ ընթացքին, ապա այդ հարցում դեռևս նորութիւն չկայ, որովհետև մեր կապը մարզերի հետ այնքան էլ աշխոյժ չէ, այլ պէտք է որսալ յարմար առիթները, որոնք շատ չեն:

Հաճելի էր տեսնել յօդուածս ՀՊՀ-ում հրատարակուած: Շնորհակալ եմ նաև անդերդէն տեքստի լեզուական շտկումներին համար Ափսոս, որ մի քանի տեղ վրիպակներ են սպրդեր: զրանք շատ չեն, բայց իմաստային նշանակութիւն ունեն: Ման. 5-ում «Zardaryan accepts»-ի փոխարէն պէտք է լինէր «Zardaryan excepts», քանի որ նա այդ տառերը տարբեր չէ համարում: Ի՞նչ 91-ում (տող 9 վերեւից) Assyria-ի փոխարէն պէտք է լինէր Syria: Եւ նոյն էջում (տող 6 ներքեւից) «coins issued from 48/47»-ի փոխարէն «coins issued from 64 to 48/47 B.C.» Եւ ուշադիր չեմ եղել ու չեմ նկատել, որ անդերդէն թարգմանութեան մէջ «հարաւարեւմտայն»-ը (էջ 92, տող 8-9 ներքեւից) դարձել է «southeastern», ինչը չի համապատասխանում իրականութեանը: Եւ չոր, հաւանաբար Ձեր կողմից, աւելացուել է նաև «southwestern» բառը: Ինչպէս, շատ ուրախ եմ ու կրկին շնորհակալութիւնս եմ յայտնում այս հրատարակման առիթով:

Վերջերս, Դրամագիտութեան Բաժինը ձեռք բերեց Տիգրան Բ-ի երկու պղնձադրամ, մէկը՝ դարձերեսին Նիկէի, միւսը՝ նոճու պատկերներով: Այս դրամները մենք զննելիք Անէթի, Բաֆֆի և Լուս Անյէնի հայ ֆուտբոլիստների կողմից Դրամագիտական Բաժնին նուիրուած գումարով, երբ ամռանը նրանք այցելել էին ՀՊՊԹ և մեր բաժնին: Խնդրում եմ փոխանցէք նրանք մեր շնորհակալութիւնները և յայտնէք, որ այդ դրամները թանգարանում զրանցուել են Լուս Անյէնի հայկական ֆուտբոլային թիմի անունով:

Առաջիմ մի կողմ թողնելով արամերէն զրութեամբ արտաշէսեան դրամի (այժմ արդէն՝ դրամների) մասին յօդուածս, որի մասին, կարծեմ, յայտնել եմ Ձեզ, որոշեցի չարուեսակել ու աւարտել դեռևս 2000 թուականի սկզբին սկսած աշխատանքս Արտասազգ Բ-ի դրամների վերաբերեալ նախատեսել էի որպէս յօդուած, բայց այն խորացաւ ու ընդարձակուեց՝ հասնելով 4.5 մամուլ ծավալի: Դեռ որոշ շտկումներ ու լրացումներ կարիք կայ, բայց յուսով եմ առաջիկայ մէկ-երկու ամիսների ընթացքում լրիւ աւարտել:

(cont. on p. 30)

CILICIAN ARMENIAN COINS OVERSTRUCK IN ARABIC

PLATE 1

Y. T. NERCESSIAN

Introduction

Cilician Armenian coins overstruck in Arabic have important historical significance which has not yet been fully explored and studied by Armenian historians and numismatists. Thirty years ago Paul Bedoukian reported most of the Arabic overstruck coins known to him.

Several years ago the author purchased some takvorins of Guy (1342-1344) of Cilician Armenia.¹ One of them was in mediocre condition and pierced. On the reverse Armenian inscription circle there is an Arabic overstrike (or countermark) which prompted a very short report on this unique coin.² There are some other scattered papers on the subject of Armenian coins overstruck in Arabic, each type covered in a separate article. It is desirable at this time to describe all known and unpublished Armenian coins overstruck and countermarked in Arabic within one study. It is beyond the scope of this paper to describe Armenian coins overstruck or countermarked in Armenian³ and Seljuq⁴ dirhams overstruck or countermarked in Armenian.⁵

Early nineteenth-century scholars studying Armenian coins were aware of Cilician Armenian coins overstruck in Arabic. Initially they had some problems in correctly attributing the undertypes as well as the overstrikes.

In 1846, J. Lelewel was the first to publish line drawings of an Armenian coin overstruck in Arabic.⁶ Mistakenly, he considered it an Islamic coin overstruck in Armenian. With the help of an Armenian expert he ascribed the coin to a king named Levon but because of its poor condition, the Arabic inscription remained uncertain.

In 1855, V. Langlois published his famous book dedicated to the study of medieval Armenian coins.⁷ Here, Langlois reprinted Lelewel's line drawing but classified the coin under the name of King Levon IV (1320-1342). Unfortunately, he repeated Lelewel's mistake that it is an Islamic coin overstruck in Armenian. Langlois attributed the Arabic inscription to Qilij Arslan (1188-1210) of Konya. In the same book he also published the line drawing of an Hetoum-Kaikhosrew bilingual tram countermarked "Allah" (God) in Arabic.⁸

¹ Spink, *Coin Auction 102: Ancient, Foreign and English Coins and Commemorative Medals*, "Ancient and Medieval Coins from the Collection of Professor Asbed Donabedian (1923-1993)" (London, March 1994), pp. 12-32, 56-60, Nos. 120-478, lot 447.

² Y. T. Nercessian, "An Overstruck Takvorin of Guy," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXIV (September 1998), No. 3, pp. 33-34, pl. III.

³ Y. T. Nercessian, "Odd and Curious Armenian Money," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XIX (December 1993), No. 4, pp. 69-72, pl. V.

⁴ N. G. Rhodes, "Some Armenian Notes," *Spink Numismatic Circular*, Vol. LXXXIV (October 1976), No. 10, pp. 370-371.

⁵ The terms Cilician Armenian, Roupenian, or plain Armenian are used interchangeably in this study.

⁶ J. Lelewel, *Le Génie de l'Orient*, par L. L. Sawaszkiewicz (Brussels, 1846), pp. 214-216, pl. 11, Nos. 94, 95.

⁷ V. Langlois, *Numismatique de l'Arménie au Moyen âge* (Paris, 1855), pp. 84-85, pl. VI, No. 5.

⁸ Langlois, p. 57, No. 19, pl. II, No. 1.

In 1883, O. Codrington published six Armenian silver coins overstruck in Arabic.⁹ Later, in 1904, in a book dedicated to the study of Islamic coins, he correctly attributed the Arabic overstrike to the Egyptian Mamlūk Sultan al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muḥammad (693-741 A.H./A.D. 1293-1341).¹⁰

Both Fr. C. Sibilian¹¹ (1892) and K. J. Basmadjian¹² (1936) were aware of Armenian coins overstruck in Arabic, and realized that some of those coins belonged to King Levon IV. Beyond that, however, they made no effort to study them.

In 1936, M. Eretzian published an overstruck Armenian silver coin which he attributed to King Levon IV. Eretzian was able to read the Arabic overstrike correctly, but he did not investigate the circumstances which caused the overstriking.¹³

In 1962, Paul Z. Bedoukian published his monumental treatise, *Coinage of Cilician Armenia*.¹⁴ Bedoukian not only gave an historical background, but also the reasons which created the existence of these coins. For the corpus of his book, Bedoukian examined 126 Armenian coins overstruck in Arabic. He attributed 13 of these to King Oshin (1308-1320), and 50 to Levon IV (1320-1342); however, the remaining 63 of them remained illegible. In his plates, Bedoukian offered illustrations of two types of four overstruck coins, half of them ascribed to Oshin and the other half, to Levon IV. He attributed the Arabic overstrikes to al-Nāṣir Muḥammad.

In 1964, Paul Balog published a monograph dedicated to coins of the Mamlūk sultans of Egypt and Syria.¹⁵ In this landmark treatise, Balog studied and discussed the overstruck types in detail. The complete Arabic legend was reconstructed from several coins. The catalogue classified ten coins of which six are illustrated in the plates. Three of the overstruck silver coins are attributed to King Oshin, three to Levon IV, and four undecided. The reconstructed dies are ascribed to al-Nāṣir Muḥammad. According to Balog, the Mamlūk¹⁶ coin die types were originally used to strike gold dinars (A.H. 711 and 713) in Cairo, also silver coins in Damascus. The overstrike legends do not indicate mint and date.¹⁷

In 1964, L. Rahmani reported a hoard found in the ruins of the Old City of Tiberias.¹⁸ The part of the hoard which was rescued consisted of 116 silver coins: 90 of the Mamlūks, 23 of the Venetians, and 3 of the Armenians. The Mamlūk and Venetian coins are ascribed to the

⁹ O. Codrington, "On a Hoard of Coins Found at Broach," *Journal of the Bombay Branch, Royal Asiatic Society*, Vol. XV (1881-1882), pp. 367-370, Nos. 38-43, pl. 4, Nos. 26-28.

¹⁰ O. Codrington, *A Manual of Musulman Numismatics* (London, 1904), pp. 15-16.

¹¹ Fr. C. Sibilian, *Classification of Roupenian Coins* (Vienna, 1892), p. X, 66 (in Armenian).

¹² K. J. Basmadjian, *Numismatique générale de l'Arménie* (Venice, 1936), pp. 129-130 (in Armenian).

¹³ M. Eretzian, "For Armenian Numismatics," *Bazmavep*, Vol. XCIV (January-February 1936), Nos. 1-2, pp. 35-36 (in Armenian).

¹⁴ P. Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia* (New York, 1962), Armenian edition (Vienna, 1963), pp. 17-18, 124g-124h, 368, Nos. 1946, 1947, p. 380, Nos. 2027, 2028, pls. XLII, XLIV.

¹⁵ P. Balog, *The Coinage of the Mamlūk Sultans of Egypt and Syria* (New York, 1964), pp. 146-147, pl. VIII, Nos. 213a-213f.

¹⁶ The Mamlūks rose to power as slave soldiers in Egypt and established a dynasty, Bahri Mamlūks. They ruled Egypt starting in A.H. 648 to 792 (1250-1390), and controlled Palestine and Syria, as well as the holy cities of Mecca and Madina. According to Paul Balog, p. 5, the word Mamlūk (literally translated 'owned') does not signify slavery in the true sense of the word. When a male slave was purchased or captured by a Muslim master, he did not serve as a common slave or domestic servant, but became a highly valued body-guard, soldier, or even gentleman-at-arms. Balog has a brief survey on this subject, extending from pp. 5-11.

¹⁷ P. Balog, *The Coinage of the Mamlūk Sultans of Egypt and Syria*, p. 147; also pl. VII, No. 177.

¹⁸ L. Y. Rahmani, "A 14th Century Hoard from Tiberias," *Israel Numismatic Journal*, Vol. II (1964), Nos. 3-4, pp. 47-48.

thirteenth and fourteenth centuries. One of the Armenian coins is a silver takvorin (not overstruck) attributed to Levon IV. Even though the author did not attribute them, the other two have Arabic restrikes and belong to King Levon IV.

In 1969 Bedoukian published a lengthy article on Armenian coins overstruck in Arabic.¹⁹ Here, the author reviews the most important earlier studies on these coins. He points out that the Mamlūks received a large supply of takvorins from Levon IV as tribute and overstruck them in Arabic since their supply of silver was very short. Bedoukian discusses nine coins attributed to six Armenian kings, all overstruck in Arabic. The list includes one copper of Hetoum II, one silver of Levon III, two silvers of Oshin, two silvers of Levon IV, two silvers of Gosdantin III, and one silver of Levon the Usurper. The reconstructed Arabic legends are given to al-Nāṣir Muḥammad and al-Ashraf Sha'bān. The article also describes a recently discovered mixed hoard, containing twenty-one silver coins. The coins are classified as nine Armenian-inscribed takvorins, seven takvorins overstruck in Arabic, one coin of Trebizond, and four coins belonging to Egyptian Mamlūk sultans.

In 1970, A. R. Fahmy published a paper dedicated to Mamlūk coins, which included five Armenian silver coins overstruck in Arabic.²⁰ Fahmy published the legend and offered a line drawing for each coin separately.

In 1970, Fr. Au. Sekoulian, during the classification of Hetoum II coppers, discussed the Hetoum II copper coins with Arabic restrikes which he assigned to Melik al-Ashraf.²¹ Later, in 1972, in his article on King Oshin silver coins, Fr. Sekoulian published four overstruck coins.²² Sekoulian concluded that the Arabic coin dies were used by the occupying ruler on the limited supply of Armenian coins which was later exchanged for a bigger sum of non-overstruck Armenian coins. He attributed the Arabic overstrikes to al-Nāṣir Muḥammad.

In 1976, N. G. Rhodes published two newly discovered silver trams of King Levon I (1198-1219), not overstruck by the Mamlūks of Egypt but by neighboring Seljuq Kaikhusrew III (663-681 A.H./A.D. 1265-1282).²³

In 1995, Y. T. Nercessian published his book dedicated to all Armenian coins and their market values.²⁴ Here, nine types of overstruck coins of Armenian kings are described: Hetoum II, one copper coin; Levon III, one silver coin; Oshin, one silver coin; Levon IV, four types of silver coins; Gosdantin III, one silver coin; and Levon the Usurper, one silver coin. The author attributed them to al-Ashraf Khalil, al-Nāṣir Muḥammad, al-Ashraf Sha'bān, and an anonymous Mamlūk sultan.

¹⁹ P. Z. Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," *Armeniacae* (Venice, 1969), pp. 138-147; also in *Selected Numismatic Studies* (Los Angeles, 1981), pp. 161-171.

²⁰ A. R. Fahmy, "Contributions to the Mamlūk Coinage," *Bulletin de l'Institut d'Égypte*, Vol. L (1968-1969), pp. 5-36 (in Arabic).

²¹ Fr. Au. Sekoulian, "The Second Type Copper Coins of Hetoum II in the Mekhitarist Museum in Vienna," *Handes Amsorya*, Vol. LXXXVI (April-June 1970), Nos. 4-6, pp. 209-230; reprinted in *Numismatic Studies; Hetoum II, Levon III, and Oshin* (Vienna, 1982), p. 7 (in Armenian).

²² Fr. Au. Sekoulian, "The Silver Coins of Oshin in the Mekhitarist Museum in Vienna," *Handes Amsorya*, Vol. LXXXIV (January-March 1972), Nos. 1-3, pp. 95-110; reprinted in *Numismatic Studies; Hetoum II, Levon III, and Oshin* (Vienna, 1982), pp. 82-83 (in Armenian).

²³ N. G. Rhodes, "Some Armenian Notes," *Numismatic Circular*, Vol. LXXXIV (October 1976), No. 10, pp. 370-371, Nos. 5 and 6.

²⁴ Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* [ACV] (Los Angeles, 1995), p. 145, No. 405; 153, No. 429; 157, No. 446; 159-160, Nos. 457-459; 165, No. 478; 167, No. 487.

In 1998, as indicated earlier, Y. T. Nercessian published a short report on a newly discovered silver takvorin of Guy.²⁵ The restrike is on the reverse circular Armenian inscription. The Arabic countermark reads "*al-malik*." Apparently it is countermarked by an anonymous Mamlūk sultan.

In addition to the above studies, sale and auction catalogues occasionally listed Cilician Armenian coins overstruck in Arabic.²⁶ These are considered to be scarcer than the Armenian-inscribed regular coins of Armenian kings.

Arabic overtstruck types

For much of its existence during the fourteenth century, Cilician Armenia was weak and incapable of defending itself against attacking stronger enemies. It was during these periods that coins were overstruck. The Roupenian dynasty was founded after the downfall of the Bagratid dynasty when Armenians by hundreds of thousands started migrating out of their motherland and settling on the southern flank of the Byzantine Empire. Shortly after the founding of the Roupenian dynasty (1080), in 1097, the First Crusade passed through Asia Minor and Cilicia. Some crusading families founded Latin principalities on the eastern shore of the Mediterranean Sea. One hundred years later, the Roupenian barony was transformed into a kingdom when Baron Levon II was crowned as king on January 6, 1198.²⁷ Cilician Armenia, on the southern flank, bordered Crusader principalities who were a natural barrier against Muslim enemies. Cilicia also needed to be concerned against the northern Seljuq Turks. This political situation helped Cilician Armenia to form a strong and prosperous kingdom.

Two double-lion silver trams, belonging to King Levon I (1198-1219), were overstruck in Arabic in the name of Seljuq Kaikhusrew III. So far, no other similar specimens are known. The coins were restruck in the Mine of Lu'lu'a which formed a part of Cilician Armenia in 1219. In this case the coin was restruck for its silver content when it has traveled to a neighboring country because of international commerce, or it had remained there from the regnal period of King Levon I, prior to 1219.

King Hetoum I (1226-1270) had the foresight to realize that only an alliance with the Mongols could save his kingdom. Once the Mongol army started losing its military strength, the Christian principalities forming a barrier to the southern border of Armenia succumbed to the Mamlūk invasions. In the end of the thirteenth century, Cyprus was the only other Christian kingdom in the Levant. The Mamlūk onslaughts weakened Cilicia and the Armenians were forced to pay tribute to the sultans of Egypt.

From the period of King Hetoum I we have received a bilingual Hetoum-Kaikhusrew silver tram which is countermarked "Allah" in Arabic on the Armenian side, on horse's back.²⁸ During the past one hundred fifty years no other similar specimen has surfaced.

²⁵ Y. T. Nercessian, "An Overstruck Takvorin of Guy."

²⁶ Spink, *Coin Auction 102*, pp. 12-32, 56-60, lots 120-478, Nos. 440-442, 454. CNG, *Auction 36: A Public and Mail Bid Sale* (Lancaster, PA, 1995), Nos. 861, 863, 867-868, 893-894; *Auction 46: A Mail Bid Sale* (Lancaster, PA, 1998), Nos. 775, 780, 786.

²⁷ S. Der Nersessian, "The Kingdom of Cilician Armenia," *A History of Crusades*, editor K. M. Setton (Philadelphia, 1962), Vol. II, pp. 630-659.

²⁸ V. Langlois, *Numismatique de l'Arménie au Moyen âge* (Paris, 1855), p. 57, No. 19, pl. II, No. 1.

Table 1. Reconstructed complete legends of the Arabic overstriking

Type	Ruler	Type obverse	Type reverse
I	Kaikhosrew III	السلطان الاعظم غياث الدين والدین ابوالفتح کيخسرو قاج ارسلان	الملك لله * * ضرب بمعدن لور في سنة اربع مائ و ستائة
Translation		The Greatest Sultan Succour of the World and the Religion Father of Conquest, Kaikhosrew son of Qilij Arslan	Sovereignty belongs to God Struck in the Mine of Lu'lu'a in the year four and sixty and six hundred
Type	Ruler	Type obverse	Type reverse
II	Al-Ashraf Salāh al-Dīn Khālil	قلاؤن السلطان الملك الأشرف صلاح الدين ناصر الله الحندي محي الدولة الدولة العباسية خليل بن	لا اله الا الله محمد رسول الله ارسله بألهدي ودين الحق
Translation		Qalā'ūn The Noblest Sultan and King Rectifier of the Religion and Bringer of * Victory to the Muhammadan community Vivifier of the 'Abbāsid Government Khalil son of	There is no god but God; Muhammad is the Messenger of God, who sent him with guidance and the religion of truth
* Continued on next line			

Table 1. Reconstructed complete legends of the Arabic overstriking

Type	Ruler	Type obverse	Type reverse
III	al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muḥammad	الله وما النصر الا من عند الله محمد رسول الله ارسله بالهدى ودين الحق	الله وما النصر الا من عند السلطان الملك الناصر ناصر الدين والدين محمد بن الملك النصور نلاون
Translation			
		God And there is no victory except with (God) The Victory-Bringing Sultan and King Bringer of Victory to the World and the Religion Muḥammad the son of the Victory-Granted King Qalā'ūn	God And there is no Victory except with (God) There is no god but God Muḥammad is the Messenger of God who sent him with guidance and the religion of truth
Type	Ruler	Type obverse	Type reverse
IV	al-Ashraf Nāṣir al-Dīn Shā'bān II	السلطان الملك الاشرف ناصر الدين والدين شيبان ... بن الملك ال	لا اله الا الله محمد رسول الله ارسله بالهدى
Translation			
		The Sultan and King The Noblest, Bringer of Victory to the World and the Religion, Shā'bān son of the [Victory-Bringing King Hasan]	There is no god but God Muḥammad is the Messenger of God who sent him with guidance [and the religion of truth]

3	الله	4a	لا إله إلا الله	4b	الإشراف ملك	5a	محمد ر	لا إله
5b	السلطان الدنيا والدين	6a	وما النصر السلطان الملك	6b	لا إله إلا الله رسول الله	7a	محمد رسول الله	لا إله إلا الله
7b	السلطان ناصر الدنيا محمد بن الملك	8a	السلطان الملك الناصر ناصر الدنيا والدين محمد بن الملك	8b	النصر إلا من عند لا إله إلا الله محمد رسول الله	10a } لا إله إلا الله 15a } محمد رسول الله 16a } أرسله بالهدى 18a } 19a }		
9a	وما النصر السلطان الملك ناصر	9b	الله النصر إلا من عند					
10b	الله وما النصر إلا من عند لا إله إلا الله محمد	11a	الله وما النصر إلا من السلطان الملك الناصر ناصر الدنيا	11b	لا إله إلا الله محمد رسول الله أرسله			
12 } 17 }		13a-1	الملك	13a-2		13b-1	رسول	
13b-2		14		15b	السلطان الملك ناصر الدنيا شعبان والدين شعبان بن			
16b } 19b }	السلطان الملك الإشراف ناصر الدنيا والدين شعبان بن الملك آل ...	18b	السلطان الملك الإشراف ناصر والدين شعبان بن حسن بن الملك					

Table 2. Arabic inscriptions overstruck on Armenian coins

Levon II (1270-1289) was defeated on the battlefield and he was the first Armenian king to sign a peace treaty with the Mamlūks. One of the key points of the treaty was that it would last for a period of “ten years, ten months, ten days, and ten hours” starting on May 7, 1285; Levon also had to pay an annual tribute of one million dirhams, half in silver coins and the

other half in commodities consisting of horses, mules, and ten thousand iron bars.²⁹ So far no overstruck coins of King Levon II have surfaced. Perhaps the Mamlūks melted the Armenian coins and recycled them into their dirhams.

Hetoum II (1289-1305) was not crowned as king. Perhaps for this reason he struck two types of copper coins known as kardez. Also, he issued a small silver coin, known as billon, similar to Crusader billon deniers. The latter is a very light (15 mm., 0.55 g.) and fragile coin which could hardly withstand the operation of overstriking. Paul Bedoukian published a copy of Hetoum II kardez overstruck in Arabic.³⁰ Since the Arabic lettering on this coin is illegible, the attribution remained uncertain in spite of the fact that he had the assistance of Dr. George C. Miles, a well-known specialist in Islamic numismatics.³¹ All known Armenian copper coins overstruck in Arabic belong to King Hetoum II.

Fr. Au. Sekoulian was able to read the Arabic overstriking on a copper coin of Hetoum II found in the collection of Mekhitarist Congregation Museum, in Vienna and with reservation he ascribed it to al-Ashraf. Here, there are questions which remain unanswered. For example, Fr. Sekoulian modestly writes, "we think to read" the name of al-Ashraf Melik (or al-Melik).³² In Balog's catalogue,³³ coins attributed to Mamlūk al-Ashraf are listed in the form of "al-Melik al-Ashraf." Fr. Sekoulian's illustration is not very clear. Therefore we are unable to read the Arabic overstriking. Based on Sekoulian's conclusion, we chose the closest coin legend from Balog's classification³⁴ (Type II) which could satisfy the coin No. 4 requirements of Arabic overstriking.

A copper kardez of Hetoum II, overstruck in Arabic is preserved in this author's collection. The Arabic overstriking lacks the Muslim king's name. However, the Arabic lettering is very clear and legible, [al-Sulṭan al ... / [al-du]nia waladin (Table 2, Insc. 5a). This inscription type was compared with the coins illustrated in Balog's plates.³⁵ Our subject coin lettering style does not correspond to those of al-Ashraf Ṣalāḥ al-Dīn Khahl (689-693 A.H./A.D. 1290-1293). The same comparison was made with the Seljuq coin lettering style illustrated in S. L. Poole's plates.³⁶ The styling of our Arabic lettering is very similar to those of Seljuq Ma'sūd II (681-704 A.H./A.D. 1282-1305, interrupted with four regnal period). A final definitive verdict must await the discovery of additional specimens.

Levon III (1301-1307) silver takvorins overstruck in Arabic (Nos. 6 and 7) are extremely scarce. Historical sources make no reference that Levon paid tribute to the Mamlūks. Like all other Armenian coins overstruck in Arabic, these two pieces were also struck with a segment of Arabic coin die. However, the style of lettering, sultan's title, name, genealogy, the formation of dies, without hesitation enables us to attribute them to al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muḥammad (693-694, 698-708, 709-741 A.H./1293-1294, 1299-1309, 1310-1341).

²⁹ al-Makrizi, *Histoire des sultans Mamlouks de l'Egypte*, translation Quatremère (Paris, 1837, Vol. II, pp. i, 201-202. V. Langlois, *Le Trésor des Chartes d'Arménie, ou Cartulaire de la chancellerie royale de Roupéniens* (Venice, 1863), pp. 217-231.

³⁰ Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," No. 1.

³¹ Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," p. 147. Bedoukian indicates that he was assisted by Miles, who has published 150 to 200 studies on Islamic subjects, from these around 20 are books, again dedicated to the study of Islamic coins.

³² Fr. Au. Sekoulian, *Numismatic Studies; Hetoum II, Levon III, and Oshin*, pp. 7, 24, No. 317, pl. 2.

³³ P. Balog, pp. 120-124.

³⁴ P. Balog, p. 122.

³⁵ P. Balog, pl. VI, Nos. 142-151c.

Many examples of Oshin (1308-1320) silver takvorins overstruck in Arabic exist. While Oshin was in power the Mamlūks tried a few times to invade and subjugate Cilicia. In the beginning they had some success and occupied the southern portion of Cilicia. The Armenians joined together and successfully defeated the invading enemy who left behind 6000 dead. When the victorious army returned to Sis, Oshin was already dead on July 20, 1320.

The reign of Levon IV (1320-1342) was a sad page in Armenian history. The Mamlūks continuously attacked Cilician Armenia, and even occupied and destroyed the port of Ayas. In 1323, the Armenians were forced to sign a peace treaty for a period of fifteen years with the Mamlūks. One of treaty provisions was that Levon had to pay al-Nāṣir Muḥammad an annual tribute of 1,200,000 takvorins, as well as half of the income of the port of Ayas and half of the income from salt mines.³⁷ In spite of the silver shortage in Muslim countries, Armenians continued to strike silver takvorins, which were debased because of the war indemnity.

It is logical to assume that Levon IV respected the treaty and paid the tribute. Oshin had died only a few years before. No doubt at that time there were numerous Oshin silver takvorins in circulation. They probably handed over to the Mamlūks whatever was in the treasury, including Levon's takvorins, Oshin silver coins as well as a few pieces of Levon III silver coins left behind. Dr. Paul Balog studied together numerous specimens of Levon IV and Oshin overstruck takvorins. In 1964 he published the legends of the overstriking, reconstructed from several coins. Very accurately he attributed them to al-Nāṣir Muḥammad.³⁸

Some Levon IV coins were also countermarked with a six-pointed star within a circle and a dot within the star. The star is struck on horse's head. Six-pointed stars exist on anonymous Mamlūk glass weights.³⁹ There are coin variants which display different ornaments with a star or inscriptions, assigned by Balog to Mamlūk sultans al-Nāṣir Muḥammad and al-Ashraf Sha'bān.⁴⁰ We can safely conclude that a six-pointed star mark belongs to a Mamlūk ruler who lived around this same period.

A unique Levon IV takvorin overstruck twice exists in author's collection. The second restrike is a circular seal and the Arabic inscription reads, "al-Melik/al-Ashraf" (al-Ashraf Sha'bān). The first restrike belongs to al-Nāṣir Muḥammad.

Guy Lusignan (1342-1344) was a descendent of a French Crusading family and a military person. He refused to pay tribute to the Mamlūk sultans and he repelled some Egyptian attacks. He was not very popular with the Armenians, and was killed during a riot. A takvorin of Guy with an "al-malik" (the king) restrike belongs to a Mamlūk sultan who ruled during this period. Variants with similar type inscriptions exist in Balog's book and most of them are assigned to al-Ashraf Sha'bān (764-778 A.H./A.D. 1363-1377).

During the regnal period of Gosdantin III (1344-1363) the Mamlūks continued attacking Cilician Armenia. In 1360, the Mamlūk Sultan al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Ḥasan (748-752 A.H./A.D. 1347-1351, 1354-1361) occupied the southern half of Cilicia and also the mint of

³⁶ S. L. Poole, *The Coins of the Turkman Houses of Seljook, Urtuk, Zengee, etc. in the British Museum* (London, 1877), pl. VI, No. 298.

³⁷ V. Langlois, *Le Trésor des Chartes d'Arménie*, pp. 232-233.

³⁸ Balog, pp. 146-147.

³⁹ M. Mitchner, *Oriental Coins and Their Values; The World of Islam* (London, 1977), p. 198.

⁴⁰ Balog, pp. 154-161, 221-226.

Tarsus where he struck Islamic coins with Tarsus inscription in the name of Ḥasan.⁴¹ If the Mamlūks overstruck Armenian coins in Arabic with the coin die types of Ḥasan, so far no such coin has been discovered. There is no literary indication that Gosdantin III paid tribute to Ḥasan. However, numismatic evidence indicates that the silver takvorins of Gosdantin III (Nos. 15 and 16) and Levon the Usurper (Nos. 18 and 19) were overstruck in Arabic in the name of al-Ashraf Sha'bān. When we consider that the coins of two kings succeeding each other were overstruck in Arabic with the coin die types of same Mamlūk sultan, reluctantly we must conclude that the Armenians continued to pay tribute till the days of Levon the Usurper (1365-1373). The overstriking coin die type suggested by Paul Bedoukian (Type IV) serves as a foundation to study coins overstruck in Arabic for Gosdantin III and specially Levon the Usurper. The Arabic overstrike that we were able to read (Table 2, Incr. 18b) is a variant of Type IV. For these two kings additional specimens need to be assembled, studied and the complete Arabic overstrike need to be reconstructed.

Gosdantin III takvorins were also countermarked with a six-pointed star similar to those of Levon IV.⁴²

Armenian coins overstruck in Arabic have not been discovered from kings Gosdantin IV (1365-1373) and Levon V (1374-1375).

Silver coins in large quantity entering the Mamlūk treasury relieved the pressure of the silver shortage in Egypt. Probably most of the Armenian coins were melted and restruck into Mamlūk dirhams. Also, numerous Armenian-inscribed takvorins were overstruck in Arabic with coin die types of al-Nāṣir Muḥammad. Hoards indicate that Armenian-inscribed takvorins, Mamlūk dirhams, and Armenian takvorins overstruck in Arabic circulated freely and together in the Levant, since these types have been found together in the same hoards.⁴³ It appears from the coins examined that the operation of overstriking was carried out without sufficient care; the takvorins were not heated properly, and in most cases the Armenian inscription of the undertype is clearly legible and the coin can be attributed to its respective Armenian king. These coins thus present a field for additional Armenological research and study.

Bedoukian and Balog conclude that Armenian silver coins were overstruck and put into circulation.⁴⁴ Fr. Au. Sekoulian suggests that coins struck with Mamlūk coin dies were used by the occupying power to overstrike the limited supply of coins, which were later exchanged for a bigger sum of non-overstruck coins.⁴⁵ Both hypotheses have their acceptable points. When there is revenue of more than one million silver coins as a tribute and a shortage of silver, most probably they would try to overstrike at least a portion of the coins in the name of the contemporary ruler to satisfy internal and external commercial requirements. On the other hand, assuming that the occupying army has not massacred the native population, everything is not pillaged and the people not driven away as slaves and the army is sitting on the Armenian soil, still populated with Armenian people, and the foreign army wants to exercise its authority, undoubtedly they would overstrike Armenian silver coins with the coin die types that they have in their possession and within limits of possibility utilize the existing mints. In a situation like this, we do not think that discovered hoards would include a

⁴¹ Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," p. 145.

⁴² Classical Numismatic Group, Inc., *Auction 46*, No. 786.

⁴³ Rahmani, Balog, Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," and Fahmy.

⁴⁴ Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," and Balog.

⁴⁵ Fr. Au. Sekoulian, *Numismatic Studies; Hetoum II, Levon III, and Oshin*, p. 7.

great quantity of overstruck Armenian coins. Minting coins on occupied lands is a necessity, if not for the local native population then for the occupying army, to satisfy the needs of soldiers for immediate circulation. Perhaps for this reason the Mamlūks struck coins in the mint of Tarsus when they occupied that town during the reign of King Gosdantin III.⁴⁶

After comparing the al-Nāṣir Muḥammad coin dies with the surface of Armenian-inscribed takvorins, it is easily understood why the complete legend cannot be struck over Armenian coins. First, the takvorins have a smaller diameter than the Mamlūk dinars whose dies were used to overstrike the takvorins. Even if they tried to be extremely careful in their restriking operation, always a part of the die would remain outside of the coin metal; there was no other choice. Second, in the beginning, the Mamlūks did not have time to melt and smelt the metal, convert it to flat sheets, and cut it into circular blanks within the established tolerance of dirhams. Overstriking was a fast way to mint coins in an expeditious fashion.⁴⁷ Examination of these coins shows they were overstruck very carelessly. For this reason, numerous specimens needed to be assembled to study them together and reconstruct the complete legends of the Arabic overstriking.

Most of the Cilician Armenian coins used as the undertypes, at least eighty percent, belong to Levon IV, as indicated in Table 3 (Inventory of Armenian coins overstruck in Arabic). The second largest group belongs to King Oshin. This is understandable since Levon IV succeeded his father, Oshin. Levon needed every silver coin existing in his treasury to pay his 1,200,000 takvorin annual tribute to the Mamlūks.

Table 3. *Inventory of Armenian coins overstruck in Arabic*

King	Regnal period	Silver coin	Copper coin	Specimens ⁴⁸	Type
Levon I	1198-1219	√		2	I
Hetoum II	1289-1305		√	less than 10	4,5
Levon III	1301-1307	√		less than 10	III
Oshin	1308-1320	√		less than 100	III
Levon IV	1320-1342	√		less than 400	III
Guy	1342-1344	√		1	15
Gosdantin III	1344-1363	√		less than 10	IV
Levon the Usurper	1363-1365	√		less than 6	IV

When Mamlūks obtained substantial quantities of silver coins from Levon IV as annual tribute, most likely some silver coins of Oshin and Levon III were in the supply of coins found in the treasury. Rare or extremely scarce overstruck coins of kings succeeding Levon IV have also reached us. This suggests that the Mamlūks came and looted everything that they could put their hands on and overstruck them, or if coins were paid as tribute, the Mamlūks melted

⁴⁶ Bedoukian, "Some Armenian Coins Overstruck in Arabic," p. 145.

⁴⁷ Coins were overstruck in large quantity even in ancient days. This process of coin restriking was utilized by the Artaxiad dynasty kings including Tigranes II and Artavasdes II. About 15% of copper coins of Tigranes II were overstruck, Artavasdes II, 50%. Consult Y. T. Nercessian and L. A. Saryan, "Overstruck and Countermarked Coins of the Artaxiad Dynasty of Armenia," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXII (June 1995), Nos. 2 and 3, pp. 23-62, pls. I-VI.

⁴⁸ Nercessian, ACV, pp. 213-316.

most of them and converted them to bullion, then struck their silver dirhams. However, for latter kings, the numismatic evidence suggests that poor overstriking took place on a very limited supply of money, enabling us to decipher the undertype Armenian legends and attribute them to their corresponding kings.

Classification of overstruck coins

The identification of overstruck coins in itself is a difficult and very time-consuming effort. In this case it requires knowledge of Arabic coins, especially the inscriptions of Mamlūk coins. The researcher also needs to be familiar with the iconography and inscription of Armenian coins. Some times it is possible to notice the first few letters of a king's name. Or it is possible to notice a word only peculiar to one king, i.e., ՅԻՆԱԾ (made=stuck) which can be seen only on some takvorins of King Oshin.

Generally, the overstruck Arabic coin inscriptions are incomplete. On each coin only a segment of complete legend can be seen, from five or six-line inscriptions only the halves of one or two lines. Not only the coins of each nation, but also the coin of each ruler has its own idiosyncrasy; recognizing and distinguishing them greatly eases the identification and attribution of an overstruck coin.

Considering the unusual circumstances of these overstruck coins, for the benefit of the scholar and collector, and within the limits of practicality, we attempted to classify at least two specimens from each overstruck type. Photographic illustrations for all of them are presented in the plates. Armenian-inscribed coins serving as example for undertypes, were numbered with Latin alphabet letters, A, B, C..., the overstruck coins with simple numbers, 1, 2, 3...

Reconstructed complete legends of the Arabic overstriking⁴⁹ (and their translations⁵⁰), struck on Armenian coins, are offered in Table 1. Incomplete or partial Arabic inscriptions actually overstruck on Armenian coins are presented in Table 2. Not to create confusion, the reconstructed complete Arabic overstriking is called Type and classified with Roman numbers (i.e., Type III), and incomplete and partial Arabic legend, Inscription, and classified with simple numbers and Latin letters (i.e., Insc. 10a). Inscription classification is arranged in the same numeric order that the coins are illustrated in the plate. For example, Insc. 10a belongs to coin 10 obverse; 10b, to the reverse of the same coin.

The classification format for all overstruck coins is standardized and consists of four parts:

1. The first line gives Armenian king's name, regnal period, the name and denomination of the coin, and the undertype assigned letter.
2. The second part includes the assigned catalogue number, the attribution of overstriking to a Muslim ruler, regnal period of the ruler, the assigned Roman number, and the referenced sources.
3. The third part includes the obverse and reverse descriptions, overstriking and undertypes, mentions the overstriking Type which are presented in Table 2.
4. The fourth part and last line gives the data on coin, if silver AR, copper AE, diameter, weight in grams (g.), the die axis orientation of the overstrike (o/s) to the undertype (u/t)

⁴⁹ Table 1, Type II, in Arabic legend, on obverse fourth line, the word "al-Dawla" is duplicated; it could be a printing error.

⁵⁰ I would like to express my thanks to Dr. Michael L. Bates, Curator of Islamic Coins, American Numismatic Society, New York, for preparing literal translations of Arabic legends.

(first the obverse and then the reverse), and the collection where the specimen is preserved.

Conclusion

The classification of Cilician Armenian coins overstruck in Arabic is as follows:

- 1, 2. Levon I (1198-1219) silver trams were overstruck by Seljuq Sultan Kaikhusrew III (664 A.H./A.D. 1265/6) in the Mine of Lu'lu'a which was an Armenian territory up to 1219.
3. Hetoum-Kaikhusrew (640 A.H./A.D. 1242) silver tram is countermarked *Allah*.
4. Hetoum II (1289-1305) copper kardez was overstruck in the name of Mamlūk Sultan *al-Ashraf Melik*, attributed by Fr. Au. Sekoulian.
5. Hetoum II, copper kardez was overstruck by a Seljuq ruler. The coin lacks the sultan's name. A comparison with a Seljuq coin catalogue proved that the epigraphy is very similar to the inscription of Seljuq Sultan Mas'ūd II (681-704 A.H./A.D. 1282-1305) coins. Furthermore, the inscribed Arabic legend on Hetoum's kardez is a part of Mas'ūd's complete die.

The above mentioned coins were overstruck by the Seljuqs strictly for their silver content. For example, the Mine of Lu'lu'a was a part of Cilician Armenian territory until the death of King Levon I (1219). His silver trams could have remained there from his regnal period. There is no evidence that the Seljuqs received them as tribute. Our conclusion is that the Seljuqs obtained them in the course of commercial transactions.

- 6, 7. Levon III (1301-1307); 8, 9. Oshin (1308-1320); 10, 11. Levon IV (1320-1342) silver takvorins were overstruck in the name of Egyptian Mamlūk Sultan al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muḥammad (693-741 A.H./A.D. 1293-1341).

Paul Balog published the complete Arabic legend reconstructed from numerous coins. In most cases the Arabic legend is incomplete and poorly struck. Numismatic evidence indicates that the Armenian takvorins were overstruck by the Mamlūks with insufficient heating. The original Armenian inscriptions, or the undertypes, are preserved well enough to attribute the coin to its respective ruler. Eighty percent of the overstruck takvorins belong to Levon IV, an indication that he paid the tribute money to the Mamlūks as early as 1323. Levon IV paid annual tribute of 1,200,000 takvorins to the Mamlūks. To pay a large sum like that, Levon IV needed every silver coin existing in his treasury. Takvorins of Levon III and Oshin were part of the treasury supply, which undoubtedly contained some silver coins of the former kings.

12. Levon IV silver takvorin was countermarked on lion's head with a six-pointed star within a circle and a dot within the star. It can be assigned to an anonymous ruler who was contemporary of al-Nāṣir Muḥammad or al-Ashraf Sha'bān.
13. Levon IV, silver takvorin overstruck in Arabic twice. The second overstrike belongs to Mamlūk Sultan al-Ashraf Nāṣir al-Dīn Sha'bān II (764-778 A.H./A.D. 1363-1377). The first overstrike was done in the name of al-Nāṣir Muḥammad.
14. Guy (1242-1244) silver takvorin was countermarked with Arabic inscription *al-malik* (the king). It can be assigned to an anonymous ruler contemporary of al-Ashraf Sha'bān.
- 15, 16. Gosdantin III (1344-1363) silver takvorins were overstruck in the name of al-Ashraf Sha'bān.
17. Gosdantin III, silver takvorin was countermarked on lion's head with a six-pointed star within a circle and a dot within the star similar to above No. 12, Levon IV.

When the tribute was paid to the Mamlūks, most likely with the coins of Gosdantin III they paid all other silver coins of previous kings which remained behind in the treasury including the takvorins of Guy. We notice that the coins of Levon IV and Gosdantin III were countermarked with the same type of star. Therefore at this time, the coins of Levon IV and Gosdantin III were paid together as tribute, restruck in the name of a Mamlūk ruler.

18, 19. Levon the Usurper (1363-1365) silver takvorins were overstruck in the name of al-Ashraf Sha'bān.

Hoard discovered show that three types of coins, Armenian-inscribed takvorins, Mamlūk dirhams, and Armenian takvorins overstruck in Arabic, have been unearthed together in hoards from this period, indicating that they circulated indiscriminately in the Levant.

Table 1 offers reconstructed complete Arabic overstriking inscriptions and their literal translations. Table 2 gives Arabic inscriptions overstruck on Armenian coins.

CATALOGUE OF UNDERTYPE ARMENIAN COINS

- A. Levon I (1198-1219) tram, two lions, similar to CCA Nos. 123-694, ACV Nos. 282-299.
- Obv.: The king is seated on a throne ornamented with lions, wearing a crown and royal mantle on his shoulders. He holds a cross in his r. hand and fleur-de-lys in his l. His feet rest on a footstool. Clockwise legend,
+ ԼԵՅՈՐՆ ԹԱԳՐ ՍՄԵՆ ՀԱՅՈՑ (Levon king of all the Armenians).
- Rev.: A long cross between two lions rampant regardant. Clockwise legend,
+ ԿԱՌՐՈՒԹԻԹԵՆ ՍՍՏՈՒԾՈ (by the will of God).
- B. Hetoum-Kaikhusrew (1226-1270) bilingual tram, dated 640 A.H./A.D. 1242, similar to CCA Nos. 814-816a, ACV No. 325, ADB pp. 19-20.
- Obv.: King on horseback to r., wearing a crown and holding a scepter in his r. hand which extends over his r. shoulder. To r. of the king a crescent, in l. field above the horse a cross. Clockwise legend,
+ ՀԵԹՈՒՄ ԹԱԳԱՒԻՐ ՀԱՅՈՑ (Hetoum king of the Armenians).
- Rev.: The basic Arabic legend on three lines. "The Greatest Sultan, Succour of the World and the Religion, Kaikhusrew Son of Kaiqobād. 'and Struck in the city of Sis, the year forty, and six hundred [on three sides of the coin]'.

و
سنة
الملك
الاعظم
كاخوسرو
بن
كايقباد

ضرب
بميسر
سنة

و
سنة
الملك
الاعظم
كاخوسرو
بن
كايقباد
- C. Hetoum II (1289-1305) kardez, similar to CCA Nos. 1620-1653, ACV Nos. 399-404.
- Obv.: King seated in oriental fashion on a bench-like throne which has two legs on each side. Left hand raised holding cross and r. hand holding mace which extends over his r. shoulder. Clockwise legend,
+ ՀԵԹՈՒՄ ԹԱԳԱՒԻՐ ՀԱ (Hetoum king of the Armenians).
- Rev.: Cross with dots in four quadrants. Clockwise legend,
+ ՇԻՆԵԼ Ի ՔԻՂԱՔՆ Ի ՍԻ (struck in the city of Sis).

- D. Levon III (1301-1307) takvorin, similar to CCA Nos. 1734-1803, ACV Nos. 419-428.
Obv.: King Levon on horseback riding r., holding reins with his l. hand, and with his r., a cross extending over his r. shoulder. Clockwise legend,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ (Levon king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. and facing r. Behind him a cross with one arm. Lion without claws. Dot in l. field. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՍԻ (struck in the city of Sis).
- E. Oshin (1308-1320) takvorin, similar to CCA Nos. 1849a-1936, ACV Nos. 441-445.
Obv.: King Oshin on horseback riding as before. Various field marks. Clockwise legend,
+ ՍԻՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐ Հ (Oshin king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. as before. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԱԾ Ի ՔԱՂԱՔՆ Ս (struck in the city of Sis).
- F. Levon IV (1320-1342) takvorin, similar to CCA Nos. 1849a-1936, ACV Nos. 451-453.
Obv.: King Levon on horseback riding as before. Clockwise legend,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ (Levon king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. as before. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԵԱԼ ՔԱՂԱՔՆ Ի Ս (struck in the city of Sis).
- G. Guy (1342-1344) takvorin, similar to CCA Nos. 2028a-2040, ACV Nos. 468-469.
Obv.: King Guy on horseback riding as before. Various field marks. Clockwise legend,
+ ԿԻ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ (Guy king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. as before. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՍԻՍ (struck in the city of Sis).
- H. Gosdantin III (1344-1363) takvorin, similar to CCA Nos. 2051-2118, ACV Nos. 472-474.
Obv.: King Gosdantin on horseback riding as before. Below the mace letter “n”. Clockwise legend,
+ ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ ԹԱԳՐ ՀՈՑ (Gosdantin king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. as before. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԵԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ Ի ՍԻՍ (struck in the city of Sis).
- I. Levon the Usurper (1363-1365) takvorin, similar to CCA Nos. 2129-2168, ACV Nos. 481-485.
Obv.: King Levon on horseback riding as before. Clockwise legend,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅ (Levon king of the Armenians).
Rev.: Lion walking r. as before. Clockwise legend,
+ ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ Ի Ս (struck in the city of Sis).

CATALOGUE OF OVERSTRUCK ARMENIAN COINS

Levon I (1198-1219) tram, two lions, undertype A.

1. Tram overstruck in Arabic in the name of Seljuq Sultan Kaikhusrew III (664 A.H./A.D. 1265/1266), (Type I). (Rhodes 5)
Obv.: o/s, Four-line Arabic inscribed title and genealogy.
u/t, Legible, letters “ԴՈՐ” of the word king (in Armenian)

Rev.: o/s, Arabic religious legend in six-sided ornament.
u/t, Visible, a segment of some Armenian letters.
AR

BM

2. Tram overstruck in Arabic in the name of Kaikhusrew III (Type I). (Rhodes 6)

Obv.: o/s, Similar to No. 1.
u/t, Visible, a segment of some Armenian letters.
Rev.: o/s, Similar to No. 1.
u/t, Visible, segment of some Armenian letters.
AR

Ex WH

Hetoum-Kaikhusrew (1226-1270) bilingual tram, undertype B.

3. Tram countermarked with an Arabic seal, "Allah." (Langlois p. 57, No. 19, pl. II-1)

Obv.: o/s, Struck with Arabic an seal on the back of horse (Insc. 3).
u/t, The rest of the coin similar to Type II.
Rev.: o/s, No visible restrike.
u/t, Similar to Type II.
AR

Hetoum II (1289-1305) kardez, undertype C.

4. Kardez overstruck in Arabic in the name of Mamlūk Sultan al-Ashraf Ṣalāḥ al-Dīn Khalīl (689-693 A.H./A.D. 1290-1293), (Type II). (Sekoulian, p. 34, No. 317, ACV 405)

Obv.: o/s, One-line Arabic religious legend (Insc. 4a).
u/t, Almost similar to undertype C. Circular inscription,
+ ՀԵԹՈՒՄ ԱԳԱՒՈՐ.
Rev.: o/s, One-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 4b).
u/t, Almost similar to undertype C. Circular inscription,
+ ԾԻ ... ՂԱԳ.
AE 3.80 g.

WM

5. Kardez overstruck in Arabic in the name of Seljuq Sultan Seljuq Mas'ūd II (681-704 A.H./A.D. 1282-1305, interrupted with four regnal period), (Insc. 5a). (ACV 405)

Obv.: o/s, Two-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 5a).
u/t, Visible, king seated on throne with legs crossed in oriental fashion. Similar to undertype C. Circular inscription,
+ ՀԵԹ ... ԱԳԱՒՈՐ Հ.
Rev.: o/s, Two-line Arabic religious legend in six-sided ornament. (Insc. 5b).
u/t, Visible, only the circular inscription,
+ ԾԻՆ ... Լ Ի ՔԱՂԱՔ Ա.
AE 23 mm, 2.77 g., o/s to u/t ↘ ↗

YN

Levon III (1301-1307) takvorin, undertype D.

6. Takvorin overstruck in Arabic, inscribed in the name of Egyptian Mamlūk Sultan al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muḥammad (693-741 A.H./A.D. 1293-1341, with three different regnal periods), (Type III). (ACV 429, CNG 36-849)

Obv.: o/s, Two-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 6a).
u/t, Visible, Levon's crowned head, also horse's hind two legs and tail. Circular inscription,
+ ԼԵՒՈՆ ... ԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ.

Rev.: o/s, Two-line Arabic religious legend (Insc. 6b).
u/t, Visible, lion's head and tail, also the cross above him. Almost similar to undertype C. Circular inscription,
+ ՇԻՆԵԱ ... ԱՂԱՔՆ ՍԻԱ.
AR 21 mm, 1.94 g., o/s to u/t ↖ ↗ YN

7. Takvorin overstruck in Arabic in the name of al-Nāṣir Muḥammad. (Type III). (*Armeniaca* 2)

Obv.: o/s, Two-line Arabic religious legend (Insc. 7a).
u/t, Visible, King on horseback riding r. Circular inscription,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳ ... ՈՑ.

Rev.: o/s, Three-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 7b).
u/t, Visible, lion's body, hind three legs and tail. Circular inscription,
+ ՇԻՆԵԱԼ Ի ՔԱ ...
AR, o/s to u/t ← ↑ PB

Oshin (1308-1320) takvorin, undertype E.

8. Takvorin overstruck in Arabic in the name of al-Nāṣir Muḥammad (Type III). (ACV 446, CCA 1947)

Obv.: o/s, Three-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 8a).
u/t, Visible, only part of circular inscription,
+ ԱԻ ... ԹԱԳԱՒՈՐ Հ ...

Rev.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 8b).
u/t, Visible, lion's tail. Circular inscription,
+ ՇԻՆԱՄ Ի ՔԱՂ... Ի ՍԻ.

AR 20 mm, 2.36 g., o/s to u/t ↖ ↗ YN

9. Takvorin overstruck in Arabic in the name of al-Nāṣir Muḥammad (Type III). (ACV 446, CCA 1947)

Obv.: o/s, Three-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 9a).
u/t, Visible, Oshin's crowned head, also the horse and an Armenian field letter. Circular inscription,
+ ԱԻՇԻՆ ԹԱԳԱՒՈՐ Հ ...

Rev.: o/s, Two-line Arabic religious legend (Insc. 9b).
u/t, Visible, lion's head, front two legs and tail, also the cross above him. Circular inscription,
+ ՇԻՆԱՄ Ի Ք ... ՍԻ.

AR 22 mm, 2.37 g., o/s to u/t → ↘ YN

Levon IV (1320-1342) takvorin, undertype F.

10. Takvorin overstruck in Arabic in the name of al-Nāṣir Muḥammad (Type III). (ACV 456, CCA 2028)

Obv.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 10a).
u/t, Visible, King on horseback riding r. Circular inscription,
+ ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅ.

Rev.: o/s, Four-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 10b).
u/t, Visible, lion's head and first leg, also the cross above him. Circular inscription,

+ ՇԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ ՍԻ.

AR 21 mm, 2.37 g., o/s to u/t   ↓   ↓

YN

11. Takvorin overstruck in Arabic in the name of al-Nāṣir Muḥammad (Type III). (ACV 456, CCA 2028)

Obv.: o/s, Four-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 11a).

u/t, Visible, king on horseback riding r. Circular inscription,

+ ԼԵԻ ... ԱԳԱՒՐ ՀԱՅ.

Rev.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 11b).

u/t, Visible, lion's head, tail, and first paw, also the cross above him. Circular inscription,

+ ՇԻՆԵԱԼ Ի ... ՔՆ Ի ՍԻՍ.

AR 19 mm, 2.24 g., o/s to u/t   ↖   ↗

YN

12. Takvorin countermarked with six-pointed star, attributed to an anonymous Mamlūk sultan. (ACV 458, CNG 36-867)

Obv.: o/s, No visible overstrike.

u/t, King on horseback riding r. Similar to undertype F. Circular inscription,

+ ԼԵԻՆ ԹԱԳԱՒՐ ՀԱՅՈ.

Rev.: o/s, Countermarked with a six-pointed star within a circle and a dot within the star. The star is struck on horse's head (Insc. 12).

u/t, Lion walking r. and facing r. Behind him a cross with one arm, similar to undertype F. Circular inscription,

+ ՇԻՆԵԱԼ ՔԱՂԱՔՆ Ի Ս.

AR 20 mm, 2.46 g., o/s to u/t   ---   ↑

YN

13. Takvorin countermarked twice; 1. al-Nāṣir Muḥammad (Type III), 2. al-Ashraf Sha'bān (Type IV). (ACV 459, CNG 36-868) attributed to an anonymous Mamlūk sultan. (ACV 458, CNG 36-867)

Obv.: o/s 2, Arabic religious legend struck in a circle (Insc. 13a-2).

o/s 1, Struck with a segment of al-Nāṣir Muḥammad's coin die type (13a-1).

u/t, Visible, king's crowned head and mace. Circular inscription,

+ ԼԵԻՆ ԹԱԳԱ... ՀԱՅՈՑ.

Rev.: o/s 2, Arabic inscribed title in a circle (Insc. 13b-2).

o/s 1, Struck with a segment of al-Nāṣir Muḥammad's coin die type (Insc. 13b-1).

u/t, Visible, lion's head and tail, also the cross above him. Circular inscription,

+ ՇԻՆԱՅ Ի ....Ք ...ԻՍ.

AR 20 mm, 2.29 g.,   2. o/s 2 to u/t   ✓   ✓

1. o/s 1 to u/t   ↗   ↗

YN

Guy (1342-1344) takvorin, undertype G.

14. Takvorin countermarked with "*al-malik*" (the king) inscription within a circle, attributed to an anonymous Mamlūk sultan, or simply to "the king." The Armenian-inscribed obverse is double struck. King's r. arm, the mace, letter "h" of word *հայր* (hayo) appear twice. (Guy o/s)

Obv.: o/s, No visible overstrike.

u/t, King on horseback riding r. Similar to undertype G. Circular inscription,

+ ԿԻ ԹԱԳԱՒՐ ՀԱՅՈՑ.

Rev.: o/s, Arabic inscribed title in a circle (Insc. 14).
 u/t, Lion walking r. and facing r. Behind him a cross with one arm, similar to
 undertype G. Circular inscription,
 + ԾԻՆԵԱ ... ԱՂԱՐՆ Ի Ս.
 AR 19 mm, 2.05 g., o/s to u/t --- ✓ YN

Gosdantin III (1344-1363) takvorin, undertype H.

15. Takvorin overstruck in Arabic, inscribed in the name of Mamlūk Sultan al-Ashraf Nāṣir al-Dīn Sha'bān II (764-778 A.H./A.D. 1363-1377) (Type IV). (ACV 478)

Obv.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 15a).
 u/t, Visible, king's crowned head and mace, also horse's head and tail. Circular inscription,
 + ԿՈՍ ... Ք | .

Rev.: o/s, Three-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 15).
 u/t, Visible, lion's head and tail, also the cross above him. Circular inscription,
 + ԾԻ ... ՂԱԱՔ Ի .
 AR 19 mm, 2.24 g., o/s to u/t ↗ ↘ YN

16. Takvorin overstruck in Arabic, inscribed in the name of al-Ashraf Sha'bān (Type IV). (*Armeniaca* 9)

Obv.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 16a).
 u/t, Visible, king's crowned head and mace, also horse's hind legs and tail. Circular inscription,
 + ԿՏՏԼ ... ԹՔ ՀԱՅՈՒ.

Rev.: o/s, Four-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 16b).
 u/t, Visible, lion's legs and tail. Circular inscription,
 + ԾԻՆԵԱԼ ՔԱՂԱՔՆ ...
 AR, o/s to u/t ↑ → PB

17. Takvorin countermarked with six-pointed star, attributed to an anonymous Mamlūk sultan. (CNG 46-786)

Obv.: o/s, Countermarked with a six-pointed star within a circle and a dot within the star. The star is struck on horse's head (Insc. 17).
 u/t, King on horseback riding r. Similar to undertype F. Circular inscription,
 + ԿՈՍԸՆԴՆԻՆ ԹԱԳ ՀՅ.

Rev.: o/s, No visible overstrike.
 u/t, Visible, lion's legs, hind body, tail, and cross above him. Circular inscription,
 + ԾԻՆԵԱ ... ԱՂԱՔՆ ՍԻ.
 AR 19 mm, 1.85 g., o/s to u/t ↑ --- YN

Levon the Usurper (1363-1365) takvorin, undertype I.

18. Takvorin overstruck in Arabic, inscribed in the name of al-Ashraf Sha'bān (Type IV). (ACV 487)

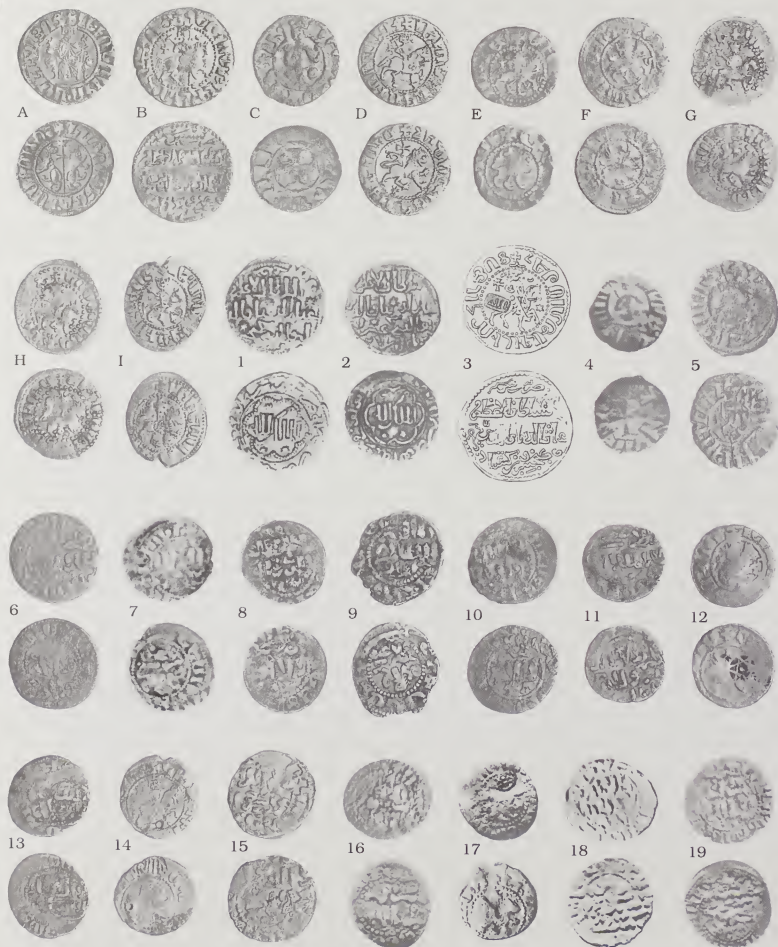
Obv.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 18a).
 u/t, Visible, king's crowned head, also horse's tail. Circular inscription,
 + ԼԵՎՈՆ ... ԳԱԽՈՒ ՀԱՅՈՒ.

- Rev.: o/s, Five-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 18b).
 u/t, Visible, only the upper arm of the cross above lion. Circular inscription,
 + ՇԻՆԵԱԼ ... ՔՆ ՍԻ.
 AR 2.30 g, o/s to u/t   ↘   ↗   PB
19. Takvorin overstruck in Arabic, inscribed in the name of al-Ashraf Sha'bān (Type IV).
 (Armeniaca 7)
 Obv.: o/s, Three-line Arabic religious legend (Insc. 19a).
 u/t, Visible, only horse's third leg. Circular inscription,
 + ԼԵՎՈՆ ԹԱԳԱԻ ... ՀԱ.
 Rev.: o/s, Four-line Arabic inscribed title and genealogy (Insc. 19b).
 u/t, Visible, lion's head and tail, also the cross above him. Circular inscription,
 + ՇԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱ ... ՍԻ.
 AR 2.30 g, o/s to u/t   ↑   ↓   PB

ABBREVIATIONS

- ACV—Y. T. Nersessian, *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995).
 ADB—Y. T. Nersessian, *Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trans.* (Los Angeles, 1983).
 AE—Copper, bronze, or base metal.
 Armeniaca—P. Z. Bedoukian, "Some Armenian Coins Over-struck in Arabic," *Armeniaca* (Venice, 1969), pp. 138-147. Also in *Selected Numismatic Studies* (Los Angeles, 1981), pp. 161-171.
 AR—silver
 Balog—P. Balog, *The Coinage of the Mamlūk Sultans of Egypt and Syria* (New York, 1964).
 BM—British Museum
 CCA—Paul Z. Bedoukian, *Coinage of Cilician Armenia* (New York, 1962, Vienna, 1963).
 CNG—Classical Numismatic Group, Inc., *Auction 36: A Public and Mail Bid Sale* (Lancaster, PA, 1995); *Auction 46: A Mail Bid Sale* (Lancaster, PA, 1998).
 g.—gram.
 Guy o/s—Y. T. Nersessian, "An Overstruck Takvorin of Guy," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XXIV (September 1998), No. 3, pp. 33-34, pl. III.
 Insc.—Inscription.
 l.—left.
 Langlois—V. Langlois, *Numismatique de l'Arménie au Moyen âge* (Paris, 1855).
 o/s—overstruck
 PB—Paul Z. Bedoukian collection.
 r.—right.
 Rhodes—N. G. Rhodes, "Some Armenian Notes," *Spink Numismatic Circular*, Vol. LXXXIV (October, 1976), No. 10, pp. 370-371.
 Sekoulian—Fr. Au. Sekoulian, *Numismatic Studies; Hetoum II, Levon III, and Oshin*, (Vienna, 1982) (in Armenian).
 u/t—undertype.
 WH—William Holberton collection
 WM—Mekhitarist Museum collection, Vienna.
 YN—Y. T. Nersessian collection.

Cilician Armenian Coins Overstruck in Arabic

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՐԱԲԵՐԴՆՈՎ ԿՐԿՆԱԴՐՈՇՄՈՒԱԾ ԴՐԱՄՆԵՐԸ

[Ամփոփում]

Կիլիկիան Հայաստանի արաբերէնով կրկնադրոշմուած դրամները դասաւորուած են հետևապէս—

- 1, 2. Լևոն Ա-ի (1198-1219) կրկնառիւծ արծաթեայ դրամները կրկնադրոշմուած են Սելջուկեան Սուլթան Քալիսուրով Գ-ի (664 Հ./Յ.Ք. 1265/6) կողմէ, Լուլուա Հանքը, որ մինչև 1219 հայկական հողամաս մըն էր:
3. Հէթում-Քալիսուրովի (640 Հ./Յ.Ք. 1242) երկեզուեան արծաթեայ դրամ մը կրկնանշուած է Ալլաին:
4. Հէթում Բ-ի (1289-1305) պղնձեայ քարտէջ մը կրկնադրոշմուած է Մամլուք Սուլթան ալ-Աշրաֆ Սելիքի կողմէ, վերագրած է Հ. Օ. Մեքուլեան:
5. Հէթում Բ-ի պղնձեայ քարտէջ մը կրկնադրոշմուած է Սելջուկեան կառավարիչի մը կողմէ: Սուլթանին անունը դրամին վրայ չէ արձանագրուած: Բաղդադում թիւն մը Սելջուկեան դրամներու զիրքերուն հետ փաստեց, թէ տառերու զրկմանը նման է Սելջուկեան Սուլթան Մասուդ Բ-ի (681-704 Հ./Յ.Ք. 1282-1305) դրամներուն: Ցաւեւալ կերպով, Հէթում Բ-ի քարտէջին վրայ դրոշմուած արաբերէն տառերը Մասուդի դրամներու խորագրութեան մաս կը կազմեն:

Վերոյիշեալ դրամները Սելջուկներու կողմէ դրոշմուած են պարզապէս մետաղը կրկին գործածելու համար: Օրինակի համար, Լուլուան մինչև 1219 Կիլիկիոյ Հայ հողամասին մաս կը կազմէր: Նոյնիսկ դրամները չոն մնացած կրնային ըլլալ: Ապացոյց մը չի կայ, թէ այս դրամները Սելջուկներուն ձեռքը անցած են որպէս հարկ: Մեր եզրակացութիւնն է, թէ Սելջուկները զանոնք ստացած են վաճառականական ձեռնարկներու շնորհիւ:

- 6, 7. Լևոն Գ-ի (1301-1307). 8, 9. Օշինի (1308-1320). 10, 11. Լևոն Դ-ի (1320-1342) արծաթեայ թագուորինները կրկնադրոշմուած են Մամլուք Սուլթան ալ-Նասիր Նասիր ալ-Դին Մուհամմեդի անունով (693-741 Հ./Յ.Ք. 1293-1341):

Փոլ Բալոյ հրատարակեց կրկնադրոշմուած դրամներու լրիւ արաբատառ խորագրութիւնը, որ վերակազմուած է Ի մի հաւաքելով բազմաթիւ օրինակներ և բոլորը միատեղ ուսումնասիրելով: Ընդհանուր առմամբ արաբատառ կրկնադրոշմները լրիւ չեն ու զարնուած են չափազանց վատ վիճակի մէջ են: Կիլիկեան Հայաստանի արաբատառ կրկնադրոշմուած դրամներու ութսուն առ հարիւրը կը պատկանին Լևոն Դ-ին, որ սկսաւ Մամլուքներուն հարկ վճարել 1323 թուականին: Լևոն տարեկան 1,200,000 կտոր թագուորին (արժէքագրուած արծաթեայ դրամ) կը վճարէր իբրև հարկ: Նման մեծ գումար մը վճարելու համար, Լևոն Դ շատ հաւանաբար պէտք ունէր զանձատան մէջ գտնուող բոլոր արծաթեայ դրամներուն: Լևոն Գ-ի ու Օշինի դրամները զանձատան մէջ չի պահեստին մաս կազմած են ու վճարուած որպէս Լևոն Դ-ի հարկին մէկ մասը: Որեւէ պատմական տեղեկագրութիւն զոյլութիւն չունի փաստելու համար, թէ Լևոն Գ և Օշին հարկ վճարած են Մամլուքներուն:

12. Լևոն Դ-ի (1320-1342) արծաթեայ թագուորին մը կրկնանշուած է վեցթեան աստղով: Սոյն կրկնադրոշմը կատարուած է ալ-Նասիր Նասիր ալ-Դին Մուհամմեդի կամ ալ-Աշրաֆ Նասիր ալ-Դին Շաբան Բ-ի ժամանակակից անորոշ Մամլուք կառավարիչի մը անունով:

13. Լևոն Դ Թագաւորն մեզի հասած է նաև երկու անգամ կրկնադրոշմուած Թագաւորին մը, երկրորդ կրկնադրոշմը կատարուած է Մամուլեք Սուլթան ալ-Աշրաֆ Նասիր ալ-Դին Շաբան Բ-ի (764-778 Հ./Պ.Ֆ. 1363-1377) անունով: Առաջին կրկնադրոշմը զարնուած է Մամուլեք Սուլթան ալ-Նասիր Նասիր ալ-Դին Մուհամմեդի անունով:
14. Կի (1342-1344) Թագաւորի արծաթեայ Թագաւորին մը կրկնանշուած է արաբատառ ալ-Սելիք արժանազրութեամբ: Կրնանք զայն վերագրել ալ-Աշրաֆ Շաբանի ժամանակակից սուլթանի մը:
- 15, 16. Կոստանդին Գ (1344-1363) Թագաւորի արծաթեայ Թագաւորիններ կրկնադրոշմուած են մամուլեք Սուլթան ալ-Աշրաֆ Նասիր ալ-Դին Շաբան Բ-ի անունով:
17. Կոստանդին Գ (1344-1363) Թագաւորէն ալ մեզի հասած է վեցթեան աստղով կրկնանշուած Թագաւորին մը, որ շատ նման է Թիւ 12-ին (Լևոն Դ), սակայն կնիքը զարնուած է ետեւ առիւծի զլխուն վրայ:

Երբ հարկերը վճարուեցան Մամուլեքներուն, շատ հաւանաբար Կոստանդին Գ Թագաւորին դրամներուն հետ միատեղ վճարուեցան նաև ետին գանձատան պահեստին մէջ մնացած Կի Թագաւորին արծաթեայ դրամները: Ինչպէս նաև կը նշմարենք որ նոյն աստղանշանով դրոշմուած են Լևոն Դ-ի և Կոստանդին Գ-ի դրամները: Ուրեմն այս չըջանին Լևոն Դ-ի և Կոստանդին Գ-ի դրամները տակաւին միատեղ տրուած են իբրև տուրք, կրկնանշուած՝ Մամուլեք տիրակալի մը դրոշմով:

- 18, 19. Լևոն Բռնակալի (1363-1365) արծաթեայ Թագաւորիններ կրկնադրոշմուած են Մամուլեք Սուլթան ալ-Աշրաֆ Նասիր ալ-Դին Շաբան Բ-ի անունով:

Յայտնաբերուած դրամադիտեր ցոյց կուտան, թէ հայատառ արծաթեայ Թագաւորիններ, Մամուլեք արծաթեայ դիրհեմներ, արաբերէնով կրկնադրոշմուած Թագաւորիններու հետ միատեղ չըջանառութիւն ունեցած են Արևելքի մէջ, քանի որ երեքը միատեղ գտնուած են նոյն դրամագիւտներուն մէջ:

Աղիւսակ 1 կ'ընծայէ վերակազմուած լրիւ արաբատառ խորագրութիւններն ու իրենց տառացի Թարգմանութիւնները: Իսկ Աղիւսակ 2-ի մէջ ներկայացուած են Արաբատառ խորագրութիւնները կրկնադրոշմուած հայ դրամներուն վրայ, որոնք ցուցակազրուած այս ուսումնասիրութեան մէջ:

Ե. Թ. Ներսէսեան

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 1 BISHIONE, Rafaele. Artashes ark'ayi norahayt sahmanak'arē Sarukhanits' [The Newly Discovered Border Stone of King Artaxias in Sarukhan] - Արտաշէս արքայի նորահայտ սահմանաքարը Սարուխանից, գեղուցեցին՝ Ռաֆաէլէ Բիշիոնէ, Հայկ Հակոբյան, Սիմոն Հժայկյան, Նեղա Պարմէջիանի. *Hin Hayastani patmut'ian ev mshakuyt'i harts'er*. Yerevan: HH GAA, Hnagitut'ian ev Azgagrut'ian Institute, 2001, pp. 79-82. In Armenian.

The border stone is 140 cm high, has three peaks and a round tail. The name and origin of the king and land distribution form is inscribed on five lines, "King Artaxias, son of Zariadres, divided the land among villages." This is the tenth Artaxiad border stone discovered in Armenia.

YTN

Սահմանաքարը 140 սմ բարձր է, ունի երեք առամենաչար և կլոր պոչ մը: Հինգ տողերու վրայ արձանագրուած են արքայի անունն ու ծագումը և հողի բաժանման բանաձևը: «Արտաշէս արքան, որդին Զարեհի բաժանեց հողը գիւղ(եր)ի միջև»: Այս տասերորդ Արտաշէսեան սահմանաքարն է որ գտնուած է Հայաստանի մէջ:

ԵԹՆ

- 2 AGBU. Holy See of Etchmiadzin; Gold and Silver Medallions Commemorating 1700 Years of Christianity. *AGBU News Magazine*, Vol. XI (March, July 2001), Nos. 1, 2, p. 39, 14, respectively, illus.

The year 2001 marked the 1700th anniversary of the proclamation of Christianity as the state religion in Armenia. To commemorate this event, the British Royal Mint was commissioned to strike gold and silver medals. The obverse depicts the Cathedral of Holy Etchmiadzin and the reverse shows the Altar of the Descent inside the Cathedral. Diameter 38 mm, gold 22 carat and 40 grams, silver 0.925 sterling silver and 25.80 grams.

YTN

2001 թվականը 1700-րդ տարեդարձն է Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման Այս ձեռնարկի յաւերժացման համար, Բրիտանական Արքայական դրամահատարանը յանձնարարուած է կոխել ոսկեայ և արծաթեայ մեդալներ: Երեսին պատկերուած է Ս. էջմիածնի տաճարը, ետին՝ տաճարին մէջի վայրէջքի խորանը: Տրամագիծ 38 մմ, ոսկին 22 կարաթ և 40 գրամ, արծաթը 0.925 սթերլինկ արծաթ և 25.80 գրամ:

ԵԹՆ

- 3 AIM. Dedicated Coins, photo by Martin Shahbazian. *AIM*, Vol. XII (July 2001), No. 6, p. 76, illus.

See *ANJ*, Vol. XXVII (2001), No. 1, p. 26, abstract of No. 10.

- 4 AIM. Heavenly Money. *AIM*, Vol. XII August/September 2001), No. 7, p. 74, illus.

The new 50,000 dram bill is illustrated. The picture of Holy Etchmiadzin Cathedral is on the bank note.

Նոր 50,000 դրամնոց թղթադրամը պատկերուած է: Ս. էջմիածնի տաճարին նկարը պատկերուած է դրամանշիլին վրայ:

ԵԹՆ

- 5 ASBAREZ. Hin haykakan dramneru, droshmat'ught'eru ew hnut'yunneru ts'uts'adru-t'iwn [Exhibition of Ancient Armenian Coins, Postage Stamps, and Antiquities] - Հին հայկական դրամներու, դրոշմաթուղթերու և հնութիւններու ցուցադրութիւն, *Asbarez* Vol. 93 (24 July 2001), No. 11, 525, p. 7. In Armenian.

An exhibition/lecture took place at the Hovnanian Hall organized by M. Panossian. The speaker presented his collection emphasizing the coins.

YTN

Ցուցադրութիւն/դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է Յովնանեան սրահին մէջ, կազմակերպուած՝ Ս. Փանոսեանի կողմէ: Բանախօսը ներկայացուցած է իր հաւաքածոն ի մասնաւորի դրամները:

ԵԹՆ

- 6 CLASSICAL NUMISMATIC GROUP, INC. *Auction 58: A Mail Bid A Sale*, by Barry P. Murphy, John C. Lavender, W. Jeffrey Winter, Benjamin R. Bell, Bradley R. Nelson. Quarryville, Pennsylvania: Classical Numismatic Group, Inc., 19 September 2001, pp. 82, 166-168, 246, 248, Nos. 746, 1503-1521, 3068, 3091, illus.

Description of the following Armenian coins are given: Tigranes II (95-56 B.C.), a drachm, displaying Tyche; Levon I (1199-1218), a coronation tram with one lion, double trams, and a half tram; Hetoum I (1226-1270), a bilingual tram of Hetoum-Kaikhosrew; Levon II (1270-1289), a tram with Hetoum-Zabel design; Gosdantin I (1298-1299), a tram; Oshin (1308-1320), a coronation tram; Levon IV (1320-1342), a large pogh; Gosdantin III (1344-1363), a pogh. The lead seals of the following Armenians of Byzantine Empire are catalogued: Georgios the Armenian (ca. 550-650); Apellarib Arsakides, anthypatos, patrikos, vestes and strategos of Seleukia (ca. 1025-1075); George Katas, patrikos and strategos (ca. 1050-1100); Kakikios Aniotos, protoprophedros, duke of Charsianon (ca. 1068-1073); Basilakes Phloros, vestes and katepano of Kars and Iberia (ca. 1075-1100); Philaretos Brachamios, protosebastos and generalissimo of the east (ca. 1081-1086); Thathoul Pakourianos, protonobelissimos and archon of the archontes (ca. 1100); a Byzantine seal with the figure of St. Theodore (ca. 10th to 12th century); a Byzantine seal with "APMEN" inscription. The Cilician Armenian antiquities include four thirteenth century silver bracelets and two cross-

es. The numismatic literature section lists *Coinage of Cilician Armenia* (1962) and *Armenian Numismatic Journal*, volumes I-XX.

YTN

Տրուած են Հետեակն Հայկական դրամներու նկարագրութիւնները: Տիգրան Բ (95-58 Ն.Ք.), դրամի մը, որու ետին պատկերուած է Բախտը. Լևոն Ա (1199-1218), մէկ առիծով օծման դրամ մը, երկդրամներ ու կիսադրամ մը. Հեթում Ա (1226-1270), Հեթում-Փայախորովի երկեզեռեան դրամ մը. Լևոն Բ (1270-1289), դրամ մը. Հեթում-Չապէլի պատկերատիպով. Կոստանդին Ա (1298-1299), դրամ մը. Օշին (1308-1320), օծման դրամ մը. Լևոն Դ (1320-1342), մեծ փող մը. Կոստանդին Գ (1344-1363), փող մը. Յուցակադրուած են բիւզանդական կայսրութեան Հետեակն Հայազգիներուն արծիճէ կնիքները: Գեորգիոս Հայազգի (չուրը 550-650). Ապելլարիք Արշակիդեան, անթիպատոս, պատրիկոս, վեստեան և Սելևկիոյ ստրատեղոս (չուրը 1025-1075). Գէորգ Կատոս, պատրիկոս և ստրատեղոս (չուրը 1050-1100). Գագիկիոս Անիոտէս պրոտոպրոհեդրոս, դուքս Կարսի (չուրը 1068-1073). Վասիլակէս Փլորոս, վեստէս և Կարսի ու Իրերիոյ [Վրաստան] կատպանոյ (չուրը 1075-1100). Փիլարեոս Վահրամեան, պրոտոստրատոս և արևելքի Հրամանատար (չուրը 1081-1086). Թաթևլի Պադուրեանոս, պրոտոստրելիսիմոս և արշուն արշուններու (չուրը 1100). Բիւզանդական կնիք մը Ս. Թէոդորոսի նկարով (չուրը 10րդ-12րդ դար). Բիւզանդական կնիք մը «APMEN» արձանագրութեամբ. Կիլիկեան Հայկական հնութիւնները կը պարունակեն արծաթեայ չորս ապարանջայ և երկու խաչ: Դրամագիտական գրականութիւն բաժինը կը ցուցակագրէ անդրեւէն լեզուով կիլիկեան Հայաստանի դրամները (1962) և Հայ Դրամագիտական Հանդէս, հատորներ I-XX.

ԵԹՆ

7 FREEMAN & SEAR. *Fixed Price List 6* (Summer 2001), Los Angeles: July 2001, pp. [14-15], No. F70, pl. 70 enlarged.

A silver drachm of Artaxias II (34-20 B.C.) is offered for sale (\$6,750). Bust of Artaxias II wearing five-pointed Armenian tiara ornamented with a star; all within laurel wreath/ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΤΑΞΕΡΕΩΣ ΘΕΙΟΥ, Nike advancing right, holding wreath and palm-branch, date "ΙΔ" (year 14) before, monogram below. Previously published numismatic literatures are reviewed and the coin is assigned to Artaxias II based on stylistic analysis and the inclusion of epithet ΘΕΙΟΥ.

YTN

Արտաշէս Բ (Ն.Ք. 34-20) արքայի արծաթեայ դրամի մը ընծայուած է վաճառքի համար (\$6,750): Արտաշէսի կիսանդրին դէպի աջ. զլխուն հինգ ատամներով Հայկական խորը զարդարուած աստղով մը, ամբողջութեամբ ծաղկեպսակի մէջ/ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΑΡΤΑΞΕΡΕΩΣ ΘΕΙΟΥ, Յաղթանակը կը բալէ դէպի աջ, ունի պսակ մը և արմաւենիի ճիւղ մը, առջև Թուականը «ΙΔ» (14 տարի), վարը մինազիր մը: Նախապէս հրատարակուած դրամագիտական հրատարակութիւնները քննուած են ու դրամը յատկացուած է Արտաշէս Բ-ին, հիմնուած՝ պատկերագրութեան ուսումնասիրութեան և իր խորագրութեան ΘΕΙΟΥ մակդիրին վրայ:

ԵԹՆ

8 MAT'EVOSIAN, Rafayel I. Zinanshani armatnerë; Hayastani Hanrapetut'ian zinanshani patmakanut'ian harts'ë [The Roots of Coat of Arms; The Historical Question of the Coat of Arms of the Republic of Armenia] - Զինանշանի արմատները. Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանի պատմականութեան հարցը, գրեց՝ Ռաֆայէլ Մաթեոսեան. Hask, Vol. 70 (August 2001), No. 8, pp. 593-598, illus. In Armenian.

The historical roots of the coat of arms of the Republic of Armenia are examined. The origin of the coat of arms of Republic of Armenia designed by H. Kojoyan and A.I. Tamanian could be the 1783 form cultivated by Arch. H. Arghut'ian and H. Lazarian, and also the flag used by the Armenian volunteers of 1826-28 Russo-Persian war.

YTN

Քննուած են Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանին պատմական արմատները: Հ. Կոյոյեանին ու Ա. Թամանեանի կերտած Հայաստանի Հանրապետութեան զինանշանի նախատիպերը կրնան հանդիսանալ 1783 թ. Արք. Բ. Արղուիթեանի և Բ. Լազարեանի մշակածը, ինչպէս նաև 1826-28 թթ. ռուս-պարսկական պատերազմին հայ կամուրներուն դրօշները:

ԵԹՆ

- 9 NERCESSIAN, Y. T. Kilikean Hayastani araberēnov krknadroshmuats dramnerē [Cilician Armenian Coins Overstruck in Arabic] - *Կիլիկիան Հայաստանի արաբերէնով կրկնա-դրոշմուած դրամները, գրեց՝ Եղիա Թ. Ներսէսեան. Haigazian Armenological Review*, Vol. XX (2000), pp. 151-182, illus. In Armenian with English summary.

An historical background of this period is given and Cilician Armenian coins overstruck in Arabic are discussed. The Classification of overstruck coins is as follows: Levon I (1198-1219) silver trams overstruck by Seljuq Sultan Kaikhusrew III (1265-1282); Hetoum-Kaikhusrew (A.H. 640) bilingual tram countermarked Allah; Hetoum II (1289-1305) kardezes; Levon III (1301-1307), Oshin (1308-1320), and Levon IV (1320-1342) silver takvorins overstruck by Egyptian Mamlūk Sultan al-Nāṣir Nāṣir al-Dīn Muhammad (1293-1341); Levon IV takvorin countermarked with a six-pointed star; Levon IV takvorin overstruck twice where the second overstrike belongs to Mamlūk Sultan al-Ashraf Nāṣir al-Dīn Sha'bān II (1363-1376) and the first overstrike was done by al-Nāṣir Muhammad; Guy (1342-1344) silver takvorin countermarked with Arabic inscription al-malik (the king); Gosdantin III (1344-1363) takvorin overstruck by Sha'bān II; Gosdantin III takvorin countermarked with a six-pointed star; Levon the Usurper (1365-1373) silver takvorin overstruck by Sha'bān II.

YTN

Տրուած է այս ժամանակաշրջանի պատմական ուրուագիծ մը ու քննարկուած են Կիլիկիան Հայաստանի արաբերէնով կրկնադրոշմուած դրամները դասակարգուած հետեւեալս:- Լևոն Ա-ի (1198-1219) արծաթեայ դրամները կրկնադրոշմուած սելջուկեան Սուլթան Քայխուսրով Գ-ի (1265-1282) կողմէ: Հեթում-Քայխուսրովի (640 Հ./Յ.Ք. 1242) երկեզուեան արծաթ դրամ մը կրկնանշուած Ալլահ. Հեթում II-ի (1289-1305) պղնձեայ քարտէզներ. Լևոն Գ-ի (1301-1307), Օշինի (1308-1320) և Լևոն Դ-ի (1320-1342) արծաթեայ թագուորիներ կրկնադրոշմուած մամլուք Սուլթան ալ-Նասիր Նասիր ալ-Դին Մուհամմեդի կողմէ: Լևոն Դ-ի թագուորին մը կրկնանշուած վեցթևեան աստղով: Լևոն Դ թագուորին մը երկու անգամ կրկնադրոշմուած, երկրորդ կրկնադրոշմը կատարուած մամլուք Սուլթան ալ-Աքրաֆ Նասիր ալ-Դին Շարան Բ-ի (1363-1377) կողմէ, առաջինը՝ Սուլթան ալ-Նասիր ալ-Դին Մուհամմեդի կողմէ: Կի (1342-1344) արծաթեայ թագուորին մը կրկնանշուած արաբատառ ալ-մելիք արճանաբուրթեամբ. Կոստանդին Գ (1344-1363) արծաթեայ թագուորիններ կրկնա-դրոշմուած մամլուք Շարան Բ-ի կողմէ: Կոստանդին Գ (1344-1363) թագուորին մը կրկնանշուած վեցթևեան աստղով: Լևոն Բունակալի (1363-1365) արծաթեայ թագուորիններ կրկնադրոշմուած մամլուք Շարան Բ-ի կողմէ:

Հեղինակ

- 10 NERCESSIAN, Y. T. Metsn Tigran ew Krtser Tigrani dramnerun areghtsuatsē - [Tigranes the Great and the Myth of Tigranes the Younger] - *Մեծն Տիգրան և Կրտսեր Տիգրանի դրամներուն առեղծուածը, գրեց՝ Եղիա Թ. Ներսէսեան. Bazmavep*, Vol. CLVIII (2000), Nos. 1-4, pp. 196-230, 3 pls. In Armenian with English summary.

During the past few decades some numismatists rejected the attribution of any coin to Tigranes I. Instead, coins where the head of Tigranes I is engraved to left and wearing a four-pointed tiara, are given to Tigranes the Younger. Also, coins of Tigranes the Great with boyish feature are given to Tigranes the Younger. The author offers an historical background of this period and persuasive discussion is made in favor of these type coins being assigned to Tigranes I (123-96 B.C.) of the Artaxiad dynasty of Armenia. Five published copper coins of Tigranes I are presented and a sixth newly discovered copper is described where the head is to left and wearing a tall five-pointed tiara. On the reverse, Zeus Nicephorus is seated to left on a throne. Tigranes the Great's silver and copper coins were struck in various locations throughout his empire. His coins, struck in Seleucid mints, were executed according to their established tradition. That is, Tigranes was deified on these coins, and represented much younger than his age. To make this discussion more persuasive, the author presents six tetradrachms, two drachms, and twenty-one coppers of Tigranes the Great. On silver tetradrachms Tigranes is portrayed at different life stages. On his comet tetradrachm, drachm, and coppers, Tigranes the Great (and not Tigranes the Younger) is engraved with boyish features. A newly dis-

covered copper coin with Nike reverse shares the same obverse die with a comet silver drachm, demonstrating that both of them were struck in the same Seleucid mint.

Author

Վերջին քանի մը տասնամեակներու ընթացքին որոշ դրամագէտներ մերժեցին որևէ դրամ վերադռն Տիգրան Ա-ին Փոխարէն, պղնձեայ դրամները որոնց վրայ արքայի կիսանդրին ուղղուած է դէպի ձախ և զլիւռն դրուած խոյրը ունի չորս ժանիք, յատկացուած են կրտսեր Տիգրանին: Նաև Տիգրան Մեծի բոլոր դրամները երիտասարդի դիմանկարով տրուած են կրտսեր Տիգրանին: Հեղինակը կ'ընծայէ պատմական ուրուագիծ մը այս չըջնի մասին և համոզիչ քննարկութիւն կը ներկայացնէ, թէ այս տիպի դրամները պէտք է յատկացուին Արտաշէսեան Հարստութեան Տիգրան Ա (123-96 Ն.Ք.) արքային: Ներկայացուած են Տիգրան Ա-ի հրատարակուած հինգ պղնձեայ դրամները և նորայտ վեցերորդ մը, որուն վրայ արքայի գլուխը դէպի ձախ է և ունի հինգ ժանիքով բարձր խոյր մը: Ետին պատկերուած է Զևս Նիկեֆորուսը, նստած զահին վրայ դէպի ձախ: Տիգրան Մեծին պղնձեայ ու արծաթեայ դրամները կտրուած են իր կայսրութեան զանազան վարչերուն մէջ: Սեյակիոյ դրամահատարաններուն մէջ իր դրամները հատուած են ըստ տեղական հաստատուած աւանդութեան: Այսինքն Տիգրան Մեծը աստուածացած է այս դրամներուն վրայ և զինք կը ներկայացնեն աւելի երիտասարդ քան թէ իր տարիքը: Այս քննարկումը աւելի համոզիչ ընելու համար, հեղինակը կը ներկայացնէ Տիգրան Մեծի պատկանող վեց չորեքդրամեան, երկու դրամիս, ինչպէս նաև քսանմէկ պղնձեայ դրամներ: Արծաթ չորեքդրամեաններուն վրայ Տիգրան պատկերուած է կենդի տարբեր հանգրուաններուն: Իր ասուպով չորեքդրամեանին, դրամային և պղինձներուն վրայ Տիգրան Մեծի (և ո'չ թէ կրտսեր Տիգրանի) դիմանկարը քանդակուած է պատանիի դիմադրծերով: Նորայտ պղնձեայ դրամ մը, ետին ունենալով Յաղթանակի պատկերատիպ, կը բաժնէ երեսն նոյն կազապարը, որ զործածուած է հատանելու ասուպով արծաթեայ դրամիս մը, ցոյց տալով, թէ երկուքն ալ հատուած են նոյն սելեկեան դրամահատարանի մէջ: Հեղինակը

- 11 NOYAN TAPAN. Armenia to Introduce New Coins in 2002. *Nor Gyank*, Vol. XXIII (30 August 2001), No. 37, p. 24.

New coins of a denomination of 200 drams and lower will be put into circulation in 2002.

YTN

Շրջանառութեան մէջ պիտի դրուին 2002 թ. 200 դրամ և աւելի ցած դրամական միաւորներ:

- 12 NOYAN TAPAN. Central Bank Established ATM Bank Card System, Issues 50,000 dram Banknote - Շրջանառութեան մէջ են դրուում 50 հազար արժէքով թղթադրամներ. *Nor Gyank*, Vol. XXIII (14 June 2001), No. 26, p. 28 and p. 17, respectively, illus. Bilingual in English and Armenian.

The Central bank has announced that a new 50,000 dram bank note of the Rrepublic of Armenia will be placed into circulation on 4 June 2001. The new note will have a picture of Holy Etchmiadzin on the front and pictures of the Mt. Ararat and St. Gregory the Illuminator on the back.

YTN

Կեդրոնական դրամատունը յայտարարած է, թէ 4 Յունիսէն սկսեալ շրջանառութեան մէջ պիտի դրուին նոր 50,000 դրամնոց թղթադրամներ: Նոր թղթադրամը երեսին վրայ պիտի ունենայ Ս. Էջմիածնի նկարը, իսկ ետին՝ Արարատ լեռան ու Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչին նկարները: ԵԹՆ

- 13 NOYAN TAPAN. New 50,000 Dram banknote to be Put Introduced - 50 հազարնոց դրամանիշներ Հայաստանի մէջ. *Asbarez*, Vol. 93 (1 June 2001), No. 11489, p. 9 and p. 1, illus. Bilingual in English and Armenian, respectively.

See abstract of No. 12.

- 14 NOYAN TAPAN. 50,000 Bank Note to be Put Into Circulation *Nor Gyank*, Vol. XXIII (7 June 2001), No. 224.

See abstract of No. 12.

- 15 SARYAN, Levon A. Mijnadarian ch'orsh haykakan artsat'eghënnneru tarragitakan verlutsum

[Chemical Analysis of Four Medieval Armenian Silver Artifacts] - Միջնադարեան չորս հայկական արծաթեղէններու տարրադիտական վերլուծում, գրեց՝ Լևոն Ա. Սարեան, Բորերտ Ֆ. Դրազէն և Ջարլա Հաճինեան. *Bazmaveb*, Vol. CLVIII (2000), Nos. 1-4, pp. 188-195, 1 pl. In Armenian with English summary.

Four medieval Cilician Armenian artifacts, discovered in a hoard of Hetoum I silver trams, were analyzed chemically to determine their alloy composition. Three silver bracelets and one silver cross were analyzed by scanning electron microscopy with energy dispersive X-ray spectrometry (SEM-EDS) for nondestructive determination of surface chemical composition. The analyses show that all four artifacts are composed predominantly of silver with lesser amounts of copper. The alloy used to fabricate the jewelry is very similar to the coinage silver alloy used by King Hetoum I.

YTN

Քիմիականորէն վերլուծուած են միջնադարեան չորս արծաթեղէններ, որոնք յայտնաբերուած են Հէթում Ա-ի վերաբերող դրամադիտակ մը հետ: Երեք ապարանջալ ու մէկ խաչ վերլուծուած են ոչ-կործանարար մեթոտով, մակերեսի քիմիական բաղադրութեան համար, գործածելով զննող էլեկտրոն մանրադիտակ միացած հիմնական վերլուծում գործածող ուժ տարածող Ք-ճառագայթի լուսապատկերաչափ, SEM-EDS (scanning electron microscopy with energy dispersive X-ray spectrometry): Վերլուծումները ցոյց կու տան, թէ չորս պարագաներուն մետաղածոյլը կը պարունակէ մեծամասնութեամբ բարձրորակ արծաթ, մնացած փոքր քանակը ըլլալով պղինձ: Արծաթեղէնի համար գործածուած մետաղածոյլը շատ նման է Հէթում Ա-ի գործածած դրամներու արծաթ մետաղածոյլին:

ԵԹՅ

16 ZARDARIAN, M. H. Ezaki dramner Artashati peggumnerits⁴, Artashes II [Unique Coins from the Excavations of Artaxata, Artaxias II] - Եզակի դրամներ Արտաշատի պեղումներից, Արտաշես Բ, զեկուցեց՝ Սկրտիչ Ջարդարյան. *Dramashrjanarut*⁴ yunē Hayastanum. Yerevan: HH GAA, Hnagitut⁴ian ev Azgagrut⁴ian Institute, HH Kentronakan Bank, *Hanrapetakan nstashrjan*, 21 November 1998, pp. 5-7. In Armenian with summaries in Russian and English.

The author has read a paper on two copper coins recently unearthed in ancient Artaxata. On the obverses of both coins the portrait of Artaxias II is engraved. The reverse of one shows a cornucopia and the second coin, bunch of grapes. The inscription reads, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΤΑΣΕΡΕΣ[ΟΥ].

YTN

Հեղինակը զեկուցած է հին Արտաշատի պեղումներից վերջերս յայտնաբերուած երկու պղնձեայ դրամներու մասին: Երկու դրամներուն վրայ դրոշմուած է Արտաշես Բ-ի դիմանկարը: Մէկուն կոնակը ցոյց կու տայ ամաթեղջիւր մը, միւսինը՝ խաղողի ողկոյղ մը: Արձանագրութիւնը կը կարդացուի՝ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΤΑΣΕΡΕΣ[ΟΥ].

ԵԹՅ

17 ZOHRAIAN, A. L. Mihrē III dari sasanian dramneri patkeragrut⁴ian mej [The Image of Mithra in the Iconography of Third Century Sassanian Coins] - Միհրը III դարի սասանյան դրամների պատկերադրության մեջ, զեկուցեց՝ Արմինե Ջոհրաբյան. *Dramashrjanarut*⁴ yunē Hayastanum. Yerevan: HH GAA, Hnagitut⁴ian ev Azgagrut⁴ian Institute, HH Kentronakan Bank, *Hanrapetakan nstashrjan*, 21 November 1998, pp. 7-9. In Armenian with summaries in Russian and English.

The author has read a paper on the use of the image of Mithra on Sassanian coins. On those coins Mithra symbolized the deity who could grant regal power. All of the coins with Mithra design were struck in third century A.D. to demonstrate the legitimacy of the ruling king.

YTN

Հեղինակը զեկուցած է սասանեան դրամներու վրայի Միհրի պատկերադրութեան մասին: Այս դրամներուն վրայ Միհրը կը խորհրդանշէր իշխանութիւնը ընծայող աստուածութիւնը: Միհրի պատկերատիպով բոլոր դրամները կոխուծ են Յ-Ք. երրորդ դարուն մէջ փաստելու համար իշխող արքային օրինականութիւնը:

ԵԹՅ

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

(cont. from p. 2)

Սրանք են մեր նորութիւնները, ու նաև այն, որ ձմեռն այս տարի շուտ սկսուեց. Նոյեմբերի 21-22-ին առատ ձիւն եկաւ, նստեց ու մնաց՝ ցրտի հետ միասին, իսկ սարերի գագաթներն արդէն վաղուց էին ճեղմակեր Երկու-երեք տարուայ չոր ձմեռներից յետոյ սա, ի հարկէ լաւ է, ջրաբարեւրի ու աղբիւրների ջուրն առատ կը լինի:

Հաւագոյն մաղթանքներով՝
Yerevan

Հայաստանում ստեղծուել է ֆիլատելիայի և դրամագիտութեան համահայկական ակադեմիա: Ակադեմիան պաշտօնապէս գրանցուել է Հայաստանի Հանրապետութեան արդարադատութեան նախարարութեան կողմից սոյն թուականի Մայիսի 31-ին:

Ակադեմիայի Հիմնադիր Ժողովում հաստատուել է ակադեմիայի կանոնադրութիւնը և ընտրուել վարչական խորհուրդ: Վերջինիս անդրանիկ Նիստում ակադեմիայի նախագահ է ընտրուել Հայաստանի Հանրապետութեան կետրոնական բանկի նախագահ՝ Տիգրան Սարգսեանը:

Ակադեմիայի կանոնադրութեամբ նախատեսուում է անդամների անդամակցութիւնը ինչպէս տեղացի, այնպէս էլ արտերկրների յայտնի ֆիլատելիստների ու դրամագէտների, հնագոտողների, ցուցահանդէսների ակտիւ մասնակիցների և ֆիլատելիայի ու դրամագիտութեան վերաբերեալ աշխատութիւնների հեղինակների:

Ծանօթ լինելով Ձեր գործունէութեանը, ուսումնասիրութիւններին և աշխատութիւններին հայկական դրամագիտութեան բնագաւառում, ինչպէս նաև Ձեր ունեցած այն մեծ աւանդին դրամագիտութեան զարգացման ու տարածման գործում, մենք հրաւիրում ենք Ձեզ անդամակցելու մեր ակադեմիային և մասնակցել նրա գործունէութեանը: Ուզում ենք ծանօթացնել Ձեզ ակադեմիայի անդամների հիմնական խնդիրներին և պարտաւորութիւններին:

Ակադեմիայի հիմնական խնդիրներից են հանդիսանում՝

- ֆիլատելիայի և դրամագիտութեան բնագաւառում գիտահետազոտական աշխատանքների անցկացումն ու նրանց կենտրոնացումը, դարձնելով այն ազգային գիտութեան ու մշակութիւնի բաղկացուցիչ մասը
- դրամագիտութեան և փոստի պատմութեան խորացումը ուսումնասիրութիւնը
- ակտիւ մասնակցութիւնը միջազգային և ազգային ցուցահանդէսներին, կոնֆերանսներին ու գիտաժողովներին
- ազգային թանգարանի ստեղծումը
- համապատասխան ազգային և միջազգային կազմակերպութիւնների հետ կապերի ստեղծումն ու ապրապնդումը, ստեղծագործական համագործակցութեամբ:

Ակադեմիային անդամակցութիւնը իրականացուելու է վարչական խորհրդի երաշխաւորութեամբ և անձնական դիմումի համաձայն կարող են քննարկուել երաշխաւորութիւնների ներկայացումը արտերկրայ կազմակերպութիւններից ակադեմիային անդամակցելու վերաբերեալ:

Ակադեմիայի ֆինանսական գործունէութիւնը իրականացուելու է ընդունելութեան վճարներից և անդամավճարներից, նաև հանդանակումներից ինչպէս ակադեմիայի անդամների, այնպէս էլ ոչ անդամների կողմից՝ բարեգործներից: Ընդունելութեան վճարը և տարեկան անդամավճարը սահմանուած են իւրաքանչիւրը 50 ԱՄՆ դոլարի չափով:

Ակադեմիայի անդամներին կը տրուեն ակադեմիայում ընտրուելու վերաբերեալ զիպով և կրթաչան:

Ակադեմիայի անդամակցելու Ձեր ցանկութեան դէպքում, մենք կ'ուղարկենք Ձեզ կանոնադրութիւնը և կը խնդրենք լրացնել ու փոխանցել մեզ հաշուառման քարտը, երկու լուսանկար 3X4 սմ չափսերով, ինչպէս նաև ազատ ռոճով շարադրուած դիմումը:

Յարգանքներով՝

Տիգրան Սարգսեան
Ֆիլատելիայի և դրամագիտութեան համահայկական ակադեմիայի նախագահ
Yerevan

Series I

Volume XXVIII, No. 2

June 2002

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. XXVIII (2002) No. 2

<i>Selected Numismatic Studies II - Դրամագիտական աշխատանքներու ժողովածու II</i>	31
Announcement	32
Letters	32
Latest News	32
NERCESSIAN, Y. T. The Armenian Coin Auctions of Gerhard Hirsch 161, 163, 166..	33
Կենսագրութիւն՝ Դրամագէտ Հենրի Վարդանի Սարգսեանի (Biography of Henry Vardan Sarkissian)	41
Մատենագրութիւն Հենրի Վ. Սարգսեանի (Bibliography of Henry V. Sarkissian)	43
Armenian Numismatic Literature	60

ANNOUNCEMENT

In the past the membership voted twice not to publish their names and mailing addresses. However, we see no harm in publishing their e-mail addresses. In our *Journal's* next issue we would like to publish a directory of ArmNS membership e-mail addresses. Those of you who would like to be included in this list please let us know.
e-mail: ArmNumSoc@aol.com

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Just a short note to thank you very much indeed for sending me the offprint from the *Armenian Numismatic Journal*. I was delighted to see that the article I wrote as far back as 1976 is still useful! I have checked my own small collection of Seljuq & Armenian coins - I have about 10 pieces of Kai Khusru III from Lu'lu'a mint - including one dated 664 struck using very similar dies to the two overstruck pieces I noted back in 1976 - but there is no sign of overstriking on any of my own pieces - nor indeed on the coins of any other mint. They must be somewhat unusual, but I suspect that once one starts looking in earnest, others will turn up. I wonder if the late Michael Broome noticed any overstruck pieces when working on his book on Seljuq coins? - sad that it is too late to ask him directly, but his manuscript is being worked on with a view to publication in due course. The overstriking is very competently done, so collectors may not always be aware and notice it.

Going through my collection, I did notice that I have a Hetoum II copper piece overstruck (bought in Tarsus in the 1960's) - but so far I haven't identified the type of the overstrike - which has just "pinched" a modest 20% of the flan at one side. Not a competent job! I will try again at trying to identify the type - and let you know. Also I happen to have an example of the normal Levon IV type overstruck - Again many thanks for offprint - a most interesting article - it is many years since I looked at my few Armenian coins...

P.S. Would you like me to publicise through the ONS Newsletter that you have books for sale at 50% discount?

Nicholas Rhodes
Hythe Kent, England

Պրն. Ներսիսեան յատկապէս ցանկանում եմ Զեյր զիտական մեծ և բացառիկ զործունէութեան երկարատևութիւն, քանի որ, այն ոչ միայն Զեյր կեանքի իմաստն է, այլ և մերն է, հայ ժողովրդինը, որ հոգեպէս հարստացնում է հայապահպանման ոգին և պատմութիւնը:

Մ. Կարապետեան
Van Nuys, CA

... Հայաստանում պետական բիւլէից զիտական թեմաների ֆինանսաւորման հարցում, որը մին այդ էլ հեռու էր բարուօք լինելուց, անցեալ տարուայ վերջին կառավարութիւնը կտրուկ փոփոխութիւններ կատարեց. նպատակը՝ կրճատել թեմաների քանակը և ֆինանսաւորումը (թէ և իրենք դա ներկայացնում են այլ կերպ): Նոր վիճակը պահանջում է ուրիշ ելքեր փնտրել:
Ռ. Վարդանեան
Yerevan

LATEST NEWS

Scott McCallum, Governor of the State of Wisconsin, has appointed Dr. Leon A. Saryan to the Wisconsin Commemorative Quarter Council, effective December 4, 2001, to serve a term at the pleasure of the Governor.

THE ARMENIAN COIN AUCTIONS OF GERHARD HIRSCH 161, 163, 166 (1989-1990)

A substantial number of Armenian coins were auctioned in Germany during the latter period of the twentieth century. Germany is one of those countries which is covered with numerous auction houses specializing in ancient and medieval coins. Additionally, this country is a host to a huge Turkish migrant population which is continuously growing. In order to seek employment, when they relocate from Asia Minor to Europe, there is a good possibility that they would carry with them some coins destined for sale in their adopted country.

Some auction houses list ancient and medieval Armenian coins in their catalogues. Gerhard Hirsch Nachfolger, under the leadership of Dr. Francisca Bernheimer, has been one of the leading establishments listing extensive Armenian coins for a long period. To the best of our knowledge, among their auction catalogues, Nos. 161,¹ 163,² and 166³ remain unsurpassed. No mention is made if the material listed came from a private collection or was material accumulated as their stock. Based on the composition of the coins listed, including an Armenian numismatic book, one would conclude that the Armenian coins of Auction 166 definitely belonged to an Armenian coin collector. The first two of these catalogues were not very large; it was considered prudent to present the latter which is almost a complete collection and represents most of the ancient and medieval kings. This does not imply that other auction catalogues do not have Armenian coins listed. On the contrary, most of them list some coins; however, these three could be private collections.

Altogether, 220 lots (more than 290 coins) were offered in three catalogues: the Armenian kingdom of Sophene (1 lot), the Artaxiads of Armenia (48 lots), the kingdom of Commagene (8), Roman Coins relating to Armenia (2), Islamic coins struck in the cities of historic Armenia (1), Cilician Armenia (159), a numismatic book by Basmadjian (1), intentionally left blank spaces (3). Numerous lots contained more than one coin.

Coins of the kingdom of Sophene included an Arsames copper with Zeus reverse. The Artaxiad dynasty was represented by Tigranes II, Tigranes III, and Tigranes IV. The Roupenian dynasty included coins from all of the kings. The collection included scarce, rare, and in some cases unpublished coins. The Armenian section of the catalogue featured Tigranes II overstruck copper coins, a Becker counterfeit tetradrachm; Levon I coronation tram with one lion, a half tram; Hetoum-Kaiqobad and Hetoum-Kaikhosrew bilingual trams and half trams, Hetoum-Zabel half trams; Levon II half trams struck with tram dies; a Gosdantin I tram; Oshin coronation trams; Levon IV large pogs; and Levon V billons and pogs.

Scarce and rare coins realized good prices and not much far off than the estimates: Arsames, a copper with Zeus standing, VF-F, realized D.M.1,200; a Becker counterfeit

¹ Gerhard Hirsch, *Auktion 161: Münzen und Medaillen* (Munich, February 1989).

² Gerhard Hirsch, *Auktion 163: Münzen und Medaillen Antiken* (Munich, September 1989).

³ Gerhard Hirsch, *Auktion 166: Münzen und Medaillen Antiken* (Munich, May 1990).

tetradrachm realized D.M.130; Tigranes III, copper with horse walking left, VF-EF, realized D.M.675; a Hetoum Kaikhusrew bilingual half tram, extremely attractive and EF-VF, realized only D.M.1,100; Gosdantin I, silver tram VF-EF, realized D.M.3,600; Oshin, coronation tram, very attractive and in VF grade, D.M.425; Levon V billon VF, realized D.M.345. The total estimated price for 217 lots was D.M. 61,860 (14,835+6815+40,210) and lots sold (58%, 125 out of 217) netted D.M.44,265 (8,442+8,133+27,690) including the buyer's fee. The readers need to be reminded that 52% of the lots were sold (24/34+27/29+74/154).

The catalogue was professionally prepared and most of the coins were illustrated with excellent photographic plates. Metrological data was given but not the legends (both Greek and Armenian). The references available to the auction house were utilized and included British Museum Catalogues,⁴ Mitchiner,⁵ and all of Bedoukian's⁶ works.

The statistical data is tabulated and offered to our readers as a useful guide to current prevailing prices and for posterity. The prices quoted below include the sale price plus the 10% buyer's fee.

Y. T. Nercessian

CATALOGUE

Auction 161 (February 1989)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
294	Iotape, Commagene	Æ Artemis, Selinus	SNG Sw. I			
			457/8	VF-EF	175	209
341	Tigranes II	Æ Hercales	BMC 18	VF-F	150	---
1539	Levon I	AR Double tram	CCA 18	VF	500	---
1540		AR Double tram	Mitch. 2392	VF	300	275
1541		AR Half double tr.	CCA 54	VF	100	110
1542		AR Tram [c/f]	Mitch. 2392f	VF	100	143
1543		Æ Tank	---	EF	80	132
1544		Æ Tank	---	EF-VF	60	53
1545	Hetoum-Kaiqobad	AR Tram	CCA 778	VF	300	297
1546		AR Half Tram	---	VF	2,000	---
1547	Hetoum-Kaikhusr.	AR Tram AH 635	---	VF	1,000	---
1548		AR Tram AH 637	CCA 799	VF-EF	400	605
1549		AR Tram AH 641	---	VF	500	418
1550		AR Tram, AH 641	Mitch 2398	VF	125	165
1551		AR Tram, AH 641	---	VF	125	121
1552		AR Half Tram	---	VF-EF	1,500	---
1553		AR Half Tram	---	EF	1,500	---
1554	Hetoum-Zabel	AR Tram	---	VF	100	---

⁴ BMC—W. Wroth, *Catalogue of Greek Coins of Galatia, Cappadocia and Syria* (reprint, Bologna, 1963), Vol. 20; G. F. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Phoenicia* (reprint, Bologna, 1965), Vol. 26; P. Gardner, *Catalogue of Greek Coins: The Seleucid Kings of Syria* (reprint, Bologna, 1963), Vol. 4.

⁵ Michael Mitchiner, *Oriental Coins and Their Values* (London, 1978).

⁶ Paul Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* [CAA] (London, 1978); *Coinage of Cilician Armenia* [CCA] (New York, 1962); *Selected Numismatic Studies* [SNS] (Los Angeles, 1981).

The Armenian Coin Auctions of Gerhard Hirsch 161, 163, 166

Auction 161 (February 1989)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
1555	Hetoum I	Æ Tank	CCA 1307	VF-EF	100	116
1556		Æ Tank	Mitch. 2399	VF-EF	90	121
1557		Æ Tank	Mitch. 2399	VF	60	55
1558	Levon II	AR Tram	Mitch. 2400	VF-F	130	---
1559		AR Half Tram	CCA 1530	VF	150	198
1560	Gosdantin I	AR Tram	CCA 1727	VF-EF	3,500	3960
1561	Oshin	Æ Pogh	---	VF	100	94
1562	Gosantin III	AR Takvorin	---	VF-F	60	55
1563	Levon the Usurper	AR Takvorin	CCA 2130	VF	100	88
1564		AR Takvorin	---	-VF	100	---
1591	Levon I, Het.-Zabel	15 AR Trams	---	VF-F	350	308
1592			---	VF	300	---
1593	Levon I, Hetoum-Zabel, Levon II	15 AR Trams, incl. Double tram	---	VF-F	400	550
1594		9 Æ Copper coins	---	F-VF	180	165
1595		8 Æ Copper coins	---	VF-F		
		one den. Antioch	---	F-VF	100	88
1596		Doublepogh Levon I, Hetoum I, Antioch, Edessa	---	VF-F	100	116

Auction 163 (September 1989)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
494	Iotape, Commagene	Æ Scorpion	BMC S. 109	EF-VF	100	---
495	Tigranes II	AR Drachm	SNS 10 [?]	F	650	1,073
496		Æ Tyche o/sAradus	SNS 10/ BMC 341	VF-F	650	578
497		Æ Ccornucopia	SNS p. 272	VF-EF	220	198
498		Æ Tyche	BMC 15/16	VF	250	264
499		Æ Nike	SNS 16	VF/F	175	187
500		Æ Nike	SNS 16V	VF	200	209
501		Æ Nike	SNS 18	-VF	175	154
502		Æ Nike	---	VF-F	175	154
503		Æ Nike	---	F-VF	120	143
504		Æ Heracles	BMC 18	VF	150	187
505		Æ Heracles	SNS 19	VF-F	125	143
506		Æ Palm-branch	SNS 20	F-VF	100	127
507	Tigranes III	Æ Horse grazing	---	F-VF	150	187
508	Tigranes II	AR Tetr. Beckr. c/f	Hill VIII-121	VF	250	220
509	Commagene	Æ Arm. tiara/horse	---	EF-VF	700	743

Auction 163 (September 1989)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
946	Rome	Æ Trophy/Armen.	SNG Cop. 186	F-VF	500	880
1021	M. Aurelius	AR Armenia std.	C 7, RIC 81	VF	100	154
1859	Levon I	AR Double tram	Mitch. 2392	VF	325	286
1860		AR Half double tr.	CCA 54	VF	125	154
1861		Æ Tank	---	EF	100	---
1862	Hetoum-Kaiqobad	AR Tram	CCA 78	-VF	200	264
1863		AR Tram	---	VF-F	200	286
1864	Hetoum-Kaikhusr.	AR Tram, AH 637	CCA 799	VF	300	468
1865	Hetoum-Zabel	AR Half tram	CCA 1284	VF-F	200	275
1866	Levon II	AR Tram	CCA 1495	VF	150	193
1867	Smpad	Æ Kardez	Mitch. 2402	F-VF	50	83
1868	Gosantin I	Æ Kardez	CCA 1729	F	175	303
1869	Levon V	AR Billon	CCA 2238	VF-F	200	220

Auction 166 (May 1990), D.M. 1=US \$0.59

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
496	Commagene	Æ Tyche	BMC 9	VF	125	165
497	Antiochus IV	Æ Scorpion	BMC 17	VF	150	---
498		Æ Scorp.(Lacan.)	BMC 21	VF	200	---
499	No listing					
500	Epiphanes-Callin.	Æ Armenian Tiara	BMC 10	VF-F	125	---
501	Arsames	Æ Zeus standing	---	VF-F	850	1320
502	Tigranes II	Æ Tyche	CAA 92	-VF	200	396
503		Æ Tyche o/s Aradus	BMC 332/3	VF	600	---
504		Æ Tyche	CAA 93	-EF	225	30
505		Æ Tyche	---	VF	200	154
506		Æ Tyche	CAA 95	VF	175	220
507		Æ Heracles	CAA 100	VF-	175	209
508		Æ Heracles	CAA 101	EF/VF	150	242
509		Æ Cornucopia	CAA 104V	VF	180	231
510		Æ Cornucopia	CAA 105	VF	150	132
511		Æ Cornucopia	CAA 105/6	-EF	175	154
512		Æ Cornucopia	CAA 106	EF	200	297
513		Æ Cornucopia	---	VF/EF	150	187
514		Æ Cornucopia	CAA 106V	EF-VF	175	198
515		Æ Cornucopia	CAA 107	-EF	225	275
516		Æ Head of wheat	---	VF	175	154
517		Æ Nike	CAA 114	VF-F	170	308
518		Æ Nike	CAA 117	EF-VF	200	220

Auction 166 (May 1990)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
519	Tigranes II	Æ Nike	CAA 119V	-VF	150	154
520		Æ Palm-branch	CAA 121	EF-VF		
				VF-F	200	319
521		Æ Palm-branch	---	VF/EF	175	352
522		Æ Palm-branch	CAA 121	VF-EF	175	143
523		Æ Tripod	CAA 122	VF/EF	250	253
524		Æ Tripod	---	VF-F	150	132
525		Æ Tripod	CAA 122V	F-VF	100	88
526		Æ Lion	CAA 126	G	200	176
527	Tigranes III	Æ Horse grazing	CAA 7-143	F	300	578
528		Æ Horse walking	CAA 144	VF-EF	800	743
529		Æ Horse grazing	----	VF	400	353
530	No listing					
531	Tigranes IV	Æ Heracles	CAA 153	EF-VF	250	853
532	No listing					
533	Commagene	Æ Arm. tiara/horse	---	EF	250	528
1686	---	14 Æ Arm. coins	---	F	750	---
1686a	Tigranes II	12 Æ Mixed coins	---	F-VF	700	990
2243	Levon I	AR Double tram	NC 1976 p.			
			103.21	-EF	645	550
2244		AR Double tram	CCA 23	VF	335	385
2245		AR Double tram	CCA 27	VF-F	150	---
2246		AR Double tram	NC 1976 p.			
			104.45	VF	420	567
2247		AR Half double tr.	CCA 44	VF	150	---
2248		AR Half double tr.	CCA 51	VF	420	---
2249		AR Half double tr.	CCA 54	VF	315	578
2250		AR Half double tr.	---	VF-EF	335	---
2251		AR Half double tr.	CCA 57	VF	250	---
2252		AR Half tram	CCA 74	VF	1,125	---
2253		AR Half tram	---	VF	1275	---
2254		AR Cor.trm, 1-lion	CCA 77	VF	350	418
2255		AR Cor.trm, 2-lion	---	VF-EF	200	220
2256		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 83	VF	225	264
2257		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 84V	VF	180	---
2258		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 85	VF	160	---
2259		AR Cor.trm, 2-lion	Hand. Ams.			
			1976, p. 428	-EF	225	253
2260		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 89V	EF	200	---
2261		AR Cor.trm, 2-lion	---	VF	200	---
2262		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 92	-VF	200	---

Auction 166 (May 1990)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
2263	Levon I	AR Cor.trm, 2-lion	Hand. Ams. 1976, p. 432	-EF	200	209
2264		AR Cor.trm, 2-lion	" "	EF	200	---
2265		AR Cor.trm, 2-lion	CCA 17	EF	200	198
2266		AR Tram	---	EF	200	---
2267		AR Tram	CCA 123	-EF	85	---
2268		AR Tram	CCA 124	-UNC	120	105
2269		AR Tram	CCA 129	EF-VF	100	---
2270		AR Tram	CCA 130	VF	85	---
2271		AR Tram	CCA 132	EF	110	---
2272		AR Tram	CCA 135	-EF	110	---
2273		AR Tram	CCA 137a	VF	85	---
2274		AR Tram	CCA 191	EF-VF	80	---
2275		AR Tram	CCA 197	-EF	120	---
2276		AR Tram	CCA 241	-EF	100	---
2277		AR Tram	CCA 244	UNC	140	---
2278		AR Tram	---	UNC	140	---
2279		AR Tram	CCA 270	EF	140	---
2280		AR Tram	CCA 283a	EF-VF	140	---
2281		AR Tram	CCA 290	EF/UNC	200	---
2282		AR Tram	CCA 296	UNC	250	---
2283		AR Tram	CCA300a	EF	250	---
2284		AR Tram	CCA 313	-UNC	200	---
2285		AR Tram	CCA 316	VF	130	---
2286		AR Tram	CCA 319V	EF	200	---
2287		AR Tram	CCA 321a	EF	300	---
2288		AR Tram	CCA 328	EF	250	---
2289		AR Tram	CCA 423	-UNC	300	---
2290		AR Tram	CCA 485	VF	85	121
2291		AR Tram	CCA 572	VF	250	---
2292		AR Tram	CCA 665	VF	200	---
2293		AR Tram	CCA 669	VF-EF	400	---
2294		AR Tram	---	EF-VF	280	---
2295		Æ Tank	CCA 721	VF-EF	125	---
2296	Hetoum-Kaiqobad	AR Tram	CCA 781	VF	350	413
2297		AR Tram	CCA 783	VF	750	880
2298	Hetoum-Kaikhusr.	AR Tram, AH 636	---	EF-VF	1,000	1210
2299		AR Tram, AH 637	CCA 798	VF	450	462
2300		AR Tram, AH 637	CCA 800	VF-EF	350	396
2301		AR Tram, AH 639	CCA 806	VF-EF	200	286
2302		AR Tram, AH 639	CCA 812	VF	200	275

Auction 166 (May 1990)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
2303	Hetoum-Kaikhusr.	AR Half tram	CCA 839	-VF	2,500	2640
2304		AR Half tram	---	VF-F	275	275
2305	Hetoum-Zabel	AR Tram	CCA 930	VF	100	---
2306		AR Half tram	CCA 1286	VF-F	150	154
2307	Hetoum I	Æ Kardez	CCA 1376	VF-F	100	---
2308		Æ Kardez	CCA 1393	F	80	---
2309		Æ Kardez	CCA 1396	-VF	100	---
2310		Æ Kardez	CCA 1411	VF-F	80	---
2311	Levon II	AR Tram	CCA 1429	EF	275	---
2312		AR Tram	---	VF	200	---
2313		AR Tram	CCA 1477V	VF	130	---
2314		AR Tram	CCA 1479	VF	130	---
2315		AR Tram	---	VF	130	---
2316		AR Tram	CCA 1480	VF	200	---
2317		AR Tram	---	VF	475	---
2318		AR Tram	CCA 1495	-VF	130	---
2319		AR Tram	CCA 1495V	VF	130	---
2320		AR Tram	CCA 1498	VF-F	200	---
2321		AR Tram	CCA 1503	VF-F	120	---
2322		AR Tram	CCA 1509	VF	150	---
2323		AR Tram	CCA 1515	VF	150	---
2324		AR Tram	CCA 1516	F-VF	120	---
2325		AR Tram	CCA 1517	VF-F	125	---
2326		AR Half tram w/td	CCA 1522	VF	300	---
2327		AR Half tram w/td	CCA 1524V	VF	275	---
2328		Æ Kardez	CCA 1540	F	60	---
2329		Æ Kardez	CCA 1564	VF-F	115	---
2330		AR Tram-Ayas	---	VF	300	---
2331	Hetoum II	Æ Kardez	CCA 1601	F-Vf	110	---
2332		Æ Kardez	CCA 1634	F-VF	80	---
2333	Smpad	Æ Kardez	CCA 1700	VF-F	80	99
2334	Levon III	AR Takvorin	CCA 1736	VF	120	110
2335		AR Takvorin	CCA 1746	VF	120	---
2336		AR Takvorin	---	VF	160	---
2337		Æ Kardez	CCA 1813	VF-F	110	---
2338	Oshin	AR Coronat. tram	HAR 1973			
2339		AR Coronat. tram	p. 81/96-17	VF	450	468
2340		AR Coronat. tram	HAR -21	VF	450	330
2341		AR Coronat. tram	---	VF	425	330
2342		AR Coronat. tram	HAR -117	VF	325	385
		Æ Pogh	CCA 1936a	VF	120	154

Auction 166 (May 1990)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	D.M. Est.	D.M. Sold
2343	Oshin	Æ Pogh	CCA 1937	F-VF	110	----
2344	Levon IV	Æ Large pogh	CCA 2000	VF	325	----
2345		Æ Large pogh	---	VF-F	250	----
2346	Guy	AR Takvorin	---	F	500	550
2347		AR Takvorin	CCA 2038	F-VF	350	396
2348		AR Takvorin	---	F	350	374
2349	Gosdantin III	AR Takvorin	---	F	200	209
2350		AR Takvorin	---	VF-F	80	110
2351		AR Takvorin	---	VF	115	149
2352	Levon the Usurper	AR Takvorin	CCA 2129V	F	275	330
2353		Æ Pogh	Bed LK 224	F	275	330
2354	Gosdantin IV	AR Takvorin	CCA 2175	VF-F	80	132
2355	Levon V	AR Billon	CCA 2237	VF	400	380
2356		AR Billon	---	VF-F	300	352
2357		AR Billon	CCA 2238	VF-F	200	264
3562	Sulayman I/Erivan	AR Abbasi H 1115	---	-VF	450	825
3932	Basmadjian	NumGenArménien	Venice 1936			
	Hohlfelder	Coll. of B.Y. Berry	Indiana 1972	UNC	40	---

ԿԵՐՀԱՐԴԻ ՀԻՐԱՅԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴՐԱՄԱՆԵՐՈՒՆ ԱՃՈՒՐԴՆԵՐԸ 161, 163, 166

[Ամփոփում]

Քսաներորդ դարու վերջաւորութեան մօտ բազմաթիւ հայկական դրամներ աճուրդային միջոցով վաճառուած են Գերմանիոյ մէջ, Կերհարդ Հիրշը ընկերութեան կողմէ: Յատկանշական են թիւ 161, 163, և 166 կատալոգները, ուր ցուցակագրուած են 220 խումբ դրամներ, որոնց 159 խումբերը կը պատկանին Ռուբենեան հարստութեան հարստութեան բոլոր թագաւորներուն: Այս երեք ցուցակագրութիւնները ընտրուած են ենդաթրելով, թէ հաւաքորդներու ժողովածոյ ըլլալու են, իսկ վերջինը՝ հաւանաբար պատկանած հայու մը:

Յատկանշական դրամներու շարքին կը պատկանին Արշամի պղինձ մը Զևսի պատկերատիրպով, Տիգրան Բ-ի, Գ-ի, և Դ-ի պղնձեայ դրամները, Լևոն Ա թագաւորի մէկ առիւծով օծման դրամ մը ու կիսադրամ մը, Հեթում-Քայքոպատի և Հեթում-Քայխոսրովի երկվզոտան դրամներ ու կիսադրամներ, Հեթում-Չապչլի կիսադրամ մը, Լևոն Բ-ի կիսադրամ մը, Կոստանդին Ա թագաւորի արծաթեայ դրամ մը, Օշին թագաւորի օծման դրամներ, Լևոն Դ-ի մեծ փող մը, և Լևոն Ե-ի բիլլոններ ու փողեր:

Գնահատուած արժէքները. Արշամ՝ 1,200 (Գերմանական Մարք), Տիգրան Մեծի չորեք-դրամեան՝ յօրինուածք Բէքըրի, Տիգրան Գ-ի պղինձ՝ ձիի պատկերատիրպով Գ-Մ.675, Կոստանդին Ա-ի դրամ՝ Գ-Մ.3,600, Հեթում-Քայխոսրովի կիսադրամ՝ Գ-Մ.1,100, Օշինի օծման դրամ՝ Գ-Մ.425, Լևոն Ե-ի բիլլոն՝ Գ-Մ.345:

Ե. Թ. Ներսէսեան

ԴՐԱՄԱԳԷՏ ՀԵՆՐԻ ՎԱՐԴԱՆԻ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

Հենրի Վարդանի Սարգսանը ծնունդ է 1933 թ. Յունիսի 12-ին Երևանում մտաւորականի ընտանիքում:

Հայրը՝ Վարդան Վասիլի Սարգսանը ծնունդ է 1900 թ. Էջմիածնում: Տարական կրթութիւնը ստացել է տեղի հոգևոր ճեմարանում, ապա Երևանի արական գիմնազիայում: 1920 թ. ընդունում է Երևանի պետական համալսարանի գիւղատնտեսութեան բաժինը (ֆակուլտետ), որն աւարտել է 1925 թ.:

Հրաւիրուել է աշխատանքի Գիտութեան Ակադեմիայի Այգէ--գինեգործական ինստիտուտ, որպէս գիտական աշխատաւոր: Ապա--խաղողագործութեան լաբորատորիայի վարիչ: Նրա կողմից ստացուել են խաղողի հինգ նոր տեսակներ, որոնք բարձր բերքատուութիւն են ապահովում Հայաստանի կլիմայական պայմաններում: Նրա գիտերը հաստատագրուած են և հրատարակուած: Վարդան Սարգսանը հեղինակ է բազմաթիւ մասնագիտական յօդուածների: Պարգևատրուել է մի շարք կառավարական մեդալներով:

Մայրը՝ Սաթենիկ Յովսէփի Բալայեանը ծագումով բնիկ Կարսեցիներ են, սակայն ընտանիքով նախ տեղափոխուած են Գիւմրի, ուր Սաթենիկը ստանում է իր նախնական կրթութիւնը, ապա Թիֆլիս, որտեղ նա միջնակարգ կրթութիւնն աւարտում է Մարիամեան-Յովնանեան օրիորդաց դպրոցում: Աշխատանքի է ընդունուած տեղի ամերիկեան որբանոցում, որպէս մանկավարժ:

1922 թ. տեղափոխուած են Երևան: Սաթենիկն ընդունուած և աւարտում է Երևանի պետական համալսարանի Գիւղատնտեսութեան բաժինը (ֆակուլտետ), միաժամանակ աշխատելով Ն. Արմուշեանի անունան դպրոցում, որպէս մաթեմատիկայի և աշխարհագրութեան ուսուցչուհի:

1927 թ. աւարտելով համալսարանը գործուղուել է Սարդարապատ, որպէս Կոտնտեսութեան գլխաւոր գիւղատնտես աշխատելով հինգ տարի: Հանգամանքներով, թողնել է աշխատանքը և զբաղուել Հենրիի և դստեր՝ Լաուրայի հայեցի դաստիարակութեամբ, որոնք երկուսն էլ սովորել և աւարտել են Երևանի ռուսական միջնակարգ դպրոցներում:

Քոյրը Լաուրան ծնունդ է 1935 թ. Երևանում: 1953 թ. դպրոցն աւարտելուց յետոյ ընդունուած է Երևանի Անաստասուժական ինստիտուտ Զոռանիսիկայի բաժին, աւարտելով 1958 թ. անմիջապէս աշխատանքի է անցնում Հ. Հ. Գ. Ա. Բիոքիմիայի ինստիտուտում որպէս աւագ գիտ. աշխատող: 1973 թ. պաշտպանել է Գիտ. թեկնածուական դիսերտացիան: Հեղինակ է աւելի քան 30 գիտական աշխատանքների:

Հենրի Սարգսանը լաւագէտ տիրապետելով հայոց լեզուին, գրականութեանն ու պատմութեանը, 1953-1958 թթ. ուսումնական տարեշրջանում սովորում է Երևանի պետական համալսարանի պատմութեան բաժինը (ֆակուլտետ), մասնագիտանալով նոր և նորագոյն շրջանի պատմութեան հարցերի մէջ:

1960 թ. աշխատանքի է ընդունուած Հայաստանի պատմութեան Պետական թանգարանի արխիւային բաժնում, որտեղ կենտրոնացուած պահուած է, ոչ միայն թանգարանի աւելի քան 100 հազար տարեկան պատմական, ազգագրութեան, ճարտարապետութեան, նոր և նորագոյն պատմութեան և այլ օժանդակ բաժինների տարիներ զօրծունդութեան վերաբերեալ շատ թանկարժէք փաստաթղթեր, այլ և բազմաթիւ գիտնական պատմաբանների աշխատանքներ: Դրանք ձեռագիր կամ մեքենագիր բնագրերը: Ճարտարապետական յուշարձանները վերաբերող գծագրերը (Թ. Թորամանեանի, Լ. Սաղոյեանի, Գ. Քոչոյեանի և այլոց) հոգատարութեամբ և բարեխղճութեամբ կարգաւորելով արխիւում կուտակուած նիւթերը, կազմելով նրանց համար յատուկ գիտական քարտարան և ըստ նիւթերի զբաղեցնելով առանձին համապատասխան մատենանիքում: Այդ աշխատանքն միաժամանակ մեծ չափով օգնում է Հ. Սարգսանին ձեռք

բերելու թանգարանային աշխատանքի մէջ հմտանալու փորձ: Ընդ որում թանգարանի պատմութեանն առնչուող հետաքրքիր նիւթերի վերաբերեալ յօդուածներով հանդէս է գալիս մամուլում և գիտական հանդէսներում:

Լինելով բանիմաց և ազնուազդի անձնաւորութիւն՝ 1973 թ. թանգարանի տնօրինութիւնը նրան վստահում թանգարանի գիտնական քարտուղարի խիստ պատասխանատու պարտականութիւնների պաշտօնը, ուր նա լիովին դրսևորում է իր կարողութիւնները:

1975 թ. ընդառաջելով նրա նախաարդիւթիւններին և հաշուել առնելով Հէնրի Սարգսեանի մտաւոր կարողութիւններն ու գիտելիքները՝ նրան տեղափոխում են թանգարանի դրամագիտութեան բաժին:

Անհրաժեշտ ենք համարում նշելու, որ դրամագիտութեան բաժնի հարստացման աղբիւրներ են եղել և մնում, Հայաստանի հնավայրերի պեղումներից, պատահական գիւտերից ստացուած դրամախմբերին նուիրատուութիւնները, որոնցում շատ մեծ է մեր բարեկամ սփւռ. քահայերի վաստակը, ոչ միայն նրանց նուիրաբերած դրամախմբերի այլ և համապատասխան անհրաժեշտ գրականութեան աւաքման գործում: Ուսումնասիրմանն սպասող հսկայական նիւթեր էին կուտակուած բաժնում:

Մէկ տասնամեակ Հ. Սարգսեանը զբաղուել է բաժնում հաւաքուած տարբեր երկրներէի, տարբեր պատմական ժամանակահատուածների վերաբերեալ մեղաւնիւրի հարուստ ֆոնդերի գիտական ուսումնասիրութեամբ և հրատարակութեամբ: Ապա աստիճանաբար ծանօթանալով եղած հարուստ դրամախմբերին և զբաղանութեանը, ունենալով մեծ սէր և կարողութիւններ՝ մուտք է գործում բուն դրամների ուսումնասիրման ասպարէզ:

Ձեռնամուխ է լինում գիտակնօրէն մշակելու և հրատարակութեան պատրաստելու տարբեր ժամանակներում միջազգային առևտրի շրջանառութեան մէջ մտած հին, միջնադարեան, ինչպէս և նոր և նորագոյն ժամանակների դրամներ, թղթադրամների, մեղաւնիւրի, կնիքների քննութեան և լուսաբանման աշխատանքներին: Որի լուսաբան վկայութիւններն են 1976 թ. Մայիսին Երևանում կայացած էյրէնէ-ի կոնֆերանսում նրա կարգացած գեկուցումը հռոմէական Օգոստոս կայսեր դրամների Հայաստանում շրջանառութեան փաստի վերաբերեալ: Կամ Հայաստանի Արտաշէսեան հարստութեան թագաւորներից Արտաւազդ Դ-ի (Յ.Ք. 4-6 թթ.) դրամների վերաբերեալ յօդուածը, որոնցից մէկը՝ պղնձեայ դրամը գտնուած Հայաստանի Դաւար գիւղում¹ (Արտաշատի շրջան): Մանրամասն տալով չորս արծաթեայ դրամների նկարագրութիւնը տուել է և նրանց գտնուելու վայրը այժմ:

1989 թ. մինչև 1999 թ. Սարգսեանը նշանակուել է և վարել է դրամագիտութեան բաժնի վարիչի պաշտօնը:

Անմիջական աշխատանքից դուրս 1993 թ. Հէնրի Սարգսեանը Երևանի Պետական Համալսարանի Պատմութեան ֆակուլտետում դասաւանդել է «Դրամագիտութիւն» առարկան: Նա եղել է Հայաստանի նկարչների միութեան անդամ, երկար տարիներ անդամակցել է Հայաստանի Հանրապետութեան Մշակույթի նախարարութեան և Հայաստանի Առևտրա-արդիւնաբերական Պալատի աշխատանքների որպէս փորձագէտ:

Ամուր կապեր է պահպանել Միացեալ Նահանգների յատկապէս Կալիֆորնիայի «Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւն» միութեան հետ, հաւաքելով և ուղարկելով մատենագիտական տուեալներ Հայաստանում — դրամագիտութեան, հնագիտութեան և պատմութեանն առնչող, հրատարակուած յօդուածների մասին ամփոփ տեղեկութիւններ:

Հ. Սարգսեանը դրամագիտութեան ինչպէս և մեղաւային արուեստի վերաբերեալ բազմիցս արժէքաւոր գեկուցումներով մասնակցել է մի շարք հանրապետական, միութենական և միջազգային գիտաժողովներ:

ՄԱՐԳՕ ԼԵՆԱ ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ

¹ Մանրամասնութիւնների տրուած են Հ. Սարգսեանի յօդուածների մատենագրութեան, ինչպէս և Եղիա Ներսէսեանի Հայ դրամագիտական մատենագրութիւն և զբաղմունքիւմ գրքում:

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՀԵՆՐԻ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

1964

1. «Ուշագրաւ նվերներ», Երեկոյան Երևան (օրաթերթ), (22 Օգոստոս 1964), թիւ 199, էջ 3: ՀԴՄԳ 377:
2. «Հրաշալիքների գանձարանում», Երեկոյան Երևան (օրաթերթ), (10 Սեպտեմբեր 1964), թիւ 215, էջ 3:

1965

3. «Հնության իմաստաւոր վկաները», Երեկոյան Երևան (օրաթերթ), (2 Մարտ 1965), թիւ 50, էջ 4: ՀԴՄԳ 147:
4. «Գրքի բարեկամը», Երեկոյան Երևան (16 Օգոստոս 1965), թիւ 192, էջ 3:
5. «Սփյուռքհայերի նվերները թանգարանին», Երեկոյան Երևան (օրաթերթ), (20 Օգոստոս 1965), թիւ 196, էջ 3: Երկիր, (18 Սեպտեմբեր 1965, Յունաստան), թիւ 450, էջ 3: ՀԴՄԳ 371:

1967

6. «Վան քաղաքի 1918 թ. փոխգիր-թղթադրամների պատմութիւնից», Լրաբեր Հասարակական Գիտութեան (1967), թիւ 3, էջ 73-78: ՀԴՄԳ 1143:
7. «Թանգարանի բարեկամները», Սովետական Հայաստան (օրաթերթ), (3 Սեպտեմբեր 1967), թիւ 207, էջ 4: ՀԴՄԳ 373:

1968

8. «Երևանյան մեդալներ», Գիտութեան և Տեխնիկա (1968), թիւ 10, էջ 15-22: ՀԴՄԳ 1242:
9. «Ценные приобретения музея» [Թանգարանի կողմէ արժէքաւոր ձեռքբերումներ], Литературная Армения (Մայիս 1968), թիւ 5, էջ 110-111: ՀԴՄԳ 374:

1969

10. «Հին դրամների նոր առաքումներ», Սովետական Հայաստան (ամսագիր), (Յունուար 1969), թիւ 1, էջ 34-35: ՀԴՄԳ 367:
11. «Հին դրամների ու մեդալների հանգրվանը», Երեկոյան Երևան (21 Ապրիլ 1969), թիւ 93, էջ 3: Նոր Արարկիր Տեղեկատու, Դեկտեմբեր 1969, թիւ 73, էջ 4-5: ՀԴՄԳ 369:

12. «Թանգարանային արժեքների նոր համալրում», Երեկոյեան Երևան (օրաթերթ), (21 Հոկտեմբեր 1969), թիվ 246, էջ 3: ՀԴՄԳ 372:
13. «Изображение львовского армянского собора на медали» [Լվովի հայկական տաճարին պատկերը մեդալի մը վրայ], Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների, (1969), թիվ 2, էջ 90-94 (ռուսերէն լեզուով և հայերէն ամփոփումով): ՀԴՄԳ 1251:
14. «Izobrazenie lwowskiego armjanskogo sobora na medalii» [Լվովի հայկական տաճարին պատկերը մեդալի մը վրայ], Biuletyn Numizmatyczny (1969), թիվ 47-48, էջ 902-903 (յոգուածի լեհերէն ամփոփումը՝ Janusz Sztetyllo): ՀԴՄԳ 1250:

1970

15. «Հայկական մեդալային արվեստի հուշարձաններ», էջմիածին (Դեկտեմբեր 1970), թիվ 12, էջ 43-49: ՀԴՄԳ 1248:
16. «Նվերներ Թանգարանին», Հայրենիքի Ձայն (չաբաթաթերթ), (27 Մայիս 1970), թիվ 21, էջ 4-5: ՀԴՄԳ 370:

1971

17. «Պատմութիւն մետաղի վրա», Կոմունիզմի Ուղիով (օրաթերթ), (27 Փետրուար 1971), թիվ 25, էջ 7-8: ՀԴՄԳ 1267:
18. «Մեդալները պատմութեան հուշարձաններ», Հայրենիքի Ձայն (չաբաթաթերթ), (18 Օգոստոս 1971), թիվ 33, էջ 4-5: ՀԴՄԳ 1257:
19. «Ընտանիքը և մայրութիւնը մեդալների վրա», Հայաստանի Աշխատավորուհի (ամսագիր), (1971), թիվ 10, էջ 9-10: ՀԴՄԳ 1241:

1972

20. «Ամերիկահայ գաղթօջախի երկու հայատառ մեդալ», Բանբեր Երևանի Համալսարանի (1972), թիվ 1, էջ 241-244: ՀԴՄԳ 1227:
21. «XVIII դ. սեղանի հայատառ զարդախաչ», Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների, Էրեցին՝ Մ. Ե. Կարապետյան, Հ. Վ. Սարգսյան (Յուլիս 1972), թիվ 7, էջ 96-98:
22. «Լուսնոսկյա դրամներ», Գիտություն և Տեխնիկա (Դեկտեմբեր 1972), թիվ 12, էջ 34-36: ՀԴՄԳ 148:
23. «Ранние армянские медали» [Վաղ հայկական մեդալներ], Краткие тезисы докладов к конференции Ближний Восток, Кавказ, Средняя Азия - проблема взаимосвязи культур в эпоху средневековья (Լենինգրադ, 1972), էջ 35-36: ՀԴՄԳ 1268:

1973

24. «Մանրաքանդակներ Կոմիտասի պատկերով», Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների (Յունուար 1973), թիվ 1, էջ 95-100: ՀԴՄԳ 1252:

25. «Հայկական մրցանակային մեդալների պատմությունը», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1973), թիւ 1, էջ 235-238:
26. «Մեդալներ Հովհաննես Այվազովսկու դիմապատկերով», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1973), թիւ 3, էջ 185-192:
27. «Медаль в честь И. К. Айвазовского» [Մեդալներ ի պատիւ Ի. Կ. Այվազովսկիի], Պատմա-Բանասիրական Հանդես (1973), թիւ 2, էջ 304-305: ՀԴՄԳ 1254:
28. «Свадебные медали с армянскими надписями в собрании Эрмитажа» [Հարսանեկան մեդալներ հայերէն արձանագրութեամբ էրմիտաժի ժողովածոյի մէջ], Сообщения Государственного Эрмитажа, հատոր 37 (1973), էջ 74-77: ՀԴՄԳ 1272:

1974

29. «Հայկական հարսանեկան մեդալներ», Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների (Թուլիս 1974), թիւ 7, էջ 48-56: ՀԴՄԳ 1246:
30. «Վահրամ Փափազյանին ձեռնված երկու մեդալ», Շեքսպիրական (Երևան, 1974, Շեքսպիրական հայկական կենտրոն), հատոր 4, էջ 340-342: ՀԴՄԳ 1274:
31. «Երկու նամակ 1827 թ. Երևանի գրավմանը նվիրված մեդալի վերաբերյալ», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1974), թիւ 3, էջ 75-82: ՀԴՄԳ 1243:
32. «Դրամներն ու մեդալները պատմութեան վկաներ», Հայրենիքի Ձայն (Հարաբարերթ), (21 Օգոստոս 1974), թիւ 34, էջ 6: ՀԴՄԳ 365:
33. «Армянские памятные медали» [Հայկական յիշատակային մեդալներ], Армения Сегодня (1974), թիւ 2, էջ 16-18:
34. «Les médailles commémoratives arméniennes», L'Arménie Aujourd'hui (1974), թիւ 2, էջ 16-18: ՀԴՄԳ 1253:

1975

35. «Հայոց Թագաւոր Արտաւազդ IV-ի դրամները», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1975), թիւ 3, էջ 183-190: ՀԴՄԳ 676:
36. «Մեծ հայրենականին նվիրված հիշատակային մեդալների պատմությունը», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1975), թիւ 1, էջ 275-288: ՀԴՄԳ 1260:
37. «Հայաստան մեդալներ թողարկուած Ամերիկայում», ՀԻՆ (1975), թիւ 3-4, էջ 13-16: ՀԴՄԳ 1245:
38. «Ավետիք Իսահակյանի դիմաքանդակը մեդալային արվեստում», Պատմա-Բանասիրական Հանդես (1975), թիւ 3, էջ 83-86: ՀԴՄԳ 1235:
39. «День дубови и уважения» [Միրոյ և յարգանքի օր], Армения Сегодня (1975), թիւ 2, էջ 18-19: ՀԴՄԳ 1237:
40. «Армянская тема в русском медальерном искусстве» [Հայկական թեման ռուսական մեդալային արուեստում], Աշխատութեւններ Հայաստանի Պատմութեան Պետական Պատմագրանի (1975), հատոր VI, էջ 114-142 (հայերէն ամփոփում): ՀԴՄԳ 1232:

41. «Armenian Medallions Produced in America» [Հայաստան մեդալներ թողարկուած Ամերիկայում], ՀՂՀ (1975), թիւ 3-4, էջ 16-18: ՀՂՄԳ 1229:
42. «Arménská medaile», *Medaile* (Praha, 1975), թիւ 5, էջ 65-74: ՀՂՄԳ 1231:
43. «Drei armenische Medaillen-Nachträge und Berichtigungen», *Numismatisches Nachrichtenblatt* (Emgen, 1975), թիւ 8, էջ 333-335: ՀՂՄԳ 1238:

1976

44. «Հորեղյանական մեդալներ Ավ. Խաչակյանի պատկերով», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1976), թիւ 2, էջ 139-142: ՀՂՄԳ 1249:
45. «Միլիթար Արբաճոր դիմապատկերով յիշատակային մեդալներ», Հանդէս Ամսօրեայ (1976), թիւ 1-12, էջ 73-88: ՀՂՄԳ 1261:
46. «Հայկական հարսանեկան շքանշաններ», Մարմարա (օրաթերթ), (11 Յունուար 1976), թիւ 11376, էջ 2-3: ՀՂՄԳ 1247:
47. «Բայբուրդյան Եվգենի Հարությունի», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան 1976), հատոր 2, էջ 264:
48. «Монеты Августа в Армении» [Օգոստոսի դրամները Հայաստանում], *Тезисы докладов XIV международной конференции античников социальных стран* (Երևան, 1976), էջ 380-381:
49. «Армяно-русские связи - в медальях» [Հայ-ռուսական մեդալային արվեստ], *Армения Сегодня*, (1976), թիւ 2, էջ 22-23:
50. «Свидетельствуют медали» [Մեդալները իբրև վկաներ], *Коммунист* (օրաթերթ), (13 Յունիս 1976), թիւ 137, էջ 3: ՀՂՄԳ 1273:
51. «Создано грузинским скульптором» [Վրացի քանդակագործի կողմէ կերտուած], *Коммунист* (31 Յունիս 1976), թիւ 90, էջ 3: ՀՂՄԳ 1271:
52. «Столь необычный денежный знак» [Խիստ անսովոր թղթադրամ], *Коммунист* (21 Օգոստոս 1976), թիւ 99, էջ 4: ՀՂՄԳ 1142:
53. «Четыре монеты Артавазда IV» [Արտաշատ IV-ի չորս դրամները], *Коммунист* (11 Դեկտեմբեր 1976), թիւ 147, էջ 4: ՀՂՄԳ 675:
54. «Armenian-Russian Links» [Հայ-ռուսական կապերը], *Armenia Today* (1976), թիւ 2, էջ 22-23: ՀՂՄԳ 1230:
55. Համառօտագրութիւններ, Էրկու հատ, ՀՂՀ II, էջ 39 (ՀՂՄԳ 246, 812):

1977

56. «Միլիթարեան Միաբանութեան յիշատակային մեդալները, Հանրապետական երրորդ գիտական կոնֆերանս՝ նվիրված Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոքրիմներին. Զեկուցումների թեզեր (Երևան, 1977), էջ 68-70: ՀՂՄԳ 1262:
57. «Վ. Ի. Լենինի կերպարը մեդալների վրա», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1977), թիւ 2, էջ 87-99: ՀՂՄԳ 1275:
58. «Մեդալների ցուցահանդես», Երեկոյան Երևան (օրաթերթ) (12 Մայիս 1977), թիւ 111: ՀՂՄԳ 1258:

59. «Գերբ», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1977), հատոր 3, էջ 27-28: ՀՂՄԳ 145:
60. «Գերբազդիտութուն», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1977), հատոր 3, էջ 29: ՀՂՄԳ 146:
61. «Անտիկ աշխարհը և արևելքը», ՀՂՀ (1977), թիւ 2, էջ 21-22 (անգլերէն ամփոփում): ՀՂՄԳ 442:
62. «Монеты Артавазда IV» [Արտաւազդ IV-ի դրամները], *Армения Сегодня* (1977), թիւ 1, էջ 33-34 (նաև անգլերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն): ՀՂՄԳ 677:
63. «Памятные медали конгрегации Мхитаристов» [Մխիթարեան Միաբանութեան յիշատակային մեդալները], Համրապետական երրորդ գիտական կոնֆերանս՝ նվիրած Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոքրեմնե-րին. Զեկնուցումների թեգեր (Երևան, 1977), էջ 155-157: ՀՂՄԳ 1264:
64. «Памятные медали в честь победы русского войска» [Թիշատակային մեդալներ ի պատիւ ռուսական բանակի յաղթանակին], *Комсомолец* (օրա-թերթ), (19 Մարտ 1977), թիւ 34, էջ 4: ՀՂՄԳ 1263:
65. «Посвященные Ленину» [Էներինն նուիրում], *Комсомолец* (9 Յուլիս 1977), թիւ 82:
66. Համապատասխանութիւն, մէկ հատ, ՀՂՀ III, էջ 23 (ՀՂՄԳ 1179):

1978

67. «Արեւելյան Հայաստանը ռուսական մեդալային արվեստի հուշարձաննե-րում», Պատմութեան հարցեր. Գիտական աշխատութեաննների միջբրուհա-կան ժողովածու (Երևան 1978), հատոր 1, էջ 235-243: ՀՂՄԳ 1228:
68. «Եղիշ Զարենցին նվիրած հիշատակային մեդալներ», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1978), թիւ 3, էջ 270-278: ՀՂՄԳ 1240:
69. «XVII դարի հայկական մեդալներ», Լրաբեր Հասարակական Գիտութեաննների (Յունուար 1978), թիւ 1, էջ 77-81: ՀՂՄԳ 1276:
70. «Армянские семейные памятные медали и их символика» [Հայկական ընտանեկան մեդալներն ու իրենց խորհրդանշանները], *Тезисы докладов Всесоюзной сессии, посвященной итогам полевых этнографических и антропологических исследований 1976-1977 гг.* (Երևան, 1978), էջ 224-225: ՀՂՄԳ 1234:
71. «Бронзовая монета армянского царя Артавазда IV» [Հայոց Արտաւազդ IV թագաւորի բրոնզէ դրամները], *Нумизматика и Эпиграфика* (1978), թիւ 12, էջ 7-9: ՀՂՄԳ 674:
72. «Медали отображающие историю» [Մեդալները արտացոլում են պատմու-թիւնը], *Комсомолец* (26 Յունուար 1978), թիւ 1, էջ 4: ՀՂՄԳ 1256:
73. «Медальерная Чаренциана» [Զարենցի մեդալները], *Комсомолец* (9 Փետրուար 1978), թիւ 17, էջ 4: ՀՂՄԳ 1255:
74. «Рассказывают памятные медали» [Պատմում են յուշամեդալները], *Комсомолец* (1 Յուլիս 1978), թիւ 77: ՀՂՄԳ 1269:

75. «Запечатлеть великий образ» [Արտացոլում է Մեծ կերպարը], *Комсомолец* (29 Օգոստոս 1978), թիվ 102:
  76. «Медаль, посвященная Мариэтте Шагинян» [Մեղալ նուիրուած Մարիէթա Շահինեանին], *Комсомолец* (օրաթերթ), (12 Հոկտեմբեր 1978), թիվ 121:
  77. «Посвящается М. Шагинян» [Մ. Շահինեանին նուիրուած], *Заря Востока* (վրացական օրաթերթ), (2 Նոյեմբեր 1978), թիվ 257:
  78. «Medals Created by Andreas Ter-Maroukian» [Անդրէաս Տէր-Մարուքեանի ստեղծած մեդալները], ՀՂՀ (1978), էջ 161-164: ՀՂՄԳ 1259:
  79. Գրախօսական. Անուշավան Ա. Էպէեան, Կիլիկիոյ Հայոց Քաղաւոքները իրենց տպած դրամներով. 1198-1398, ՀՂՀ (1979), թիվ 1, էջ 6-10: ՀՂՄԳ 1321:
- 1979
80. «Ստեփան Շահումյանի դիմաքանդակը մեղալային արվեստում», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1979), թիվ 3 (197), էջ 155-163:
  81. «Հայ արուեստի միջազգային գիտաժողովի յիշատակային մեդալը», ՀՂՀ (1979), թիվ 4, էջ 37-39: ՀՂՄԳ 1244:
  82. «Անմահորդ նվիրումով», Սովետական Հայաստան (օրաթերթ), (8 Փետրուար 1979), թիվ 33:
  83. «Памятные медали, посвященные польским армянам» [Լեհահայերին նուիրուած յուշամեդալներ], Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների, (Յունուար 1979), թիվ 1, էջ 55-61: ՀՂՄԳ 1265:
  84. «Монеты с изображением Августа и Армении» [Դրամներ Օգոստոսի և Հայաստանի պատկերով], Ամսիկ պատմութեան և մշակութի պրորիւմներ (Սոցիալիստական երկրների անտիկ մասնագէտների XIV միջազգային կոնֆերանսի զեկուցումներ «Էյրենէ, (Երևան 1979), էջ 249-253: ՀՂՄԳ 678:
  85. «Медальное искусство в творчестве Ара Саркисяна» [Յուշամեդալների արուեստը Արա Սարգիսեանի գործերում], Тезисы докладов республиканской научной конференции по проблемам культуры и искусства Армении (Երևան, 1979), էջ 249-251:
  86. «Памятные медали Советской Армении» [Յորհրդային Հայաստանի յուշամեդալները], Советский Коллекционер (Մոսկուա, 1979), թիվ 17, էջ 117-122: ՀՂՄԳ 1266:
  87. «Дружбе посвящается» [Բարեկամութեան նուիրուած], *Комсомолец* (օրաթերթ), (Յունուար 1979), թիվ 16:
  88. «Сокровищница армянского искусства» [Հայ արուեստի գործի գանձատունը], *Комсомолец* (օրաթերթ), (19 Մայիս 1979), թիվ 59:
  89. «В дар Музею истории» [Նուէր պատմութեան թանգարանին], *Комсомолец* (օրաթերթ), (5 Յունիս 1979), թիվ 79:
  90. «Волшебная лампа И. Лукаевича» [Ի. Լուկասիւեւիչի մոգական լամպը], *Комсомолец* (20 Սեպտեմբեր 1979), թիվ 112:

91. «Тарту знакомится с армянской культурой» [*Տարտուն ծանոթանում է հայ մշակույթին*], *Комсомолец* (25 Սեպտեմբեր 1979), թիւ 114:
92. «The Commemorative Medal of the International Symposium on Armenian Art», ՀԴՀ (1979), թիւ 4, էջ 39: ՀԴՄԳ 1236:
93. «Arménská medaile» (2) *Informace KPN IV 3* (1979), թիւ 1, էջ 6-8:
94. Գրափուսական. Paul Z. Bedoukian. *Coinage of the Artaxiads of Armenia*, London 1978, Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1979), թիւ 3, էջ 181-184:

1980

95. «Սովետական Հայաստանի տարեգրությունը մեղալներով», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1980), թիւ 2, էջ 181-188: ՀԴՄԳ 1270:
96. «Դրամագիրտական հավաքածուի ցուցադրում», Սովետական Հայաստան (օրաթերթ), (3 Փետրուար 1980), թիւ 29: ՀԴՄԳ 363:
97. «Դրամագիրտական վկայությունների ցուցահանդես», Սովետական Հայաստան (օրաթերթ), ՀԴՀ (1980), թիւ 3, էջ 30-34, ՀԴՄԳ 364:
98. «Հայաստանի Պատմության Պետական Թանգարան», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1980), հատոր 6, էջ 148-149:
99. «Հին դրամներու ցուցահանդեսում», Սովետական արվեստ (1980), թիւ 6, էջ 58-59: ՀԴՄԳ 368:
100. «Армянские медали, изготовленные в Голландии» [*Հոլանդիայում պատրաստուած հայկական մեդալներ*], *Լրարեր Հասարակական Գիտությունների (Մարտ 1980)*, թիւ 3, էջ 65-72: ՀԴՄԳ 1233:
101. «О распространении римских монет в Армении в I в. нач. II в. н. э.» [*Հայաստանում Հռոմէական դրամների տարածման մասին, I-էն II դ. սկիզբը*], *Тезисы докладов Всесоюзного симпозиума по проблемам эллинистической культуры на Востоке* (Երևան, Մայիս 1980), էջ 73-74:
102. «О чем рассказали монеты» [*Ինչ կը պատմեն դրամները*], *Комсомолец* (29 Մարտ 1980), թիւ 39:
103. «История на гербе» [*Գերբերը կը պատմեն*], *Комсомолец* (օրաթերթ), (13 Սեպտեմբեր 1980), թիւ 111:
104. «Нумизматическая выставка» [*Դրամագիրտական ցուցահանդես*], *Советский Союз* (1980), թիւ 7:
105. «Exhibition of Numismatic Witness» [*Դրամագիրտական վկայությունների ցուցահանդես*], ՀԴՀ (1980), թիւ 3 (Երևան, 1980), էջ 33-34, ՀԴՄԳ 366:
106. Համառոտագրութիւն, մէկ հատ, ՀԴՀ (1980), էջ 35 (ՀԴՄԳ 1265):

1981

107. «Հայաստանի պատմության պետական Թանգարանի ռուսական հիշատակային ու պարզեկային մեդալները եվ ժետոնները», Աշխատությունների Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանի (Երևան 1981), հատոր VII (1981), էջ 103-159:

108. «Անտիկ եվ միջնադարյան դրամների ժողովածու կիլիկիայից ու Սիրիայից», գրեցին՝ Մ. Ե. Կարապետյան, Հ. Վ. Սարգսյան. Հայկական ՍՍՀ-ում 1979-1980 թթ. դաշտային հմագիտական աշխատանքների արդյունքներին միջրված գիտական մատաչքանի զեկուցումների թեգիսներ (Երևան, 1981), էջ 34-35:
109. «Անդրեաս Տեր-Մարությանը մեղալագործ», Լրաքեր Հասարակական Գիտությունների (Հոկտեմբեր 1981), թիւ 10 (466), էջ 61-66:
110. «Հոռոմեական նորահայտ ոսկեդրամ», Լրաքեր Հասարակական Գիտությունների (Դեկտեմբեր 1981), թիւ 12, էջ 95-96:
111. «Հայաստանի Պատմության Պետական Թանգարանի ռուսական հիշատակային ու պարգեկային մեղալները եվ ժեռոնները, Աշխատությունների Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանի (Երևան, 1981), հատոր VII, էջ 103-159:
112. «Կ. Սիպիլեանին ձօնուած Պ. Աղամեանի բանաստեղծութիւնը, ՀԴՀ (1981), թիւ 4, էջ 36-38:
113. «Հայաստանի պատմության պետական թանգարան», պատրաստել են հրատարակութեան Հ. Վ. Սարգսյանը, Ն. Ա. Նանգադյանը, Ռ. Հակոբյանը, (Երևան, 1981), (հայերէն ու ռուսերէն):
114. «Մեղալ», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1981), հատոր 7, էջ 372-373:
115. «Մեղալագործութիւն», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1981), հատոր 7, էջ 373-374:
116. «Две армянские медали из собрания Эрмитажа» [Երկու հայկական մեղալ էրմիտաժի ժողովածուից] - Լրաքեր Հասարակական Գիտությունների, (Յունուար 1981), թիւ 1 (457), էջ 78-81 (հայերէն ամիոփում):
117. «Из истории денежного обращения Восточной Армении после вхождения в состав России по нумизматическим материалам» [Արևելեան Հայաստանի դրամական շրջանառութեան պատմութեան Ռուսիոյ միանալէն յետոյ], Тезисы докладов научной сессии Гос. музея истории Армении (Երևան 1981), էջ 28-30:
118. «Об одной группе армянских медалей» [Որումը մը հայկական մեղալներու մասին], Тезисы докладов научной сессии Гос. музея истории Армении (Երևան 1981), էջ 30-32:
119. «Серия медалей Ламары Квелидзе, посвященная Армении» [Լամարա Քուելիձէն կերտուած մեղալաչար մը, նուիրուած՝ Հայաստանին]: Тезисы докладов. Международной научной конференции по проблемам искусства Армении и Грузии (Երևան, 1981), էջ 52-53:
120. «Золотая монета Нерона [Ներոնի ոսկեդրամ], Комсомолец (օրաթերթ), (27 Յունիս 1981), թիւ 77 (5631):
121. «Создается новый музей» [Նոր թանգարան կը հիմնուի], Комсомолец (օրաթերթ), (16 մայիս 1981), թիւ 59:

1982

122. «Հայկական մրցանակային մեդալներ, Գիտություն և Տեխնիկա (Ապրիլ 1982), Թիւ 4 (224), էջ 23-26;
123. «ՍՍՀՄ-ը մեդալային արվեստում», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1982), Թիւ 3, էջ 125-129;
124. «XII-րդ դարի հայկական բացառիկ թուր», Սովետական Հայաստան (օրաթերթ), (13 Յունիս 1982), Թիւ 136;
125. «Մեդալներ՝ դիմաքանդակներով», Սովետական Հայաստան (Յունիս 1982), Թիւ 6 (435), էջ 12-13;
126. «Շքանշան», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1982), հատոր 8, էջ 604;
127. «Основные этапы развития медальерного искусства Советской Армений» [Մեդալային արվեստի զարգացման հիմնական ժամանակահատվածները հորհրդային Հայաստանում]: V Республиканская научная конференция по проблемам культуры и искусства Армении, Тезисы докладов, 12-16 Հոկտեմբեր 1982 (Երևան, 1982), էջ 391-392;
128. «Медали, посвященные Ленину» [Մեդալ Նուիրուած Լենինին], Комсомолец (22 Ապրիլ 1982), Թիւ 48 (5757);
129. «Ее место на Родине» [Նրա տեղը Հայրենիքն է], Комсомолец (21 Մայիս 1982), Թիւ 63;
130. «Юбилейная медаль Леопа Орбели» [Լևոն Օրբելիի յորելեանական մեդալը], Комсомолец (օրաթերթ), (10 Յուլիս 1982), Թիւ 85;
131. «Effigy-drawn Medals, Kroonk, հատոր V (Յունիս 1982), Թիւ 6 (54), էջ 16-17;
132. Գրափուսական. Paul Z. Bedoukian. Coinage of the Artaxiads of Armenia, Լրատու (1982), էջ 181-184;
133. Համառոտագրութիւն, մէկ հատ, ՀԴՀ (1981), էջ 19 (ՀԴՄԳ 1212):

1983

134. «Հռոմեական կայսրութեան դարաշրջանում Հայաստանի դրամական շրջանառության մասին», Հայկական ՍՍՀ-ում 1981-82 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտական մատչարարանի զեկուցումների թեգիսներ. 21-23 Մարտի 1983 թ. (Երևան, 1983), էջ 29-31;
135. «Միջնադարյան հայկական դրամի կնիքներ, գրեցին՝ Մ. Ե. Կարապետյան, Հ. Վ. Սարգսյան, Հայկական ՍՍՀ-ում 1981-82 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտական մատչարարանի զեկուցումների թեգիսներ. 21-23 Մարտի 1983 թ. (Երևան, 1983), էջ 49-50;
136. «Մեդալներ ձօնուած Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա-ին», ՀԴՀ (1983), Թիւ 1, էջ 2-4;
137. «Երբ են ի հայտ եկել դրամները. ինչի են ծառայում հին դրամները հավաքածուները, Պիոնր կանչ (օրաթերթ), (16 Դեկտեմբեր 1983), Թիւ 100:

138. «Պոստական Զարեհ», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1983), Հատոր 9, էջ 414:
139. «Արա Տարսյան-Մեդալեր [Արա Սարգսյանի մեդալագործը], Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների (Մայիս 1983), Թիւ 5 (485), էջ, 68-77:
140. «Об архивах Государственного Музея Армении [Հայաստանի Պետական Թանգարանի արխիվներու մասին], Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1983), Թիւ 2, էջ 53-57:
141. «Для нынешних и будущих поколений» [Ներկայ և ապագայ սերունդներու համար], Комсомолец (օրաթերթ), (17 Մայիս 1983), Թիւ 59:
142. «Памятник монетного дела» [Դրամագիտական յուշարձաններ], Комсомолец (4 Հոկտեմբեր 1983), Թիւ 119 (6074):
143. Գրախոսական. Յուշամատենան կը ձօնուի յիշատակին Հ. Կոնստանտին Սիպիլեանի մահուան հարիւրամեայ տարեդարձին, ՀԴՀ (1978), Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1983), Թիւ 3 (67), էջ 188-190:

1984

144. «Կլիլիկայի հայկական դրամի կնիքներ», գրեցին՝ Մարգո Կարապետյան, Հենրի Սարգսյան, Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների (Մարտ 1984), Թիւ 3 (495), էջ 99-101:
145. «Զարեհ-Հեթում դրամի կնիքներ», գրեցին՝ Մ. Ե. Կարապետյան և Հ. Վ. Սարգսյան, ՀԴՀ (1984), Թիւ 3, էջ 24-28:
146. «Սովետական Հայաստանի առաջին չքանչանի ստեղծման պատմությունը», Բանբեր Հայաստանի Արխիվների (1984), Թիւ 3 (70), էջ 176-182:
147. Սարգիս Հովհաննիսյան (ծննդյան 100-ամեակի առթիւ), (Երևան, 1984), (Հայերէն և ռուսերէն):
148. «Սառնակունքի գանձ», Հայկական սովետական հանրագիտարան, (Երևան, 1984), Հատոր 10, էջ 188: Արտասպասած է՝ Սիսիան (տեղեկատու ուղեցոյց), (Երևան, 1987), էջ 53-54 (Հայերէն), էջ 116 (Ռուսերէն):
149. «Միպիլյան Կղեմես», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1984), Հատոր 10, էջ 397-398:
150. «Նամակ», ՀԴՀ (1984), Թիւ 3, էջ 29:
151. «Medailér Ovsep Papikjan», Informace KPN 7 (1984), էջ 153-157:
152. Գրախոսական. Y. T. Nercessian, Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams, Los Angeles, 1983, ՀԴՀ (1984), Թիւ 4, էջ 35-36:
153. Համառոտագրութիւններ, տասնհինգ հատ, ՀԴՀ (1984), էջ 22, ՀԴԳ 173, 216, 293, 298, 320, 424, 598, 806, 924, 1057, 1177, 1202, 1212, 1285:

1985

154. «Կլիլիկյան հայկական դրամներ հայտնաբերված Հայաստանում», գրեցին՝ Հ. Վ. Սարգսյան, Մ. Ե. Կարապետյան, Հայկական ՍՄՀ-ում 1983-84 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին միլիարդ գիտա-

կան մատաշրաջանի զեկուցումների թեզիսներ. Ապրիլ 1985 թ. (Երևան, 1985), էջ 59-60:

155. «Մեծ հայրենականը մեղալային արվեստի հուշարձաններում, Բանրեր Երևանի Արխիվների (1985), թիւ 1 (71), էջ 289-296:
156. «Կլիկիյան հայկական դրամների շրջանառութունը Հայաստանում», զրեցին՝ Հենրի Սարգսյան, Մարգո Կարապետյան, Լրաբեր Հասարակական Գիտութունների (Նոյեմբեր 1985), թիւ 11 (515), էջ 54-58: Նոր Օր, հատոր LXIV (4 Նոյեմբեր 1986), թիւ 76, էջ 10:
157. «Летописец Республики, Коммунист (օրաթերթ), (22 Սեպտեմբեր 1985), թիւ 219 (15598), էջ 3:
158. «Նամակ», ՀՂՀ (1985), թիւ 1, էջ 1 և 13:
159. Համառօտագրութուններ, երկու հատ, ՀՂՀ (1985), էջ 23, 41:

1986

160. «Միսթարյան միաբանության մեղալները, Լրաբեր Հասարակական Գիտութունների (Նոյեմբեր 1986), թիւ 11 (527), էջ 78-84:
161. «Римские монеты в Армении в I в. - начале II в.» [Հռոմէական դրամներ Հայաստանում, I-էն II դ. սկիզբը], Բանրեր Հայաստանի Արխիվների (1986), թիւ 2, էջ 143-147:
162. «Cilician Armenian Coins Found on Armenian Territory, by Henry Sarkissian, Margo Garabedian, *Notizie Dal Chiostro del Monastero Maggiore*, հատոր. XXXVII-XXXVIII (1986), էջ 35-39:

1987

163. «Էրեբունիում գտնված միլեթյան դրամների հարցի շուրջը», Հայկական ՍՍՀ-ում 1985-86 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտական մատաշրաջանի զեկուցումների թեզիսներ. 16-20 Մարտ 1987 (Երևան, 1987):
164. «Հայկական ասեղնագործության մի բացառիկ նմուշ», Հայկական ՍՍՀ-ում 1984-85 թթ. ազգագրական և քննադիտական հետազոտութունների հանրազումարին զեկուցումների թեզիսներ. 12-14 Մայիս 1987 թ. (Երևան, 1987):
165. «Նկարիչ-քաղաքացի Սարգիս Յովհաննիսեան», ՀՂՀ (1987), թիւ 3, էջ 22-27:
166. «Դրամագիտութուն», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1987), հատոր [13], էջ 348-349:
167. «Թանգարաններ», Հայկական սովետական հանրագիտարան (Երևան, 1987), հատոր [13], էջ 468-470:
168. Հայկական թեման Լամբրա Քվելիծեի մեղալային արվեստում (Երևան, 1987), (հայերէն և ղուսերէն): 78:
169. «Нумизматические памятники и армянские украшения» [Դրամագիտական յուշարձաններ և հայկական զարդարութեան], Всесоюзная научная конференция

- Этнографическая наука и пропаганда этнографических знаний, посвященная 70-летию Великого Октября. Тезисы докладов (Одесса, 1987), էջ 151-153:
170. «Медальерное искусство в армянской диаспоре» [Մեդալային արվեստը սփիւռքում], Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմների միջինարժեք համալսարանական գիտական VI կոնֆերանս, 2-4 Յունիս 1987. Ջենուարյանների թեզիսներ (Երևան, 1987), էջ 204-205:
  171. «Революционные деятели в армянском медальерном искусстве» [Յեղափոխական գործիչները հայկական մեդալային արվեստում], Тезисы научной сессии работников Ленинских и историко-революционных музеев по проблеме "Всемирно-историческое значение Великой октябрьской социалистической революции. Научно-исследовательская и пропагандистская работа музеев", (к 70-летию Великого Октября), Մոսկովա, 28-30 Սեպտեմբեր 1987, էջ 1-6:
  172. «Этапы развития армянского медальерного искусства » [Հայկական մեդալային արվեստի հոլովոթը], Краткие тезисы докладов сообщений конференции "Новое в советской нумизматике нумизматическом музееведении" (к 200-летию Отдела нумизматики Эрмитажа), 14-16 Հոկտեմբեր 1987, Լենինգրադ, 1987, էջ 85-87:
  173. «Орден Красное Знамя Армянской ССР [Հայկական ՍՍՀ Կարմիր Դրոշի Շքանշանը], Советский коллекционер (1987), թիւ 25, էջ 123-125:
- 1988
174. «Հեղափոխական գործիչները սովետահայ մեդալային արվեստում», Սովետական Արվեստ (Մալխ 1988), թիւ 5, էջ 12-14:
  175. «Հայ դրամագետների մասնակցութիւնը գիտափոխակերում (1987-1988 թթ.)», ՀԴՀ (1988), թիւ 4, էջ 34-42:
  176. «Ազգագրագետը», (Վալենտինա Աբրահամյանի մահուան առթիւ), Կուլտուր Լուսավորական Աշխատող (1988), էջ 32-33:
  177. «Հայաստան-Արցախ մշակութային կապի և մի դրսևորում», Կուլտուր Լուսավորական Աշխատող (1988), թիւ 7-8, էջ 75-77:
  178. «Некоторые замечания о денежном обращении античной Армении» [Որոշ դիտողութիւններ անտիկ Հայաստանի դրամական շրջանառութեան վերաբերեալ], Тезисы докладов Третьего всесоюзного симпозиума по проблемам эллинистической культуры на Востоке, Մալխ 1988 (Երևան 1988), էջ 76-78:
  179. «Portrét I. K. Ajvazovského v medailérském umění», Numismatické Listy (1988), թիւ 1, էջ 1-8 (գերմաներէն ամփոփում):
  180. «The Dinars of the Armenian King Artavazd IV», Notizie Dal Chiostro del Monastero Maggiore, Հատոր XLI-XLII (1988), էջ 57-59:
  181. «The Order of The Red Banner of the Armenian Soviet Socialist Republic», Medal Collector, Հատոր 39 (1988), թիւ 8-9, էջ 26-30:

182. Գրափսական, Paul Z. Bedoukian, *Armenian Coin Hoards*, ՀԴՀ (1988), թիւ 2, էջ 16-18:
183. Գրափսական, Otto Herber, Insignie, Medaile, Találary university Karlovy, Univerzita Karlova, Praha, 1987, *Informace KPN* 4 (Kralupy 1988), էջ 196-200:

1989

184. «ԺԸ-ի դդ. մի խումբ հայկական եկեղեցական մեդալների մասին», ՀԴՀ (1889), էջ 127-137:
185. «Հայաստանում տարածված Օգոստոս կայսեր դրամների մի խմբի մասին», Հայկական ԽՍՀում 1987-1988 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին մվիրված գիտական մատաղաջների Զեկուցումների բեգիսներ, Մայիս 1989 թ. (Երևան 1989), էջ 63-65:
186. «Դրոշմանիչներ՝ մեծ աղետի առիթով, Մշակույթ» (1989), թիւ 1, էջ 39-40:
187. «Դրոշմանիչներ թողարկված Հայաստանում տեղի ունեցած երկրաշարժի առիթով, Առավոտ Լուսոյ ..., (Երևան [1989], էջ [առաջին] 7:
188. «Արցախ հուշամեդալ», Խորհրդային Ղարաբաղ (20 Օգոստոս 1989), թիւ 188 (15582), էջ 4: «Արցախ Յուշամեդալ», Լրաբեր, հատոր 52, (28 Հոկտեմբեր 1989), թիւ 4, էջ 4:
189. «Մեդալարվեստի հուշարձաններ՝ նվիրված Կոմիտասին», Խորհրդային Ղարաբաղ (10 Նոյեմբեր 1989), թիւ 256 (14650), էջ 4:
190. «Մեդալ՝ բարեգործական նպատակով», Առավոտ Լուսոյ ..., (Երևան [1989], էջ [երկրորդ] 7:
191. «Памятная медаль “Арцах”» [Արցախ յուշամեդալ], *Sovetskii Karabakh* (24 Օգոստոս 1989), թիւ 191, էջ 4:
192. «Марки, выпущенные в связи с землетрясением в Армении» [Երկրաշարժի վերաբերեալ դրոշմանիչներ թողարկուած Հայաստանում], Առավոտ Լուսոյ ... (Երևան Դեկտեմբեր 1989-Յունուար 1990):
193. «Venovane památce zemetreseni v Armenii», *Informace KPN* 3-4 (Kralupy 1989), էջ 18-22:
194. Գրափսական, «Пам’яті медалі», *Радянська щкола* (Բիւ, 1989), թիւ 5, էջ 95-96:
195. Գրափսական, Otto Herber, Insignie, Medailea, Találary, Univerzita Karlovy, Praha, 1987, *Numismatické Listy* 5-6 (1989):

1990

196. «Հայաստանում մեծ աղետի առիթով թողարկուած ֆիլատելիստական նիւթեր», ՀԴՀ (1990), թիւ 1, էջ 2-4:
197. «Մեդալային հուշարձան, նվիրված Արցախին», Մշակույթ (1990), թիւ 2-3, էջ 100:
198. «Отражение социально-культурных и политических связей Армении с народами СССР по памятникам медальерного искусства», «История

культуры советского общества» [Հայաստանի սոցիալ-մշակութային և քաղաքական կապերի արտացոլումը, ՍՍՀ ժողովուրդների մեղալային արևեստի յուշարձաններում], Всесоюзная научная конференция «Научные и социально-культурные процессы в СССР». Тезисы докладов (Օմսք, 1990), էջ 142-144:

199. «Медаль, созданная с благотворительной целью» [Մեդալ՝ սոեղծուած բարեգործական նպատակով], Առաքիտ Լուսնյ ... (Դեկտեմբեր 1989-Յունուար 1990):
200. «Памяти жертвам землетрясения» [Ի յիշատակ երկրաշարժի զոհուածներին], Советский Карабах (օրաթերթ), (6 Մեպտեմբեր 1990), թիւ 185:
201. «Мост через века» [Կամուրջ՝ դարերի վրայով], Druzhiba (Հոկտեմբեր 1990), թիւ 2, էջ 4:

1991

202. «Տրայանոսի դրամները եվ Հայաստանը», Հայաստանի Հանրապետութիւնում 1989-1990 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունգներին նվիրված գիտական մատաշրջան. Ջեկուցումների թեգիսներ. Մայիս 1991 թ. (Երևան, 1991), էջ 98-100:
203. «Новые нумизматические материалы Армении в связи с мировой торговлей античного времени [Հայաստանից հայտնաբերված անտիկ դարաշրջանի վաճառականութեան վերաբերեալ նորայայտ դրամագիտական նիւթեր], Восток: прошлос и будущее народов. Всесоюзная конференция востоковедов. Тезисы докладов и сообщений, Махачкала, 1-5 Հեկտեմբեր 1991 (Մոսկուա, 1991), էջ 184-186:
204. «Золотые византийские монеты в денежном обращении Армении [Բիւզանական ոսեղդրամներու շրջանառութիւնը Հայաստանում], XVIIIth International Congress of Byzantine Studies; Summaries of Communications, 8-15 Օգոստոս 1991 (Մոսկուա, 1991), էջ 987-988:
205. «О милетских монетах из раскопок крепости Эребуні» [Միլեթի դրամները յայտնաբերուած էրեբունի ամրոցից], «Мировая культура, традиции и современность» (Сборник в честь 80-летия Б. Б. Пиотровского), Отв. редактор Ю. В. Бромлей, Москва, «Наука» (Մոսկուա, 1991), էջ 142-145:
206. «Геноцид — Медальерное искусство» [Ծեղասպանութիւն՝ մեղալային արեւեստ], Армянский вопрос, Энциклопедия (Երևան, 1991), էջ 123-124:

1992

207. «Մեղալային յուշարձաններ Ռաշատուր Արովեանի դիմապատկերով», ՀԴՀ (1992), թիւ 4, էջ 71-75:
208. «Հայկական դրամներ», Անի (Երևան, 1992), թիւ 3-4, էջ 78-79:
209. «Իրանահայ մեղալագործ Ջաւէն Ղարախանեանը», Ալիք (օրաթերթ), (1992), թիւ 75 (15754), էջ 3-4:

210. «Վաղ հայկական մեդալները և Նոր Զուղան», Ալիք (օրաթերթ), (1992), թիվ 221, էջ 3:
211. «Клад римских монет из города Суджа» [Սուճա քաղաքից յայտնաբերուած հռոմէական դրամների դանձ], Краткие тезисы докладов нумизматической конференции 25-28 Февраля 1992 г. "Итоги научно-исследовательской и хранительской деятельности за 1991 г. (Սանկտ-Փետերբուրգ, 1992), էջ 17-18:
212. «Серия армянских серебряных медалей Мхитарянской конгрегации» [Մխիթարեան Միաբանութեան հայկական արծաթեայ մեդալաշարը], Краткие тезисы докладов нумизматической конференции 25-28 Февраля 1992 г. "Итоги научно-исследовательской и хранительской деятельности за 1991 г., (Սանկտ-Փետերբուրգ, 1992), էջ 60-62:

1993

213. «XVIII դարի հայկական մեդալները ու Նոր Զուղան», Ալիք (օրաթերթ), (13 Հոկտեմբեր 1993), թիվ 217 (16182), էջ 4 և 6:

1994

214. «Հայաստանից յայտնաբերված անտիկ դարաշրջանի ոսկյա դրամները», Հայաստանի Հանրապետությունում 1990-1992 թթ. դաշտային հնագիտական աշխատանքների արդյունքներին նվիրված գիտական մատաշրջան. Զեկուցումների թեզիսներ (Երևան, 1994), էջ 43-46:
215. «19-րդ դարի ոսկյա և արծաթյա դրամների դանձ գտնված Գյումրիում», Շիրակի պատմամշակութային ժառանգությունը Հանրապետական առաջին գիտաժողով. Զեկուցումների թեզիսներ (Գյումրի, 1994), էջ 49-51:
216. «Սեդալագործ Զաւէն Ղարախանեանը», ՀԴՀ (1994), թիվ 4, էջ 81-82:
217. «Հացադուլը խլեց նրա կյանքը» (Եվգենի Բայբուրդեանի մասին), Նպատակ, (15 Դեկտեմբեր 1994), թիվ 23, էջ 3:

1995

218. «Արծաթագործ Մկրտիչ Մելիքսեթ-Քեկովի գոտիները», Հանրապետական գիտական մատաշրջան, նվիրված 1990-1994 ազգագրական և քանդակական հետազոտությունների արդյունքներին. Զեկուցումների թեզիսներ (Երևան, 1995), էջ 71-72:
219. «Ֆիլանուս հայ հավաքորդների առաջին ընկերությունը», Հայաստանի Ֆիլատելիա (1995), թիվ 1, էջ 1-2:
220. «О находках античных золотых монет в Армении [Հայաստանում յայտնաբերուած անտիկ դարաշրջանի ոսկեդրամներ], Третья всесоюзная нумизматическая конференция. Владимир-Суздаль 17-21 Ապրիլ 1995 Մոսկուա (Մոսկուա 1995), էջ 9-11:

221. «Образ католиков в армянском медальерном искусстве» [*Կաթոլիկոսներու կերպարները մեդալային յուշարձաններում*], Հայ արվեստի հանրապետական 7-րդ գիտական մատաչրջամ. Ջեկուցումների թեգեր, 12-14 Հոկտեմբեր 1995 (Երևան 1995), էջ 88-90:
  222. «Русские - армянам» [*Թուսերը՝ հայերին*], *Голос Армении* (օրաթերթ), (9 Մայիս 1995), թիւ 46, էջ 3:
- 1996
223. «Ֆիլանուս — Հայաստանի հաւաքորդների առաջին ընկերութիւնը», ՀՂՀ (1996), թիւ 1, էջ 13-16:
  224. «Լոռվա թագավորութան դրամները», Հայաստանի Հանրապետությունում 1993-1995 թթ. հնագիտական հետազոտությունների արդյունքների միջկրկած 10-րդ գիտական մատաչրջամ. Ջեկուցումների թեգեր (Երևան, 1996), էջ 65-67:
  225. «Դրամագիտութիւնը Ազգագրական Հանդեսի էջերում», «Ազգագրական Հանդես»ի 100-ամյակը մատաչրջամի թեգիսներ (Երևան, 1996), էջ 11-12:
  226. «Մեդալակերտման արվեստ», Հայկական հարց, հանրագիտարան, (Երևան 1996), էջ 319-321:
  227. «Серебряная монета лорийского царя Корики Куропалата [Լոռուա թագավոր Կորիկէ Կորապաղատի արծաթեայ դրամը], Четвертая всероссийская нумизматическая конференция в г. Дмитрове 22-26 апреля 1996. Тезисы докладов (Մոսկուա, 1996), էջ 27-29:
  228. «Emissions et circulation monétaires», *Arménie: Tresors de l'Arménie ancienne* (Փարիզ, 1996), էջ 192-194, 196, 198-203, 207, 208, 214-220:
- 1997
229. «Թիֆլիսի Յովնանեան դպրոցի կրճեանշանները», ՀՂՀ (1997), թիւ 1, էջ 21-22:
  230. «Թիֆլիսի Հովնանյան հայկական դպրոցի կրճեանշանը», Գրքերի Աշխարհ (1997), թիւ 1, էջ 9:
  231. «Հայաստանում հայտնաբերված Լիւսիմաքոսի դրամի ընդօրինակութան մասին», Հայաստանի Պատմության Պետական Թանգարան. Գիտական մատաչրջամ. Հայոց պատմության և մշակույթի հարցեր. Ջեկեցումների հիմնադրույթներ (Երևան, 1997), էջ 6-8:
  232. «Հայաստանի Հանրապետության մետաղադրամներն ու թղթադրամները, գրեցին՝ Հենրի Մարգարյան, Սիրարփի Քեյայան: Հայաստանի Պատմության Պետական Թանգարան. Գիտական մատաչրջամ. Հայոց պատմության և մշակույթի հարցեր. Ջեկեցումների հիմնադրույթների հիմնադրույթներ (Երևան, 1997), էջ 60-61:
  233. «Աֆանասի Գասիկը Հայաստանի դրամաշրջանառության ուսումնասիրության առաջին երախտավորը», Հայաստանի Պատմության Պետական Թան-

- գարան. Գիտական մատչելի. Հայոց պատմության և մշակույթի հարցեր. Ձեկեցումների հիմնադրույթներ (Երևան, 1997), էջ 54-55:
234. «Միջազգային ցուցահանդեսների հայ մեդալակիրները», ՀՀ Գիտությունների Ազգային Ակադեմիա. Հնագիտական և Ազգագրական Ինստիտուտ. Հայ ժողովուրդի մշակույթ. Հանրապետական գիտական մատչելի, IX. Ձեկեցումների հիմնադրույթներ (Երևան, 1997), էջ 56-57:
235. «Դրամագիտության հարցերը Ազգագրական Հանդեսի էջերում», ՀԴՀ (1997), թիվ 3, էջ 53-55:
236. «Эрзерумский клад римских монет» [Էրզրումից յայտնաբերուած հռոմէական դրամների գանձ], Тезисы докладов V всероссийской нумизматической конференции (Մոսկուա, 1997), էջ 12-13:
237. «Государственный герб Республики Армения» [Հայաստանի Հանրապետության պետական գերբ], Тезисы докладов и сообщений V всероссийской нумизматической конференции (Մոսկուա, 1997), էջ 132-134:

1998

238. «Հայաստանից հայտնաբերված հռոմեական դրամների երկու գանձի մասին», Դրամաշրջանառությունը Հայաստանում. Հանրապետական գիտական մատչելի. Ձեկեցումների թեզիսներ (Երևան 1998), էջ 23-24:
239. «Հայաստանի դրամաշրջանառության վաղադոյն վկայութիւնների մասին», ՀԴՀ (1998), էջ 11-14:
240. «ՀՀ Կենտրոնական Բանկի դրամագիտական ժողովածուն», զեկուցեցին՝ Հ. Սարգսյան, Մ. Զարգարյան, Ա. Զոհրաբյան, Գ. Գ. Մուղալյան, Դրամաշրջանառությունը Հայաստանում. Հանրապետական գիտական մատչելի. Ձեկեցումների թեզիսներ (Երևան 1998), էջ 25-27:
241. «О трех золотых монетах-подражаниях античного времени из Армении» [Երեք ոսկեդրամներ հին Հայաստանի պատկերով], Гос. Эрмитаж. Шестая всероссийская нумизматическая конференция. Санкт-Петербург 20-25 апреля 1998 г. Тезисы докладов и сообщений (Սանկտ-Փետերբուրգ, 1992), էջ 32-34:
242. «Золотая монета польского правителя Болеслава Храброго» [Ժաջ դեկավար Բոլիսլավի ոսկեայ դրամը], Гос. Эрмитаж. Шестая всероссийская нумизматическая конференция. Санкт-Петербург 20-25 апреля 1998 г. Тезисы докладов и сообщений (Սանկտ-Փետերբուրգ, 1992), էջ 99-101:
243. «Медали, посвященные Борису Борисовичу Пиотровскому», [Մեդալ՝ նուիրուած Բորիս Բորիսովիչ Բիոթրովսկիին], «Эребуни-Ереван». Тезисы докладов Республиканской научной сессии. Посвящается памяти Б. Б. Пиотровскому (14.II.1908-15.X.1990) (Երևան, 1998), էջ 20-22:
244. «The Coins of Armenian Cilicia and the Byzantine Empire», *Treasures of Armenia. Catalogue of Exhibits*. The Athens Concert Hall, 3 Ապրիլ-30 Յունիս 1998 (Աթէնք, 1998), էջ 127-128. յուշարէն՝ էջ 125-126, հայերէն՝ էջ 250:

1999

245. «Աստվածաշնչական թեման և հայ եկեղեցին մեղալային արվեստի հուշարձաններում», Քրիստոնեությունը Հայաստանում պետական կրոն հռչակվում 1700-ամյակի եկեղեցական համձմատողով. Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց դպրատուն. Միջազգային գիտաժողով «Աստվածաշնչական Հայաստան». Զեկուցումների դրույթներ (Օշական, 1999), էջ 129-131:
246. «Աֆանասի Գասիււը՝ հայ դրամաշրջանառութեան պատմութեան հիմնադիր», ՀԴՀ (1999), թիւ 3, էջ 13-16:

Քաղեց՝ Լաուրա Սարգսեան
Երևան

ՀԴՀ = Հայ Դրամագիտական Հանդես, I չրջան, Լոս Անճելես:

ՀԴՄԳ = Հայ դրամագիտական մատենագրութիւն և գրականութիւն, Լոս Անճելես, 1984:

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

18 VARDANYAN, Ruben E. Artavazd II-i dimapatkeri patkeragrakan mi tarri masin [On one of the Iconographic Elements of the Postrait of Artavasdes II] - Արտավազդ II-ի դիմապատկերի պատկերագրական մի տարրի մասին, գրեց՝ Ռուբեն Վարդանյան. *Hin Hayastani patmut'ian ev mshakuyr'i harts'er*. Yerevan: HH GAA, Hnagitut'ian ev Azgagrut'ian Institute, 2001, pp. 66-72, illus. In Armenian.

The author classifies the coins of Artavasdes II into three phases. 1) With ΒΑΣΙΛΕΩΣ[...], ΑΡΤΑΥΑ[...] legend, idiosynchratic portrait similar to Tigranes the Great with his ear and neck flaps, and cypress tree on the reverse, the copper coin is known only with one example. 2) With ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΤΑΥΑΖ-ΔΟΥ legend, idiosynchratic portrait, tiara higher than that of Tigranes the Great, necklaces, ear-rings, etc, seen on his copper coins and silver drachms. 3). With ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΤΑΥΑΖΔΕΩ ΘΕΙΟΥ legend, idiosynchratic portrait, seen on his tetradrachms. The author concludes that the formatting of Armenian portraits is based on previous Parthian coins, which in his own turn, is based on the rules of Greco-Roman coins.

YTN

Հեղինակը կը դասակարգէ Արտավազդ II-ի դրամները երեք փուլերու: 1) Յունատառ ΒΑΣΙΛΕΩΣ[...], ΑΡΤΑΥΑ[...] զրութեամբ, իւրայատուկ դիմապատկերի տիպ նման Տիգրան Մեծին իր ականջակալով ու վզկալով, և ետին նոճի, որ ծանօթ է միայն մէկ պղնձեայ օրինակով: 2) Յունատառ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΤΑΥΑΖΔΟΥ զրութեամբ, իւրայատուկ դիմապատկերի տիպ, Տիգրան Մեծին աւելի բարձր թագով, մանեակներով, օղբով, և ալյն, որ ծանօթ է իր բոլոր ալ պղնձեայ դրամներով ու արծաթեայ դրամներով: 3) Յունատառ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΑΡΤΑΥΑΖΔΕΩ ΘΕΙΟΥ զրութեամբ, իւրայատուկ դիմապատկերի տիպ, որ ծանօթ է իր չորեքդրամեաններով: Հեղինակը կ'ըզրակացնէ, թէ հայկական դիմապատկերներու ձևաւորումը հիմնուած է պարթևական նախկին դրամներուն վրայ, որոնք ալ իրենց կարգին հիմնուած են յունա-հռոմէական դիմապատկերային կանոններու վրայ:

ԵԹՆ

Series I

Volume XXVIII, No. 3

September 2002

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԵՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. XXVIII (2002) No. 3

Editorial	61
Letters	61
Errata	62
Obituary	62
Directory of Armenian Numismatic Society Membership e-mail Addresses	62
NERCESSIAN, Y. T. The Armenian Coin Auctions of Classical Numismatic Group, Inc., 58, Triton V (2001, 2002)	63
ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ, Մարգո-Լենա Ե. Պ. Վ. Զուբովի Ռուբենեան դրամների ժողովածուն (GARABEDIAN, Margo-Lena E. B. V. Zoubov's Roupinian Coin Collection).....	67
ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Բագրատ, Դավթեան և ԿՕ. Թղթաղրամ (SAHAKYAN, Bagrat. Davtyan & Co. Paper Money)	85
Armenian Numismatic Literature	88

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I
Editorial

Vol. XXVIII, No. 3

September 2002

A WORD ON THE ZUBOV COLLECTION

Twenty years ago when Mrs. Garabedian classified the Roupenian coins preserved in the Historical Museum in Moscow, she transcribed the Armenian legends of the coins directly from the coins themselves to individual index cards. At that time, she prepared the aluminum foil impressions of the Cilician Armenian coins of the Zoubov collection only for future reference.

Obviously, we did quite a bit of work and soul searching before we decided not to print a plate with this section of the Zubov collection. Close to 40 aluminum foil impressions were selected and photographed. Even though the best were chosen, unfortunately during the shipping from Moscow to Yerevan, and later to Los Angeles, these foil impressions were flattened. Consequently, their photographs were unsatisfactory and unusable. However, we expect to attempt once more to photograph them; if successful, the entire plates for this collection might be published at once. The Zubov collection was not included in the Paul Z. Bedoukian's *Coinage of Cilician Armenia* corpus when it was published in 1962. This was the primary reason for the publication of this Zubov collection.

It is true that numerous and superb Armenian coin collections were auctioned during the past twenty-five years (see our reviews scattered throughout the pages of *ArmNumJ*). However, we must keep in mind that private collections are assembled and then dispersed; only their catalogues remain as a reminder for posterity. On the other hand, in most museums, coin collections remain intact for the use of future generations and research even if the quality of preserved coins are not of the highest standard. YTN

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Having read with a great deal of interest your latest article in the *Journal*, I wanted to commend you on the work put into compiling and tabulating the material. However, I noticed a few minor errors I wanted to bring to your attention.

In Table 1, Type III has the translations incorrectly assigned to the original Arabic overstriking. The translation listed under "obverse" is actually the translation of the overstriking listed under "reverse", and vice versa. However, judging from the partial overstrikes you describe for coins 8, 9 & 11 (a & b), it seems that the translations are in the correct columns, and the original Arabic overstrikes were inadvertently switched. However, either way, coin 10 appears to be an anomaly(?), as the same overstrike appears on both its obverse and reverse.

Also, on page 11, line 2 of paragraph 4 should say "struck on lion's head", not "horse's". Then, on the next page, the 2nd paragraph should probably clarify "...but on the horse's head". That same information is again switched in the conclusion, for coin 17, which should say "on horse's head", not "lion's". The catalogue portion of the article also has the error for coin 12, which on the reverse, should say "on lion's head", not "horse's". This being said, thank you for a very enlightening article.

Jirair Christianian

Editor's note: See p. 62, "Errata" for Armenian and English editions. Coin 10, different o/s dies appear on obv. and rev. sides, not the same. Please study it more carefully.

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Genewian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan and V. Yegparian. Non-member subscriptions US \$50.00 per year.

ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443

ERRATA – ՎՐԻՊԱԿ

“Cilician Armenian Coins Overstruck in Arabic”
Armenian Numismatic Journal, Ser. I, Vol. XXVIII (March 2002), No. 1, pp. 3-24
 «Կիլիկեան Հայաստանի արաբերէնով կրկնադրոշմուած դրամները»
Haigazian Armenological Review, Vol. XX (2000), pp. 151-182

Page	Paragr.	Line	Should be
English edition			
8	Table 1	Type III	<i>Type obverse</i> Arabic legend should be under <i>Type reverse</i>
11	4	2	<i>Type reverse</i> Arabic legend should be under <i>Type obverse</i>
12	2	2	on horse's head should be on lion's head
13	Table 3	Guy	should be of Levon IV, but on horse's head. ⁴²
15	17	1	column Type, 15 should be 14
20	12	Rev. 2	on lion's head should be on horse's head
24	No. 17	3	on horse's head should be on lion's head <i>ետեւը առիւծի գլխուն վրայ պէտք է լլլայ</i> <i>դրամին երեսը՝ ձիու գլխուն վրայ</i>
Armenian edition			
154			պէտք է լլլայ էջ 155
155			պէտք է լլլայ էջ 154
166	last	3	<i>ետեւը՝ առիւծի գլխուն վրայ</i> պէտք է լլլայ <i>դրամին երեսը՝ ձիու գլխուն վրայ</i>
172	No. 7	երես	պէտք է կարդալ Արաբատառ կրօնական ասոյթ՝
	No. 7	կռնակ	պէտք է կարդալ Արաբատառ տիտղոսն ու տոհմաբանութիւնը՝
173	No. 10	երես	պէտք է կարդալ Արաբատառ կրօնական ասոյթ՝
175	No. 10	կռնակ	պէտք է կարդալ Արաբատառ տիտղոսն ու տոհմաբանութիւնը՝
182	No. 17	1	on lion's head should be on horse's head

OBITUARY

Dr. Thomas S. Noonan, ArmNS #155
 Professor of Russian History at the University of Minnesota. 1938-†15.VI.2001

... You are welcome to print my email address in your directory.

Oliver Hoover

I am in favor of publishing my e-mail address. The only problem that I can see is that some people tend to change these fairly often. Nevertheless, having the e-mail address is convenient and inexpensive.

Levon Saryan

DIRECTORY Armenian Numismatic Society Membership e-mail Addresses

Hoover, Oliver D.— oliver.hoover@sympatico.ca
 Nercessian Y. T.— ArmNumSoc@aol.com
 Saryan, Levon A.— LASaryan@aol.com

Editor's note: We were expecting more than a few dozen mailing addresses. Apparently people are reluctant to have them listed in a directory.

**THE ARMENIAN COIN AUCTIONS OF
CLASSICAL NUMISMATIC GROUP, INC. 58, TRITON V
(2001, 2002)**

Small Armenian collections, consigned to the Classical Numismatic Group, Inc., were auctioned on September 19, 2001¹ and January 15-16, 2002.² Altogether, 41 lots (28 + 13) were offered: the Artaxiads of Armenia (4), Commagene (2), Cilician Armenia (10), Roman coins relating to Armenia (7), an Armenian gold medal (1), Armenian numismatic literature (2), lead seals (9), and silver bracelets (4) and crosses (2). Except for two Commagenian coins, the names of the collectors were not mentioned.

The material offered for sale was not a complete collection. For example, some very common coins like Levon I or Hetoum-Zabel trams were not present. However, they were scarce and rare coins as well as lead seals in good quality. Some coins had very long history. For example, lot 1552 (Triton V) belonged to Petrowicz collection (1925), and prior to that was in Artpet collection (early 1900).

In CNG auction 58, there was strong demand for Armenian coins as was expected. Rare, scarce, and quality coins realized handsome prices far exceeding the expectations: Tigranes II drachm (lot 746, VF) \$1100, Levon I double trams (lots 1512 and 1513, VF+ and EF) \$242 and \$330, coronation tram with one lion (lot 1515 VF+) \$292, a half tram (lot 1514 EF) \$353, Hetoum-Kaikhusrew bilingual tram (lot 1516 EF) \$187, Levon II pre-coronation issue or silver tram with Hetoum-Zabel design (lot 1517 VF+) \$264, Gosdantin I tram (lot 1518 VF) \$1903, Oshin coronation tram (lot 1519 EF) \$353, Levon IV large pogh (lot 1520 VF) \$264, and Gosdantin III pogh (lot 1521 near VF) \$385. The Armeno-Byzantine lead seals included some rarities such as Apellarib (lot 1504) \$3,245, Kakikios Aniotes, Gagik II the last king of Bagratid dynasty (lot 1506) \$3,300, and Philaretos Brachamios (lot 1508) remained unsold like the rest of the lead seals. The Cilician Armenian silver bracelets were not sold; our guess is that the bids were much lower than the reserves. Both crosses realized good prices far surpassing the estimates.

In Triton V auction, all rare and quality coins realized handsome prices: Tigranes II, drachm with king of kings title (lot 1552, VF+) \$3,220, tetradrachm with king of kings title (lot 1553, VF) \$5,290, tetradrachm with king title (lot 1554) \$2,760, St. Gregory the Illuminator gold medal (lot 2320), \$5,175, Roman coins relating to Armenia, M. Antony and Cleopatra denarius with Armenian tiara behind Antony's head (lot 1848), \$3,335, M. Aurelius aurius (lots 1991) \$2,530, L. Verus auri (lots 1998, 1999, 2000) \$6,038, ---, 2,530, respectively.

According to the "prices realized" provided by the CNG, all of the Armenian coins sold. The total estimated price for 41 lots catalogued below was \$53,795 and the 31 lots sold netted

¹ Classical Numismatic Group, Inc., *Auction 58; A Mail Bid Sale* (Lancaster, PA, September 19, 2001), pp. 82, 166-168, 246, 248, Nos. 746, 1503-1521, 3068, 3091, illus.

² Classical Numismatic Group, Inc., *Auction, Triton V* [59] (Lancaster, PA, January 15-16, 2002), pp. 90, 117, 187-189, 239, Nos. 559, 560, 1552-1554, 1848, 1991, 1993, 1998-2001, 2320, illus.

\$43,137. The unsold nine lots have an estimated value of \$11,750. The price quoted includes the sale price plus the 10% (58) and 15% (Triton V) buyer's fee.

It is very interesting to know that *Armenian Numismatic Journal*, Volumes I to XX (1975-1994), bound in four volumes was sold for \$385, 48% above membership price (\$262) and 18% above the non-member price (\$326) of the Armenian Numismatic Society.

The auction catalogue was composed under the careful direction of CNG numismatists and was professionally prepared: all of the coins were illustrated with excellent photographs, references included at least two standard sources (Nercessian, Bedoukian),³ and the weights were published. There is no reference catalogue on Armenian silver artifacts.⁴

The statistical data are tabulated and offered to our readers as a useful guide to prevailing prices in 2001 and 2002 and for posterity.

Y. T. Nercessian

CATALOGUE

Auction 58 (September 19, 2001)

COINS

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	US\$ Est.	US\$ Sold
746	Tigranes II	AR Drachm	ACV 040	VF	600	\$1,100
1512	Levon I	AR Double tram	ACV 269V	VF+	200	242
1513		AR Double tram	ACV 269V	EF	250	330
1514		AR Half tram	ACV 277V	EF	200	358
1515		AR Cor.trm, 1-lion	ACV 257	VF+	150	292
1516	Hetoum-Kaikhusr.	AR Tram, AH 641	ACV 326	EF	150	187
1517	Levon II	AR Tram H-Z type	ACV 368	VF+	150	264
1518	Gosdantin I	AR Tram	ACV 416V	VF	1,000	1,903
1519	Oshin	AR Coronat. tram	ACV 438V	EF	150	358
1520	Levon IV	Æ Large pogh	ACV 460	VF	150	264
1521	Gosdantin III	Æ Pogh	ACV 479V	-VF	150	385
3068	<i>Coinage of Cilician Armenia</i>	ANS, N.Y.	1962 ed.	VF	45	72
3091	<i>Armenian Numismatic Journal</i>	Vols. I-XX (1975-1994), ArmNS	Bound in 4 volumes	New	250	385

³ Y. T. Nercessian, *Armenian Coins and Their Values* (Los Angeles, 1995); P. Z. Bedoukian, *Coinage of the Artaxiads of Armenia* (London, 1978) and *Coinage of Cilician Armenia* (New York, 1962).

⁴ Cilician Armenian silver bracelets and crosses are extremely rare. According to one reliable source, these silver artifacts were discovered in a hoard of Hetoum-Zabel trams in early 1990s. Since then they have been offered for sale several times. Y. T. Nercessian, *Bulletin* 15, Supplement C (May 1, 1992), p. 16, lot 289 (six bracelets); CNG, *Auction XXII* (Quarryville, PA, September 2, 1992), p. 94, lot 992; CNG, *Auction 51* (Lancaster, PA, September 15, 1999), p. 89, lots 780, 781, and 782. L. A. Saryan, R. F. Dragen, Ch. A. Hajinian, "Chemical Analysis of Four Medieval Armenian Silver Artifacts," *Armenian Numismatic Journal*, Series I, Vol. XX (September 1994), No. 3, pp. 63-65, pl. VII.

LEAD SEALS

No.	Inscribed Name	Date	Reference	Wt.	US\$ Est.	US\$ Sold
	Armeno-Byzant. seals					
1503	Georgios the Armenian	ca. 550-560	Sternb.25-507	10.92	250	\$00275
1504	Apellarib Arsakides	ca. 1025-1075	Zakos II-112	34.48	3,000	3,245
1505	Geoge Katas	ca. 1050-1100	Zakos II-118	13.78	1,000	1,100
1506	Kakikios Aniotes	ca. 1068-1073	Sternb.25-504	30.29	3,000	3,300
1507	Basilakes Phloros	ca. 1075-1100	Zakos II-119	13.52	1,000	---
1508	Philaretos Brachamios	ca. 1081-1086	Sternb.25-505	15.26	1,500	---
1509	Tathoul Pakourianos	ca. 1100	Zakos II-129	13/52	1,000	---
1510	Byzantine/St. Theodore	ca. 10th-12th c.	---	25.49	300	---
1511	Byzantine/Armen	---	---	10.09	150	---

(Grades VF; lots 1506, 1508, 1510 EF)

SILVER ANTIQUITIES

No.	Description	Date	Reference	Wt.	US\$ Est.	US\$ Sold
	Armenian AR jewelry					
2154	Bracelet	ca 13th cent.	---	25.02	500	---
2155	Bracelet	ca 13th cent.	---	19.62	500	---
2156	Bracelet	ca 13th cent.	---	22.61	500	---
2157	Bracelet	ca 13th cent.	---	36.13	300	---
2158	Cross	ca 13th cent.	---	9.65	500	\$990
2159	Cross	ca 13th cent.	---	13.36	500	770

CATALOGUE

Triton V [59] (January 15-16, 2002)

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	US\$ Est.	US\$ Sold
	Commagene					
559	Antiochus IV	Æ Capricorn	RPC I 3855	VF+	\$200	\$317
560	Epiphanes and Callinicus	Æ Equestrians	RPC I 3861	EF	400	1,150
	Armenia					
1552	Tigranes II	AR Drachm	Ner. Silv. a35-p3b	VF+	3,000	3,220
1553		AR Tetradrachm	Ner. Silv. A3-P2b	VF	4,000	5,290
1554		AR Tetradrachm	Ner. Silv. A67-P1	EF	2,000	2,760

No.	Ruler	Coin	Reference	Grade	US\$ Est.	US\$ Sold
	Roman					
1848	Antony-Cleopatra	AR denar.Arm.tiar	Crawf.543/1	VF	2,500	\$3,335
1991	Marcus Aurelius	AV Aureus	RIC III 183	VF+	2,000	2,530
1993	Lucius Verus	Æ Sestertius	RIC III 891	VF+	2,500	2,300
1998		AV Aureus	RIC III 525	EF	6,000	6,038
1999		AV Aureus	RIC III 525	EF	6,000	---
2000		AV Auresus	RIC III 593	VF+	2,000	2,530
2001		Æ Dupondios	RIC III ---	EF	750	662
	Armenia					
2320	St. Gregory the Illuminator	AV Medal	Sarkissian ANJ 1989	VF+	5,000	5,175

ԿԼԱՍԻԿԱԼ ՆԻՒՄԻՍՄԱԹԻԿ ԳՐՈՒՊԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒՆ ԱՃՈՒՐԴՆԵՐԸ

[Ամփոփում]

Հայկական փոքր ժողովածու մը աճուրդի դրուեցաւ 19 Սեպտեմբեր 2001 թուականին, Լէնքէսթըր, Փէնսիլվանիոյ մէջ, Կլասիկալ Նիւմիսմատիկ Գրուպ Զնադիտական դրամներու վաճառքի ընկերութեան կողմէ: Աճուրդային վաճառքով ընծայուած էին ընդամենը 28 խումբեր՝ Արտաշէսեան Հարստութիւն (1), Կիլիկեան Հայաստան (10), Հայ դրամագիտական դրակա-նութիւն (2), Բիւզանդահայ արճիճէ կնիքներ (9), արծաթեայ ապարանջաններ (4) ու խաչեր (2): Յուցակագրութեան մէջ չէր յիշուած, թէ որ հաւաքորդի կը պատկանի ժողովածոն:

Ընծայուած ապրանքը լրիւ հաւաքածոյ մը չէր, օրինակի համար շատ հասարակ դրամները Լեոն Ա-ի և Հեթում-Չապչիլի բացակայ էին: Սակայն դրամները հազուադիւրս ու չափազանց լաւ վիճակի մէջ էին, արճիճէ կնիքները՝ ընտրեալ:

Դրամները դասաւորուած են հետեապէս. Տիգրան Բ դրախմա մը. Լեոն Ա, մէկ առիւծով օծման դրամ մը, Երկդրամներ, կիսադրամ մը. Հեթում-Քայխոսրովի երկլեզուեան դրամ մը, Լեոն Բ-ի նախաօծման դրամ մը, Կոստանդին Ա-ի դրամ մը, Օշինի օծման դրամ մը, Լեոն Դ-ի մեծ փող մը, և Կոստանդին Գ-ի փող մը: Բիւզանդահայ արճիճէ կնիքներուն մէջ կային Ապլլարիպի, Բազրատունեաց վերջին թագաւոր Գաղիկ Բ-ի և Փիլարտոս Հայ զօրավարին կնիքները:

Ընդհանուր առմամբ՝ աճուրդի ընթացքին վաճառուողները ստացան բացառիկ զնահա-տումներ: Ըստ ընկերութեան տեղեկագրածին՝ ժողովածոն զնահատուած էր \$17,445 և ծախուած 19 խումբի զնահատուածներէն գոյացաւ \$15,830: Կիլիկեան Հայաստանի արծաթեայ ապարանջաններուն բոլորը ինչպէս նաև արճիճէ կնիքներուն հինգ հատը չէին ծախուած:

Հայ Դրամագիտակցմ Համընթիս Ա-Ի տարիները, կազմուած չորս հատորով, զնահատու-եցաւ անկեղծածէն շատ աւելի բարձր գինով՝ \$885, 48 առ հարիւր բարձր քան թէ անդամ-ներու գինը (\$262), 18 առ հարիւր աւելի բարձր քան թէ ոչ-անդամներու գինը (\$326): Եթէ

Պ. Վ. ԶՈՒԲՈՎԻ ՌՈՒԲԵՆԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱՊՈՒՆ

(Մասն I. Լեռն Ա.)

Ռուսաստանում, մոսկովյան ու թեմալյան միջավայրում, հետաքրքրություններ դրամների նկատմամբ, իրեն գիտական ուսումնասիրություններն առարկայ, սկսվել է շատ վաղուց: Իր բարձրագույն աստիճանին հասել է յատկապես Ժ. Դ. Վերբերից և ի. Դ. սկզբներին: Առերևույթ ցայտուն է արտայայտվել յատկապես ռուսաստանի երկու քաղաքները՝ Սանկթ Պետերբուրգի և Մոսկովյան խոշորագույն թանգարաններում: Որտեղից ոչ միայն, այլ Ժամանակ, մեծ թափ է ստանում դրամների հաւաքչական գործը, այլ և գիտնական դրամահաւաքները լրջօրէն ձեռնարկում են դրամների ցուցակագրման ուսումնասիրման և դասակարգման աշխատանքներին: (Կազմում են մի շարք կատարողներ):

Այդ շրջանի արեւելեան դրամների ռուս լաւագույն դրամահաւաքներից է եղել Պ. Վ. Զուբովը¹:

Դրամագէտ ի. Գ. Սպասկով հաղորդման համաձայն, էրմիտաժը դեռեւս 1903 թ. Պ. Վ. Զուբովից ձեռք է բերում 20 հատ մոսկովյանական ոսկեդրամներ: Աւելացնելով, որ Պ. Վ. Զուբովը հետագայում իր արեւելեան դրամների հարուստ հաւաքածուն կտակում է Մոսկովյան թանգարանին²:

Կիրիլիայի հայկական պետութեան դրամների վերաբերեալ այժմ կան շատ արժեքաւոր ուսումնասիրություններ դասակարգման տարբեր մօտեցումներով: Սակայն կարծում ենք, այս հարուստ հաւաքածուն, որն ունի աւելի քան 700 դրամներ, արժանի է ուշադրութեան նկատի ունենալով այդ խմբի դրամների ունեցած հարուստ պատկերատպերի, խորագրերի, դաշտի նշանների և նրանց կնիքների բազմաբնոյթ ձևերը: Դրամական նորայայտ իւրաքանչիւր միաւոր կարող է օգնել, Կիրիլիայի պատմութեան, առաւել ևս հայ դրամագիտութեան չլայցայտուած հարցերի մէկնաբանմանը:

Ստանալով Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածուն պարտաւորուեցինք նախ նրան ազատել «անորոշ դրամների ժողովածու» կոչումից³:

Յայտնի է, որ Կիրիլիայի հայկական (Ռուբենեան) պետականութիւնն ունեցել է երկու շրջան: Իշխանական (1080-1198) թթ. և Թաղաւորական (1198-1375) թթ.:

Առաջին շրջանում իշխեցին ութ իշխաններ, որոնցից ոչ բոլորից են մեզ դրամներ հասել: Այդ դրամներն խիստ հազուադիւս են: Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածոյում կայ մէկ հատ լաւ

¹ И. Г. Спасский, „Нумизматика в Эрмитаже“, Нумизматика и Эпиграфика, VIII (1979).

² Բեզ հետաքրքրող Կիրիլիայի հայկական թագաւորութեան դրամների այս խումբը, հաշուառման Վարդ Մառեանում մոտաքաղրուած էր 1965 թ. թիւ 91565 և 91569 համարների ներքոյ, իրեն ճանաչող դրամների ժողովածու ինձ յանձնեցին ամփոփուած դատարկ տուփերի մէջ:

³ Մոսկովյան ՍՄՇ ժողովուրդների պատմութեան թանգարանի, դրամագիտութեան բաժնի համար դրամները դասաւորելով Ժամանակագրական, կարգով որոշելով նրանց պատկանելիութիւնը, անհրաժեշտ լրացուցիչ տուեալներով գրանցեցի նրանց համար յատկացուած տուփերի մէջ: Մանրամասն ուսումնասիրման համար փերցնելով նրանց պատմները կազմեցի քարտարան:

պահպանուած պղնձէ դրամ, որը պատկանել է Կոստանդին առաջին իշխանի որդի՝ Թորոս առաջինին (1100–1123)⁴։

Ռուբենեան վերջին իշխան Լևոն Բ. ((1187–1198) թթ. մեծ քաղաքական գործիչ էր, ռազմապէս օժտուած դիւանագիտական արտակարգ ընդունակութիւններով։ Նա դեռեւս իշխանական շրջանում, ընդարձակեց երկրի սահմանները, յաղթանակներ տանելով արաւաքին թշնամիներու դէմ, որը և խիստ բաժրացրեց նրա միջազգային հեղինակութիւնը։ Ան կարողացաւ ճշտորէն գնահատել ժամանակի երկրների միջև եղած փոխյարաբերութիւններն, ձեռնամուխ եղաւ և յաղորդութեամբ աւարտեց հայ ժողովրդի և իր երկար տարիների փայլալից ծառայութիւնը – Կիլիկիայում հիմք դրուեց մի նոր Ռուբենեան արքայական հարստութեան (դինաստիա)։

1199 թ. Յուդաւրի 6-ին (Քրիստոսի ծննդեան տօնին) գերմանական Հենրիխով Զ. կայսեր և պապի (Կղեւտիանոս Գ-) նախապէս կայացրած համաձայնութեան, Լևոն Բ. իշխանը Տարսոնի Ս. Սոֆիան տաճարում, մեծ շուքով հայոց Գրիգոր Ապիրատ կաթողիկոսի ձեռքով թագադրուեց, որպէս Կիլիկիայի հայոց Լևոն առաջին թագաւոր⁵։

Նրա օրօք Կիլիկիան դարձաւ Միջերկրականի արեւելեան ափի ամենահզօր պետութիւններից մէկը։

Լևոն Ա. թագաւորը (1199–1219) թթ. նախ ապահովում է երկրի քաղաքական, ռազմական կայունութիւնը։ Ապա տնտեսական ոլորտի զարգացման և վերելքի համար, ձեռնամուխ է լինում մի շարք միջոցառումների Որոնցից մէկը։

Ժամանակի միջազգային առևտրական դրամաշրջանառութեան մէջ ընդունուած, տարբեր մետաղներից (ոսկի, արծաթ, պղինձ), տարբեր միաւորներով, չափ ու կշիռների համապատասխան մի հարուստ դրամահամակարգի ստեղծումն էր։

Իրամամբ նշանաւոր դրամապետներ Զ. Պտուկեանը և Ե. Ներսէսեանը այն կարծիքին են, որ Լևոն Ա-ի կողմից թողարկուած օծման և մէկ առիւծով երկդրամների կնիքներն, ինչպէս և կէս երկդրամներն պատրաստուել են նախապէս և թողարկուել Տարսոնում օծման արարողութեանը զուգահեռ⁶։

Դրամների այդ առաջին երկու խմբերն բարձրարուեստ են, հարուստ մանրանկարչական նրբութիւններով։ Միաժամանակ նրանք խորն իմաստային են, փաստազրական նշանաւորութեամբ։ Դրամի երկրորդ երեսի պատկերատիպը, ոչ միայն լրացնում է առաջին կողմին, հաստատուելով Լևոն առաջինի հզօրութիւնը, յաղթանակները, և այլ արժանիքները։ Այլև և դրամապիտական տեսանկիւնից օգնում են ճշտելու նրանց թողարկման հերթականութեանը և զարգացման ընթացքին։

Օծման դրամները⁷ հայ դրամագիտութեան մէջ այն եզակի դրամներն են, որոնց վրայ մանրամասնօրէն ներկայացուած է թագաւորի հոգեւոր օծումը։ Կարելի է ասել, որ նրանք նաև յուշադրամներ են, նշելու հայ ժողովրդի համար այդ մեծ իրադարձութեան՝ թագաւորական նոր արքայատան հաստատման վերաբերեալ։

⁴ Թորոս առաջին իշխանի դրամի (ԹԻ. 553141) պատճէնը 1968 թ. դրամագէտ Խ. Մուշեղեանի միջոցով, ստանալով և ուսումնասիրելով, նախ 1969 թ. Մայիսին որպէս հաղորդում կարգադրեց ՍՍՀՄ ԳԱ Հնագիտութեան ինստիտուտի Գիտաժողովում, ապա 1972 թ. այն հրատարակուեց ՀՍՀՄ ԳԱ Հասարակական Գիտութիւնների Լրաբեր պարբերականի թիւ 11 (359) համարում։

⁵ Այստեղ հարկ ենք համարում կրկին յիշեցնելու, որ Կիլիկիայի պատմութեան որեւէ հարցով զրադոցները այս (տուեալը) Լևոնին յիշատակելիս անպայման չլսեն նրա գործունէութեան շրջանը, ապա նոր հերթագրեն առաջին կամ երկրորդ (Ա., Բ.), որպէսզի յաջորդ նշանակուած դաճակների գործունէութիւնը համապատասխանի դրամագէտների կողմից ճշտօրէն հաստատուած ժամանակադրական հերթականութեանը։

⁶ Օծման դրամների թողարկումը աւարտում է նոյն տարում։

⁷ Պ. Է. Ջուրովի հաւաքածոյի մէջ կան օծման 10 դրամ, որից մեզ հասել է երեք օրինակի պատճէն։

Օծման դրամների առաջին երեսին մարգարտաշար չըջաղծի մէջ ձախ կողմում ողջ հասակով կանգնած է Քրիստոսը, դէմքով հանդիպահայեաց, լուսապսակով, երկարափէջ պատմունանով⁸։

Դրամի աջ կողմում թագաւորն է, թագով, արքայական փրանիով, փնկաչոք ձեռքերն առաջ մէկնած, պատրաստ ընդունելու Բարձրեալի օրհնութիւնը։

Վերևից երևում է Ս. Հոգու խորհրդանշանները ներկայացնող ճառագայթներ, թևատարած աղանձին, կամ Ս. աջը, որն ուղղուած է դէպի թագը, օրհնելու համար կամ հաստատելու օծումը։ Պատկերի շուրջ խորագիրն է։-

ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ

դրամի երկրորդ երեսին պատկերուած է ուժ և հզօրութիւն ներկայացնող թագակիր առիւծը դէմքով հանդիպահայեաց, հպարտութեամբ քայլում է դէպի ձախ (երեսին ալ աջ)⁹։ Կռնակին քրիստոնէութեան խորհրդանշիչ Ս. խաչը (կրկնաթև), շուրջի խորագիրը։-

ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

Մէկ առիւծով երկդրամները (որոնք հիմնական միաւոր դրամի կրկնակի քաշն ունէին) և նրա տարբեր միաւորների վրայ, դաշտի մէջ առաջին կողմում պատկերուած է թագաւորը հաստատօրէն բազմած առիւծաբարձ դահլի վրայ, ալ ձեռքում երկիրը խորհրդանշող զունդը խաչով, ձախով բռնած շուշանագլուխ մականը (Երեսին ոտքերի տակ զորդ կամ աթոռակ)։ Շուրջը՝ խորագիրը։-

ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Բ. (երկրորդ) կողմում դաշտի մէջ դարձեալ մէկ առիւծ, որը առջևի թաթը ծալած բռնել է կռնակի վրայ երևացող խաչը (դարձեալ կրկնաթև) կանգնած է հաստատօրէն¹⁰, խորագիրը։-

ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ

բազմաթիւ տարբերակներով։

Առիւծի առջևում դաշտի մէջ կայ «Ի» տառը կամ նշանը Զ. Պտուկեանը այն փոխարինում է «Յ» տառով և ընթերցանում է որպէս «Յիսուս», կամ համարում է անորոշ նշան։

Մեր կարծիքով այն «Յաղթանակ» «Յաղթող» բառի կրճատուած ձևն է, որով ևս մէկ անգամ զալիս է հաստատելու Լեոն առաջին թագաւորի յաղթական լինելը։

Նշենք նաև, որ նոյն առիւծը ներկայացւում է Կիլիկիայի պետական դրօշի վրայ։ Յայտնի է Լեոնի օծումը կատարուեց Ժամանակի երկու մեծ պետութիւնների օգնութեամբ և ձեռքով։

Թեբևս, ան իբրև երախտագիտութեան նշան, միաժամանակ ի պատիւ Լեոնի, այդ կարևոր փաստը անմիջապէս իր արտայայտութիւնը գտաւ դրամները վրայ, սկսած օծման դրամներից։

Երկդրամներն իրենց արժէքականութեամբ ղօժարութիւն էին ստեղծում միջազգային և ներքին շուկայում (հաշուարկի առումով)։ Նրանք չըջանառութիւնից դուրս եկան, իսկ մեծաքանակ դրամ միաւորները առաջին երեսին պահպանելով երկդրամների անառարկելի պատկերատիպը, երկրորդ կողմում, մէկ առիւծը փոխարինուեց երկառիւծ տիպով, կենտրոնում ունենալով Ս. խաչի նշանը։

⁸ Դրամագէտ Զ. Պտուկեանը պատմունանը հազցրել է Լեոն թագաւորին --սակայն պատմունանը չուրբանակի հիւսուած վերից ներքև առանց կարի հագուստ է, որը կրում էր Քրիստոսը խաչելութիւնից առաջ (Նոր Կտակարմ, Յովհաննէս, 19:23)։

⁹ Որը ցոյց է տալիս, որ զօրողութիւնը ընթացքի մէջ է։

¹⁰ Այստեղ արդէն կարելի է ասել զօրծնթացն աւարտած է։

Երկրորդ կողմի դաշտից դուրս եկաւ և Ի նշանը, այն փոխարինուելով այլ նշաններով և զարդաքանդակներով: Որը և շարունակուեց մինչև թագաւորութեան անկումը:

Դրամագէտների կողմից սա ևս դիտուում է, որպէս նորոյթ և նուաճում հայկական դրամահատութեան:

Մեր նպատակն է, ըստ հնարաւորին ներկայացնելու, Մոսկուայի Թանգարանում պահուող ուսու մէծ դրամահաւաք (կոլլեկցիոներ) Պ. Վ. Զուբովի ժողովածուի մէջ առկա Կիլիկեան հայկական դրամներն, ըստ զահակալական ժամանակագրութեան:

Հաւաքածոների, զանձերի, ինչպէս և առանձին դրամները հետազոտման և ներկայացման համար, դրամագէտներն պարտաւոր են կազմելու նրանց յատկանշական ցուցակները, որտեղ տրուած լինեն խիստ անհրաժեշտ հետեւեալ տեղեկութիւնները: Այսպէս՝ երկրի զահակալի անունը, նրա իշխանութեան ժամանակահատուածը, եթէ հնարաւոր է դրամի թողարկման վայրը: Ապա առանձին սինակներում՝ դրամի հերթական համարը, երկու կողմերի խորագրերի հնարաւորին ընթերցումը, դաշտի մէջ եղած մենագրերի վերծանումն, ինչպէս և այլ նշանների կամ դրամահատութեան զարդարուեստին բնորոշ նմուշների, տուեալ դէպքում Կիլիկեան դրամների համար ընդունուած խաչերի բազմատեսակ ձևերի ներկայացմամբ:

Անհրաժեշտ է տալ նաև դրամի չափն ու կշիռը, կնիքները առանցքային ուղղութիւնները (↑↑), Համեմատական համարներն այլ հեղինակների ուսումնասիրութիւններ հրատարակուած աշխատանքներում և այլ հնարաւոր տուեալներ:

Այս բոլոր յատկանշներին առկայութիւնը պատմաբաններին և դրամագէտներին օգնում է ճիշտ եզրակացութիւններ անելու համապատասխան երկրի, պետութեան քաղաքական, տնտեսական և մշակութային կեանքի տարբեր ոլորտներում եղած հարցերի պարզաբանման համար: Միաժամանակ դրամահատութեան արուեստի զարգացման ընթացքի վերաբերեալ: Դիւրացնելով դրամների դասակարգումն և այլ հարցերի լուծումն:

Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածոյի ուսումնասիրման համար մեր աշխատանքում հիմք ենք ընդունել դրամագէտ Զ. Պ. Պոտուկեանի դասական դիրքը¹¹, կատարելով անհրաժեշտ և համապատասխան նշումներ:

Աշխտանքի ընթացքում օգտուել ենք յատկապէս դրամագէտ Ե. Թ. Ներսէսեանի կողմից, Կիլիկեան դրամների դասակարգման նոր մեթոդով հրատարակած հատորներից¹², տարբեր պատկերների, գծանկարների, ինչպէս խաչերի, առիւծների համար կազմած աղիւսակներից: Այստեղ հարկ ենք համարում նշելու Կիլիկիայի հայկական թագաւորութեան շրջանի դրամներով հետաքրքրուողներին համար, այս վերջինս լաւագոյն և մատչելի ձևն է առ այսօր¹³,

Կիլիկեան թագաւորութեան դրամները մեծ խումբը ժողովածոյի մէջ պատկանում է Լևոն առաջինին (1198-1219 թթ.), որտեղ առկա են պատկերատպային և կշռային միաւորների մի քանի տարբերակներ:

Այսպէս -- օծման դրամներ, երկդրամներ, կէս և քառորդ երկդրամներ, -- երկրորդ կողմի համար ունենալով մէկ առիւծով կամ երկաւուծ կնիքներ:

Պրամ և կէս Պրամ միաւորի երկաւուծ դրամներ, ապա պղնձեայ դաճգ¹⁴ կոչուող դրամներ:

Այժմ ներկայացնենք դրամահաւաք (կոլլեկցիոներ) Պ. Վ. Զուբովի դրամների յատկանշական ցուցակը, խորագրերի ընթերցմամբ և այլ մանրամասնութիւններ ներկայութեամբ:

¹¹ Զ. Պ. Պոտուկեան, Կիլիկեան Հայաստանի դրամները [ԿՀԴ], Վիեննա, 1983 թ.:

¹² Ե. Թ. Ներսէսեան, Հայ դրամագիտական ուսումնասիրութիւններ [ԿՀԴ], Լոս Անջելէս, 2000 թ.:

¹³ Ե. Թ. Ներսէսեան, Հայկական դրամներն ու իրենց արժեքները [ԿՀԴ], Լոս Անջելէս, 1996 թ.:

¹⁴ Դանդը եղել է և կշռային միաւոր:

Աղյուսակ 1. Յուցակագրություն և նոն Ա-ի դրամներուն

Թիւ	ԿՀՌ թիւ	ՀԴԱ թիւ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	մմ	↑↑ ժամով	մէջքի խաչ	Մոսկ. ԹԳԳ. թիւ
ՄԷԿ ԱՌԻԻԿՈՎ ՕԾՄԱՆ ԳՐԱՄՆԵՐ¹⁵								
+ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՄ ՀԱՅՈ								
1	078		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏ Ս. Հոգին-աղանի, առիւծը քայլում է աջ	2.87	22	1.5	կրկնաթև	552656
ԵՐԿԳՈՒ ԱՌԻԻԿՈՎ ՕԾՄԱՆ ԳՐԱՄՆԵՐ								
+ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՄ ՀԱՅՈՑ								
2	263		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ Ս. Հոգին-աղանի թևատարած	2.87	22	07	A03	552749
3	85		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲ ԱՍՏՈ Ս. Հոգին-աղանի թևատարած	2.88	21	06	A01	552655
ԵՐԿԳՐԱՄՆԵՐ¹⁶								
ԿԷՍ ԵՐԿԳՐԱՄՆԵՐ-44 ՀԱՏ¹⁷								
+ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ Է								
4	40		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախ կողմում	2.77	23	07	կրկնաթև	552680
5	40		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.88	22	11	կրկնաթև	552709
6	42		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.75	23	11	կրկնաթև	552683
7	55		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.86	21.5	01	կրկնաթև	552685
8	40		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.83	23	01	կրկնաթև	552704
9	41S		առիւծը աջ (.) հ նշանի դաշտի աջին +ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.65	23	01	կրկնաթև	552713
+ԼԵԻՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ								
10	43		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.66	23	05	կրկնաթև	552675
11	44		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.71	23	05	կրկնաթև	552698
12	43		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.75	23	03	կրկնաթև	552696
13	49		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.62	22	12	կրկնաթև	552673
14	49	275	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.63	23	09	կրկնաթև	552672
15	44		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.82	24	02	կրկնաթև	552676
16	47		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.72	23	02	կրկնաթև	552679
17	49		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.60	23	01	կրկնաթև	552682
18	49		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ հ դաշտի ձախին	2.75	23	07	կրկնաթև	552684
19	44		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.78	22	05	կրկնաթև	552687

¹⁵ Հաւաքածոյի մէջ օծման դրամները 10 հատ են. մեզ հասել է 3 դրամի պատճենները:

¹⁶ Երկդրամներ ժողովածուս վան 9 հատ, պատճենները մեզ չեն հասել: Երկու դրամներու վրայ առիւծը քայլում է աջ:

¹⁷ Քառասունը չորս հատ, երկու դրամի վրայ առիւծը քայլում է աջ:

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնսկի խորագիր	կշիռ (գր)	տրմ. մմ	↑↑ ժամով	մէջքի խաչ	Մոսկ. թնգ. թիվ
ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ			ՀԱՅՈՑ					
20	49	275	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.54	22	10	կրկնաթև	552690
			հ դաշտի ձախին					
21	44		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.74	22	11	կրկնաթև	552691
22	40		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.79	23	03	կրկնաթև	552692
			հ դաշտի ձախին					
23	49S		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.64	24	2.5	կրկնաթև	552693
			առիւծը աջի հ նշանը Հակառակ դաշտի ձախին, կէտ (.)					
24	44		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.23	22	08	պարզ	552694
25	42/52		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.79	23	09	կրկնաթև	552697
			հ դաշտի ձախին, կէտ (.) աջին					
26	44/38		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.74	23	07	կրկնաթև	552699
			վարդեակ դաշտի ձախին՝ Թ					
27	49	275	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.72	22	08	կրկնաթև	552706
			հ դաշտի ձախին, կէտ դաշտի աջին					
28	49	275	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.71	23	04	կրկնաթև	552708
			հ դաշտի ձախին					
29	44		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.75	22	07	կրկնաթև	552710
30	49	275	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.70	23	02	կրկնաթև	552711
			հ դաշտի ձախին					
31	44		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.74	22	09	կրկնաթև	552712
32	43		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.89	22	09	կրկնաթև	552695
			հ դաշտի ձախին					
33	65S		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.83	23	11	կրկնաթև	552703
			առիւծի գլխու տակ կէտ					
34	55		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.47	21	05	կրկնաթև	552674
			հ դաշտի ձախին					
35	54		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.78	23	11	կրկնաթև	552678
			հ դաշտի ձախին					
36	54		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.81	23	09	կրկնաթև	552681
			հ դաշտի ձախին					
37	54		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.75	23	04	կրկնաթև	552685
			հ դաշտի ձախին					
38	55		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.60	23	12	կրկնաթև	552688
			հ դաշտի ձախին					
39	54		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.72	23	07	կրկնաթև	552700
			հ դաշտի ձախին					
40	54		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	3.88	23	05	կեղծ տպածոյ	552702
			հ դաշտի ձախին					
41	59		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.77	25	11	կրկնաթև	552677
			հ դաշտի ձախին					
42	60		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.58	22	09	կրկնաթև	552701
			հ նշանի արտացոլումը դաշտի ձախին					
43	59		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	4.05	22	09	կոպիտ կեղծ	552705
44	59		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.77	24	05	կրկնաթև	552715
			հ դաշտի ձախին					
ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ			ՀԱՅՈՑ					
45	49		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.70	22	11	կրկնաթև	552714
			հ դաշտի ձախին,					

Թիւ	ԿէՂ- թիւ	ՀԴԱ- թիւ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	մմ	↑↑ ժամով	մէքքի խաչ	Մոսկ. Թճգ. թիւ
46	---		ՀԵՆՐԻ ԹԱԳԻՈՐ ՀԱՅՈՑ	2.70	22	01	կրկնաթա	552707
47	44S		ԿԱՌԻ ԿԱՐՈՏՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.77	23	01	կրկնաթա	552689

ՔԱՌՈՐԴ ԵՐԿԻՐԱՄ

48	68	276	ԿԵՆՏՐՈՆ ԹԱԳ	1.33	17	01	կրկնաթա	552968
			առիւծը ձախ, երկու երեսներին վրայ, դրութիւնը միասին ընթերցւում է թագաւոր Ռայոյց					

Կիլիկիայի հայկական պետութեան Լևոն առաջին թագաւորի երկառիւծ դրամների մէջ ամենատարբեր խուճերն արտաթեայ դրամ միաւորներն են, որոնցից Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածոյի մէջ կան չուրջ 200 օրինակ:

Ինչպէս նշել ենք այդ դրամներն ընդունուած էին, ընդհանրական համարժէքի դեր կատարելու --միջպետական առևտրում, քանի որ, իրենց քաշերով և յարգով բաւարարում էին այդ ժամանակ չընթանալով մէջ պահանջուող անհրաժեշտ պայմաններին:

Դրամ միաւորի առաջին երեսին (Ա կողմ), մարգարտաշար չընթացի մէջ պատկերուած է թագաւորն արքայական ծիրանիով, նստած առիւծաբարձ դահին, հանդիպահայեաց, արքայական զնդանապալթ թագով, որի ճակատամասում նկատուած են (7, 6, 5, 4, 3) մարգարտներ: Աջ ձեռքով բռնել է երկիրը խորհրդանշող զուռը խաչով, ձախ ձեռքում՝ շուշանազլուխ մականն է: Ոտքերի տակ զորդ կամ աթոռակ: Դաշտի մէջ ալ կամ ձախ կողմերում երբեմն կէտանշաններ:

Եւրոյը՝ ԿԵՆՏՐՈՆ ԹԱԳԱՌՈՐ ՀԱՅՈՑ, որն ունի մի շարք տարբերակներ:

Երկրորդ կողմում, դարձեալ մարգարտաշար չընթացի մէջ, երկու առիւծներ¹⁸ կանգնած են ետևի ոտքերի վրայ, դուրիները չընթաց դէպի մէջտեղում ունեցած Ս. Ուալը. Ուալերը դրամ միաւորի վրայ ներկայացուած են բազմաթիւ ձևերով:

Եւրոյը՝ ԿԱՌՈՐՈՒԹԵԱՄԱՐՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ, որն ունի մի շարք տարբերակներ: (Նկար 1)

Դրամների ինչպէս չընթացները, նոյնպէս եւ եզրագծերը մարգարտաշար են (կէտազարդ) երբեմն մաշուածութեան հետևանքով գծաւոր են երևում: Ուալերի պատկերները կը տրուեն առանձին աղիւսակներով: (տե՛ս Նկար 1. Գրչակար Լևոն Ա-ի դրամներու ետևի խաչերուն)

Դրամագիտութեանը յայտնի են Լևոն Ա-ի կողմից թողարկուած և այլ դրամախմբեր: Ինչպէս ոսկեդրամներ, արծաթեայ դրամներն պատկերատիպերով և նոյն խորագրային ընթերցանութեամբ:

Բիլլոն կոչուող փոքրիկ դրամներ, որոնք Լևոն առաջինը թողարկեց Անտիոք քաղաքի դրաման կապակցութեամբ 1216 թ. Այդ դրամները լատինատառ են և իրենց տիպով լիւեցնում են ժամանակի խաչակրի իշխանների դրամները: Այդ խմբերը Մոսկուայի Պատմութեան Թանգարանի դրամագիտութեան բաժնում պահուող Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածոյի մէջ չկան: Այն աւարտում է պղնձ դրամ միաւորի մի փոքր խմբով: Որոնք ամենայն հաւանականութեամբ օգտագործուել են բացառապէս նեքին առևտրում:

Պղնձ դրամ միաւորի դրամները գրեթէ միօրինակ են և իրենց չափ ու կշիռներին և թէ պատկերատիպերի առումով: Դրամներին չընթացներն ու եզրագծերն ուղիղ են: Դանգերի լաւա-

¹⁸ Առիւծի մոթիւն իբրև զարմանալի, մեծ տարածում ունէր միջնադարում, յատկապէս Հայաստանում: Սա-կան զորդ առիւծները դրամի վրայ Ս. Խաչի ընկերակցութեամբ, դրամագետներն իրաւացիորէն հաստատում են, որ այն հայ դրամագիտութեան ևս մէկ առանձնատիպիւններից է:

գոյն արժանիքներից է այն, որ նրանց վրայ նշուած է դրամահատութեան վայրը: Այդ դրամաներն ունեն ներքին տարբերանշաններ, որոնք հիմք են ծառայել դրամագէտներին նրանց դասակարգման համար:

Դրամի առաջին երեսին, պարզ շրջագծի մէջ, պատկերուած է թագաւորի առիւծադէմ, հանդիպահայեաց գլուխը թագով, իրեն վայել կեցուածքով փառահեղ միութեամբ և արդ ու զարդով:

Թագի ճակատային մասի վրայ կան 3-6 հատ մարզարիտներ: Աջ կողմում ունի մէկ մարզարտաշար կախիկ զարդ (2-6 հատիկով) որն ուղեկցւում է մէկ կամ երկու խոպուպներով (մագափնջերով):

Ա. կողմի խորագիրը՝ ԿԵԽՈՆ ԹԱԳԱՅԻՈՐ ՀԱՅԻՈՅ. որն ունի մի շարք տարբերակներ:

Երկրորդ երեսին, շրջագծի մէջ, երկար խաչն է թևերի տակ մէկական աստղեր 6-4 ճառագայթներով¹⁹,

Շուրջը խորագիրը՝ +ՇԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔԱՍ Ի ՍԻՍ (տարբերակներով):

Այժմ ներկայացնենք յաջորդ երկու խմբերի դրամ միաւորներին և պնծեայ դանգերի յատկանշական ցուցակները և խաչերի աղիւսակները:

Թիւ	ԿէԴ. թիւ	ՀԴՈ. թիւ	ՀԴԱ. թիւ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	↑ ↑ մմ ժամով	Մոսկ. Թճգ. թիւ
ԵՐԿԱՌԻԻԻԻ ԴՐԱՄ							
ԿԵԽՈՆ ԹԱԳՐ ԱՄԵՆ ՀԱՅՈՅ							
49	123	001	282	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ <i>ոտքի աթոռակով</i>	2.43	21 07	552767
50	132b			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ <i>արուեստով</i>	2.92	22 01	552813
51	130a	006		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>կոպիտ, ոտքի աթոռակով</i>	2.85	21 11	552805
52	131			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>եզրագծից քիչ կտրուած</i>	2.72	22 11	552921
ԿԵԽՈՆ ԹԱԳՐ ԱՄԵՆ ՀԱՅՈՒ							
53	131			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ <i>ոտքի աթոռակով, առիւծի ոտքի տակ մէկ կէտ</i>	2.67	22 07	552766
ԿԵԽՈՆ ԹԱԳԱՅԻՈՐ ՀԱՅՈՅ Է (ոտքի աթոռակ)							
54	147	008		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.73	22 11	552915
55	176	008	283	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.61	23 07	552898
56	188	008	283	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.90	22 07	552908
57	169	017		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>չուշանի ձախին երեք կէտ (··)</i>	2.88	22 09	559441
58	153	012		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>չուշանի աջին մէկ կէտ</i>	2.80	23 5/5	552910
59	187b	017		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>չուշանի աջին երեք կէտ (··)</i>	2.61	23 01	552900
60	187b	018		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.85	21 01	552797
61	187b	012		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.96	22 10	552809

¹⁹ Ձ. Գ. Գրիգորյանը հաստատօրէն գտնում է, որ Լևոն Ա-ի պղծմէ դրամների երկու կողմերի պատկերաւորները տուեալներն ունեն հաստատելու, որ նրանք իրենց ներքին առանձնախառնութիւններով յատուկ են հայ դրամագիտութեանը, կիլիկեան Հայաստանի դրամները, էջ 66-67.

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴՈւ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	↑↑ մմ ժամով	Մոսկ. թմգ. թիվ
ՀԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ՀԱՅ*ՈՅ (նսքի աթոռակով, ձեռքի խաչի ձախին :.)							
62				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.68	20 03	552956
ՀԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ՀԱՅՈՅ I (նսքի աթոռակով)							
63	189	026		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.96	22 07	552912
ՀԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ...ՈՅ L (նսքի աթոռակով, ձեռքի խաչի տակ :.)							
64				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.76	21 03	552939
ՀԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ՀԱՅՈՅ (նսքի աթոռակով, արուեստով)							
65				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.08	23 01	552917
ՀԵՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ՀԱՅ*ՈՅ II (նսքի աթոռակ, թագաւորի աջին ու ձախին երեք կէտեր՝ :.)							
66				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.95	22 09	552957
ՀԵՈ. ....ՈՐ ՀԱ*ՅՈՅ II (նսքի աթոռակ, կտրուած)							
67				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.93	22 01	552827
ՀԵՈՆ ԹԱԳԱՆՈՐ ՀԱՅՈՅ II (չուչանի տակ :.)							
68				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.88	20 05	552954
ՀԵԻՈՆ ԹԱԳԱԻՍՐ ՀԱՅՈՅ							
69	221b			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ I նսքի աթոռակ, արուեստով, ոսկեջրուած	2.81	22 07	552716
70	260	101	286	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.86	22 09	552720
71	259	110	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.92	23 05	552721
72	260	110	288	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.88	23 11	552733
73	307	113	288	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.98	23 02	552737
74	221b	---	---	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ I նսքի աթոռակ	2.98	23 05	552823
75	301	101	287	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.81	21 01	552933
76	301	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.78	22 02	552925
77	301	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ նսքի աթոռակ	2.96	22 01	552814
78	334	101	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ չատ նուրբ	2.58	22 01	552821
79	224	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.89	22 01	552790
80	225	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.51	22 11	552944
81	225	101	290	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	3.00	22 07	552930
82	225	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.76	22 08	552926
83	231	101	290	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.84	22 02	552899
84	267	101	---	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.53	20 07	552915
85	270	101	---	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.88	22 01	552824
86	363	143	---	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.88	23 12	552758
87	235a	070	286	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	3.02	22 05	552929
88	235a	070	286	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.89	23 03	552826
89	231	070	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	2.53	21 08	552753
90	---	---	---	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	3.00	23 09	552901
91	231	063	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ չուչանի տակ երեք կէտ	2.88	22 06	552730
92	232a	046	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ նսքի աթոռակ	2.90	22 11	552810
93	231	046	287	ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ կրկին զարնուած	2.92	22 02	552836

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴՈՒ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնակի խորագիր	կշիռ սրմ. (գր)	↑↑ մմ ժամով	Մոսկ. թԳԳ. թիվ
+ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
94	231	---	287	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.87	23 11	552825
95	232b	067	288	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.91	22 05	552936
96	238	051	288	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>չուշանի տակ էրեք կէտ</i>	2.82	22 01	552938
97	222	046	287	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.81	22 05	552754
98		---		*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈ*ԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.86	21 07	552946
99	241	070	286	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>խաչի տակ կէտ</i>	2.82	23 12	552719
100	241	070	286	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.70	22 05	552927
101	240a	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.65	25 11	552783
102	238		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	3.07	22 12	552798
103	240c	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.80	21 04	552794
104	238	074	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.75	23 08	552800
105	237	077	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.96	21 11	552803
106	237	077	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.92	23 12	552815
+ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
107	190a			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.72	21 06	552816
+ԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
108	240	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.83	22 11	552829
109	236	075	289	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.73	21 05	552830
110	235	076	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.86	23 05	552832
111	245	089	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.95	21 05	552833
112	239	079	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.99	21 05	552835
113	240c	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.85	22 11	552896
114	240c	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ, արուեստով</i>	2.95	22 01	552911
115	240	082	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.90	22 11	552916
116	235c		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.72	21 09	552924
117	240c		289	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.77	24 05	552937
118	240a	083	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>նոքի ամուսակ</i>	2.92	22 11	552942
119	243a		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.51	21 09	552945
120	---	074	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>ձեռքի խաչի տակ էրեք կէտ</i>	2.76	23 09	552948
121	---	074	289	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>Բ կողմը չըլծ, խորդ. սկսում է առիծներով նոքերի տակից</i>	2.62	23 05	552717
122	239	080	289	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>Ա կողմը խորագրի խաչը ունի չորս կէտեր, նոքի ամուսակ</i>	2.92	23 12	552727
123				*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.53	22 02	552819
124	229	073	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.65	21 08	552799
125	354a			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ <i>չուշանի աջին կէտ</i>	3.08	23 01	552781

Պ. Վ. Զուբովի Ռուբենյան դրամների ժողովածուն

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴՈւ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնսակի խորագիր	կշիռ սրմ. (գր)	↑↑ սմ ժամով	Մոսկ. թմգ. թիվ
+ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
126	237			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.89	22 05	552950
127	238		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.82	23 04	552792
128	240c	081	289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.85	22 12	552788
129	259		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.82	22 19	552795
<i>կտրուած</i>							
130	243c			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ՛	3.05	24 01	552732
131	249		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.68	23 06	552831
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
132	238	078	289	*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.99	23 01	552780
133				+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.82	21 11	552718
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
134	246	089		*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.81	22 11	552818
135	246	089		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.93	25 05	552742
<i>ոտքի աթոռակ, ձեռքի խաչը կրկնաթիվ</i>							
136	246	091	---	+ԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.92	21 06	552817
137	245			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.00	22 11	552770
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
138	246	091		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.75	23 05	552789
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
139	246	089		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.92	22 12	552760
140				+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.84	22 12	552759
141	262		289	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.90	22 02	552793
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
142	244	088		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.00	23 01	552791
143				+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.00	21 05	552796
<i>խաչի տակ կէտ</i>							
144	277	278		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.86	22 04	552797
145	277	278		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.68	21 07	552808
146	277	278		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.87	22 10	552902
147	277	278		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.93	21 08	552923
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
148	360?		---	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.87	23 01	552772
<i>չուշանի տակ երեք կէտ</i>							
149	236	074	---	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.88	22 07	552920
150	369		---	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.93	21 02	552834
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
151	406	229	---	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.84	22 07	552907
<i>ոտքի աթոռակ</i>							
152			---	+ԿԱՐՈՂՈՒԹԵԱՄԲՆ Ա՛ՐՈՒՏՈՒ Է <i>աղաւաղուած</i>	2.80	22 06	552928
+ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑՈ							
153	209			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.90	22 05	552782
+ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԱՑ							
154	694			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.68	23 10	552787
+ՀԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ							
155	603a			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ <i>ձեռքի խաչի տակ կէտ (օ)</i>	3.06	23 01	552743

Թիւ	ԿԶԴ- թիւ	ՀԴՈւ թիւ	ՀԴԱ թիւ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	↑↑ մմ ժամով	Մոսկ. Թճգ. թիւ
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ							
156	604a			ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈ ԾՈ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.60	21 11	552784
157	583a			ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈ ԾՈ <i>չուշան ծաղիկի տակ երեք կէտեր</i>	2.98	22	552764
ՀԱԽՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ							
158				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏԾՈ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.69	22 07	552725
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ							
159	586a	392		ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈ <i>տառերն աղաւաղուած</i>	2.58	25 01	552724
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ (չուշանի ալիւն .:)							
160	465	263		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.80	24 05	552761
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
161	536b			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՍ Ծ <i>չուշանի ալիւն .:</i>	3.00	22 04	552744
162	469	286		ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ <i>չուշանի տակ .:</i>	3.02	23 09	552913
163				ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.83	22 03	552935
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈ							
164	546	330		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.38	22 09	552903
165	549			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.88	22 01	552952
166	551			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.85	22 07	552949
167	551			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.87	23 01	552728
168				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.83	22 05	552778
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅ							
169				ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈ ԾՈ	2.65	23 09	552795
170	610b			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.70	23 09	552785
171	630			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.95	23 07	552731
172				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ Ա .:ՈՍԾ <i>ոտքի աթոռակ</i>	3.01	22 08	552735
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
173				ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.80	24 05	552747
174	571			ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ <i>Ա կողմի Հայոց բառին մէջ կէտերով զարդարուած աստղ</i>	2.89	23 03	552940
175	664a	388		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ <i>խաչը թագաւորի ձախ ձեռքում, չուշանը՝ ալիւն</i>	2.93	21 01	552953
Հլետին ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ							
176	657c	385		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈ ԾՈ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.96	22 07	552943
177				ԿԱՐՈՂՈ ԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.75	21 01	552961
178				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.95	23 05	552738
179				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.81	22 05	552919
180				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ՝ ԱՍՏՈՒԾՈ	2.87	23 01	552950

Պ. Վ. Զուբովի Ռուսաստանի զբոսայգիի ժողովածուն

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴՈւ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնակի խորագիր	կշիռ տրմ. (գր)	մմ	↑↑ ժամով	Մուսկ. թմգ. թիվ
+ԼԵԻՆ ԹԱԳԱՄ ՀԱՅՈՑ (ոսքի ամուսն)								
181	402a	220		*ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.81	22	09	552914
182	402a	220		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.76	22	01	552804
183	402a			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.89	25	03	552723
184	423a	236		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.03	22	12	552909
185	422	235		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.91	22	11	552960
186	423	221		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.80	23	03	552751
187	404	222		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.75	21	01	552801
188	404	222		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.82	23	12	552931
կարճ խաչ								
189	404	222		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.91	22	06	552811
190	405a	224		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.92	21	10	552934
191	405a	224		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.90	22	09	552922
192	405a	224		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.90	22	01	552786
193	405a	224		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.94	22	11	552736
194	405a	224		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.81	23	11	552740
195	405a	225		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.75	24	08	552765
196	405b	212		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.97	23	08	552773
197	410d			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.97	22	08	552739
+ԼԵԻՆ ԹԱԳԱՄ ՀԱՅՈՑ (ոսքի ամուսն)								
198	405c	442		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.95	22	08	552748
199	406	269		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.91	22	06	552762
200	410d			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.13	22	07	552959
+ԼԵԻՆ ԹԱԳԱՄ ՀԱՅՈՑ								
201	484	288		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.96	23	11	552746
202	483	288		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.83	22	07	552775
ձեռքի խաչի տակ կէտ								
203	525			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.70	22	12	552747
ոսքի ամուսն								
204				+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՑ	2.88	22	08	552777
ոսքի ամուսն								
205				+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	3.20	23	07	552822
ոսքի ամուսն								
206	460	287		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.90	21	05	552918
ոսքի ամուսն								
207	485			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.86	22	11	552812
ոսքի ամուսն								
208	510	312		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	3.03	21	07	552807
209	535a	327		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.82	24	09	552769
ոսքի ամուսն								
210	486b	296		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.04	22	01	552741
ոսքի ամուսն								
211	486b	236		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.68	23	02	552755
212	489	303		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.90	22	06	552756
213	486b	296		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.22	24	08	552768
ոսքի ամուսն								
214	487	300		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	3.00	22	11	552771
215	489	303		+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.64	25	07	552820
216	486a			+ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.97	23	07	552722
ոսքի ամուսն								

Մ. Լ. Կարապետեան

Թիւ	ԿէՂ թիւ	ՀՌՈւ թիւ	ՀՌԱ թիւ	Կոնակի խորագիր	կշիռ սրմ. (գր)	↑↑ մմ ժամով	Մոսկ. ԹԱԳ. թիւ
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅ							
217	616	361		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈ՛	2.91	22 09	552774
218	626			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.97	24 06	552752
219				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՄՈՏ՝ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.70	24 06	552763
Հլետին ԹԱԳԱ՛Ր ՀԱԱ							
220				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ	3.08	22 07	552951
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅՈՒ							
221	574a	351		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒՅ (<i>կեղծ</i>)	3.09	22 12	552962
222	686			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՅՈԱՏԻ <i>խաչ երկու ձեռքում</i>	2.95	24 06	552736
Հլետին ԹԱԳԱՅՐ ՀԱՈՒ							
223	637	378		ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.86	22 09	552729
224	638			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.71	22 06	552757
225	639			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒՅ <i>ոտքի աթոռակ</i>	2.91	23 07	552726
226				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒ	3.03	23 01	552932
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅՈՒՅ (<i>աղաւաղուած</i>)							
227				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒՅ	3.08	22 07	552955
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ /ԱՅՈՒՅ (<i>աղաւաղուած</i>)							
228	664a			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.86	21 11	552828
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅՈՒՅ (<i>աղաւաղուած</i>)							
229				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	2.85	21 07	552806
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅԱՍՅ (<i>աղաւաղուած, ոտքի աթոռակ</i>)							
230	197			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ .	2.74	23 01	552734
231	198			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾ	2.87	22 01	552904
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀՈՅ (<i>աղաւաղուած</i>)							
232	635			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒՅ	2.84	21 07	552951
ԻՐ ԼԵՒՈՒ ԹԱԳՐ ՀԱՅՈՒ (<i>աղաւաղուած</i>)							
233				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒՅՍ	2.91	24 11	552802
Հլետին ..... ՀԱՅՈՒ (<i>կոտորուած</i>)							
234				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ..... ԿԷՍ ԳՐԱՄՆԵՐ	3.06	22 06	552779
Հլետին ԹԱԳԱՅՐ ՀԱՅՈՒ							
235	72			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.42	17 11	552965
236	72			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.39	16 11	552963
Հլետին ԹԱԳԱՅՐ ..... (<i>կոտորուած</i>)							
237				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.40	17 11	552964
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅՈՒ							
238	73			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.25	17 08	552966
239	73			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.31	16 11	552969
240	73			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.29	16 09	552970
241				ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.41	17 04	552971
Հլետին ԹԱԳԱԻՐ ՀԱՅՈՒ							
242	74			ԿԱՐՈՂՈՒԹԲՆ ԱՍՏՈՒԾՈՒ	1.47	16 05	552967

Պ. Վ. Զորովի Ռուբեհան դրամների ժողովածուն

Թիվ	ԿՀԴ թիվ	ՀԴԱ թիվ	Կոնսակի խորագիր	կշիռ (գր)	տրմ. մմ	↑↑ ժամով	Մոսկ. թԳԳ. թիվ
ԳԱՆԳԵՐ							
ՀԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
243	706	308	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ի ՍԻՍ <i>Թագի և կախիկի վրայ 6 մարզարիտ</i>	6.98	27	11	552849
244	696	308	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս Ս <i>Թագի և կախիկի վրայ 5 մարզարիտ, 1 խոպուպ</i>	7.33	28	03	552864
245	701	302	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս Ս <i>դրամի կենտրոնը ծակուած</i>	5.59	28	06	552853
246			+ԾԻՆԱԼ Ի ԳԱՂԱԳՆ Ս ՍԻ <i>Թագին 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 4</i>	6.69	30	09	552854
ՀԼԵՒՈՆ ԹՍԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
247	695	311	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳԱՂԱԳՆ Ի ՍԻՍ <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 3</i>	7.32	28	05	552842
ՀԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
248	699		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 1 խոպուպ 3 մարզարիտ</i>	6.27	26	11	552846
249	699		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ի ՍԻ <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 2 խոպուպ 2 մարզարիտ</i>	8.34	27	12	552863
250			+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ ՍԻ <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, աջ այտին 1 կէտ</i>	7.20	29	05	552862
251	710		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս <i>մաշուած</i>	7.32	29	05	552866
ՀԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
252	736		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳԱՂԱԳՍ Ի ՍԻՍ <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 1 խոպուպ 5 մարզարիտ</i>	7.63	28	07	552845
253	732		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳԱՂԱԳՍ Ի Ս Ս <i>Թագը՝ 5 մարզ, կախիկը՝ 2 խոպուպ 4 մարզ, աջ այտին կէտ</i>	7.36	28	01	552848
254	733		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս <i>Թագի վրայ 3 մարզարիտ, կախիկը՝ 6, աջ այտին՝ կէտ</i>	7.50	26	05	552850
255	736		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳԱՂԱԳ ՍԻՍ <i>Թագի վրայ 3 մարզարիտ, կախիկը՝ 6, աջ այտին՝ կէտ</i>	7.97	30	11	552851
256	733		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ի ՍԻ <i>Թագի վրայ 4 մարզարիտ, կախիկը՝ 6</i>	7.18	26	07	552852
ՀԼԻՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
257	731	302	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ի Ս Ս <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 4</i>	7.29	30	05	552860
258	733		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ի ՍԻ <i>Թագի վրայ 6 մարզարիտ, կախիկը՝ 5, այտին՝ կէտ</i>	6.77	27	12	552858
259			+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՆ Ս <i>Թագի և կախիկի վրայ 5 մարզարիտ</i>	7.95	27	12	552861
260	740a		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳԱՂԱԳՍ Ս <i>Թագի և կախիկի վրայ 5 մարզարիտ</i>	6.19	29	09	552865
ՀԼԻՈՆ ..... ՍԻՈ							
261			+ԾԻ..... Ս Ս Ս <i>խիտ մաշուած</i>	4.82	26	09	552856
ՀԼԵՒՈՆ ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅԻՈՑ							
262	768		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս <i>Թագի վրայ 6 մարզ, կախիկը՝ 1 խոպուպ 5, ձախ այտին կէտ</i>	5.20	27	01	552841
263			+ԾԻՆԵԱԼ Ի ԳՍՂԱԳՍ Ս Ս <i>կորուած. կախիկը՝ 1 խոպուպ 3 մարզարիտ</i>	6.18	27	05	552843

Մ. Լ. Կարապետեան

Թիւ	ԿԶԴ թիւ	ՀԴԱ թիւ	Կոնակի խորագիր	Կշիռ տրմ. (գր)	մմ	↑↑ ժամով	Մոսկ. ԹԹԳ. թիւ
ՀԵ ՈՆ ԹԱԳԱ ՈՐ ՀՍՑ	264	768	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս	6.15	28	07	552855
ՀԵ ՈՆ ԹԱԳԱ ՈՐ ՀՍՑ	265		+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱԳՆ Ս Թագի վրայ 5 մարգ., կախիկը՝ 1 խոպուղ 3 մարգ.	6.60	28	07	552840
ՀԵԽՈՆ ԹԱԳԱԽՈՐ ՀԱՅԻՈՑ	266	706 305	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս Ս Թագի և կախիկի վրայ 6 մարգարիտ	7.50	30	07	552857
ՀԵԽՈՆ ԹԱԳԱԽՈՐ ՀԱՅՈՑ	267	729	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս Թագի վրայ 6 մարգ., կախիկը 1 խոպուղ 3 մարգ., այտին՝ կէտ	7.31	29	07	552844
ՀԵԽՈՆ ԹԱԳԱ ՈՐ ՀԱՅԻ	268	763	+ԾԻՆԵԱԼ Ի ՔԱՂԱՔՍ Ս Թագը՝ 6 մարգրիտ, կախիկը 1 խոպուղ 3 մարգրիտ, աջին՝ 1 կէտ	7.89	28	08	552847
+..... ..ԱԽՈՐ	269		+..... Ի ՔԱ..... . ... զոգաւոր, բիւզանդական ոսկեղբամի պէս, խիտ մաշուած Ա կողմը միայն նկատուում է Թագ, զլուրը	5.34	25	11	552859

Ինչպէս նշել ենք երկու աւիւծները ներկայութիւնը դրամի վրայ, Ս. խաչի ընկերակցութեամբ հայկական, յատկապէս կիլիկեան պետութեան դրամահատութեան արուեստին ընդորոշող յատկանիշերից մէկն է։ Պ. Վ. Զուբովի հաւաքածոյի Լեոն առաջինի դրամ միաւորներէ վրայ եղած խաչերն ունեն բազմաթիւ տարբերակներ։ Նրանց ներկայացման համար համեմատութիւնները ինք կատարել դրամագէտ Ե. Ներսէսեանի Հայ դրամագիտական ռուսումնասիրութիւնները²⁰ հատորում տրուած աղիւսակի խաչերի հետ։ Նրանցից օգտուելու համար, կարող ենք ասել, որ իւրաքանչիւր դրամի խաչի աջ կողմում տրուած է Ե. Ներսէսեանի աղիւսակի համապատասխան համարը։ Զախ կողմում մեր կողմից դրամին տրուած հերթական թիւը, որը և համապատասխանում է յատկանշական ցուցակում նրանց խորագրերի ընթերցումներին (Նկար 1)։

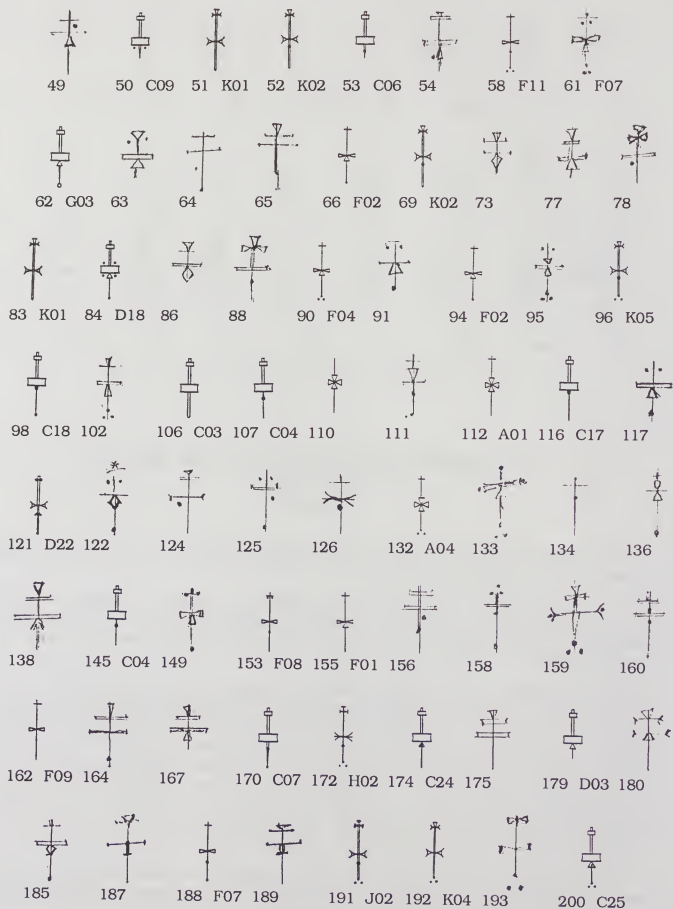
Լեոն առաջինի դրամները զեղարուեստական մտայնացումներով հարուստ են։ Բարձր ճաշակով, ճոխ պատկերատիպերով և նրանցում եղած իւրաքանչիւր մասնիկներէ յատկապէս խաչերի, Թագերի, դաշտի այլ նշաններէ ձևաւորման և ներկայացման համար։ Ամբողջացնելով ժամանակի հուշիւնը և պահանջները։ Այդ աշխատանքներն արդիւնք են դրամների կնիքները ներկայացնող Հայ վարպետները ստեղծագործական մտքի և տաղանդի, նրանց զեղարուեստական ունակութիւնների, որոնց ակունքները գալիս են դեռևս շատ վաղ—նախաքրիստոնէական ժամանակներից։

Դրամները խորագրերում տեղ գտած մեծաթիւ տարբերակները, բառերի կրճատումները և տառախաչներն ամենայն հաւանականութեամբ հետևանք են շարքային դրամահատների կրթական մակարդակի, մասամբ և կապուած են ժամանակի քաղաքական և տնտեսական անբարենըպաստ պայմաններից։

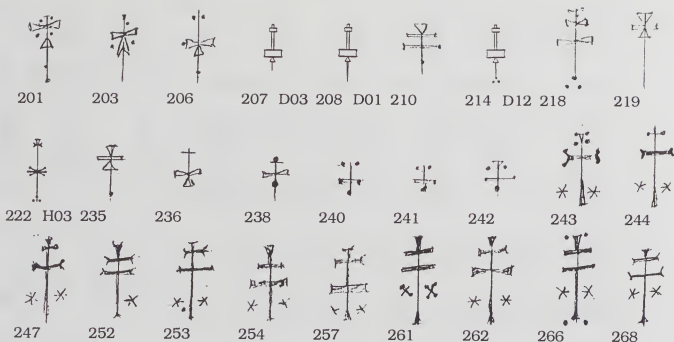
ՄԱՐԳՈՒ-ԼԵՆԱ Ե. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Հայաստանի Պատմութեան Պետական Թանգարանի
Դրամագիտութեան Բաժնի
(Նախկինում) ասւղ զիտական աշխատակից

²⁰ Ներսէսեան, ՀԴՈ, Նկար 2, էջ 287–288.

Նկար 1ա. Գրչանկար Լևոն Ա-ի դրամներու ետևի խաչերուն

Նկար 1բ. Գրչանկար Լևոն Ա-ի դրամներու ետևի խաչերուն

B. V. ZOUBOV'S ROUPENIAN COIN COLLECTION

(Part I. Levon I)

[Summary]

The Zoubov collection was formed at the beginning of the 20th century. It is preserved in the Historical Museum in Moscow.

The coins offered in Table 1 include the following: a one-lion coronation tram (No. 1), two-lion coronation trams (Nos. 2-3), double trams not catalogued, half double trams (Nos. 4-47), a quarter double tram (No. 48), trams (Nos. 49-234), half trams (Nos. 235-242), and tanks (Nos. 243-269).

The first column in the catalogue gives the assigned specimen number. The next two or three columns reference the corpus number of Dr. Bedoukian's *Coinage of Cilician Armenia* [ԿՀԿ=CCA] and Nercessian's *Armenian Numismatic Studies* [ՆԴՈւ=Studies] (only for Nos. 49-242) and *Armenian Coins and Their Values* [ՀԴԱ=ACV]. The obverse Armenian legend is at the top of the block of coins, starting with specimen number. The reverse Armenian inscription is printed in the middle wide column. The succeeding three columns indicate the weight (grams), diameter (mm), and die axis orientation (hours). The last two columns indicate the cross patterns (only for Nos. 1-48) and the inventory number of the Historical Museum in Moscow.

The reverse cross patterns are illustrated in Figure 1. The assigned specimen number is on the left side of the cross and the Nercessian cross pattern number is on the right (*Armenian Numismatic Studies*, pp. 267-268).

Margo-Lena E. Garabedian

ԳԱԽԹԵԱՆ ԵՒ ԿՕ. ԹՂԹԱԴՐԱՄ

ԽՍՀՆ փլուզումից յետոյ որոշ նորանկախ երկրներում առանձին հիմնարկութիւններ, գործարաններ և անգամ անհատ գործարարներ սկսեցին թողարկել իրենց սեփական դրամանիշները: Այս երևոյթը ունէր մի շարք պատճառներ, որոնցից են՝

- օրէնսդրութիւնը չատ անկատար էր և յետ էր մնում տնտեսական, ֆինանսական և գործարար կենսից.
- ազգային տարադրամի անընդհատ արժէզրկման գործընթացը ստիպում էր, որ մարդիկ փնտռեն դրամի աւելի կայուն ձևեր.
- պետութեան պարտքերը բնակչութեան: Աշխատողները ամիսներ շարունակ չէին ստանում աշխատավարձ, պետութիւնը մեծ պարտքեր ունէր գիւղացիներին և այլն:

Սկզբնական շրջանում հիմնարկներում թողարկուեցին այսպէս կոչուած «ճաշի կտրօններ», որոնք տրուում էին աշխատավարձի դիմաց և նրանցով կարելի էր ճաշել հիմնարկութեան ճաշարանում: Այդ կտրօնները ոչ անուանական էին, սակայն ժամանակի ընթացքում նրանք դարձան այդպիսին:

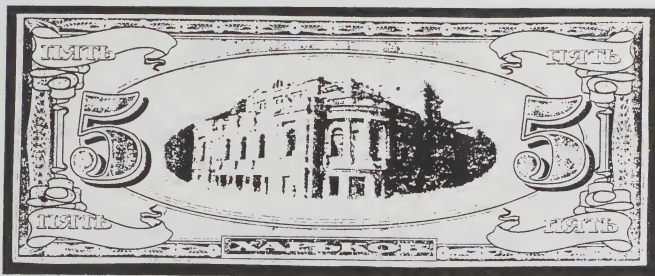
Սեփական թղթադրամներ թողարկելու շարժումը այնքան լայն տարածում գտաւ, որ Ռուսաստանի Դաշնութեան քաղաքներից մէկում գործարանից աշխատավարձի դիմաց ստացուած այդպիսի դրամանիշներով մարդիկ կարող էին տարբեր ապրանքներ գնել այդ քաղաքի խանութներում:

Մի այդպիսի թղթադրամի մասին է այս յօդուածը. Ուկրաինայի ինքրով քաղաքում հայազգի Դաւթեան եղբայրները թողարկեցին իրենց սեփական թղթադրամները: Դաւթեան երկու եղբայրներին են պատկանում ինքրովի ամենամեծ՝ «Խարկով» հիւրանոցը և քաղաքի կենտրոնական մասում գտնուող խանութների ցանց:

Թողարկուել էր հինգ անուանական արժէքով թղթադրամ՝ 5, 10, 20, 50 և 100 (առանց դրամական միաւորի անուանման): Չափսերը՝ 160 x 66 մմ:

Նկար 1ա. Դաւթեան և Կօ՝ թղթադրամ, 5 անուանական արժէքի դիմերես

Նկար 1բ. 'Դալթեան և Կո' թղթադրամ, 5 անուանական արժէքի դարձերես

Նկար 2. 'Դալթեան և Կո' թղթադրամ, 10 անուանական արժէքի դիմերես ու դարձերես

Թղթադրամները տպուած են հաստ, կանաչաւուն թղթի վրայ: Դիմերեսին ռուսերէն գրուած է՝ «Բաժնետիրական Ընկերութիւն 'Դավթեան և ԿՕ'»: Զախ կողմում նոյնպէս ռուսերէն գրուած է՝ «Իրաւունք է տալիս ապրանքներ և ծառայութիւններ ղեկիւ 'Դավթեան և ԿՕ' Բաժնետիրական Ընկերութեան հիմնարկութիւններէ ցանցում»: Աջ մասում կայ հորդրաֆիկ ներդիմ:

Պէտք է նշել, որ այս թղթադրամները չըմանառութեան մէջ են եղել ընդամէնը 2-3 օր, որից յետոյ անյայտ պատճառներով շտապ հաւաքուել են ոստիկանութեան աշխատակիցների կողմից և ոչնչացուել: Անհատ ձեռքերում պահպանուել են եղակի նմոշներ:

Բագրատ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

DAVTYAN & Co. PAPER MONEY

(Summary)

After the breakup of the USSR, some republics, companies, and businessmen issued their own paper money for the following reasons:

- The jurisprudence of these countries was very weak and was unable to keep pace with economic, financial, and business advances.
- The constant devaluation of national currencies forced people to search for a more stable currency.
- Because of the state debt to its inhabitants, workers did not get paid for months. The government owed huge sums of money to peasants and others.

In 1998, in Kharkov, Ukraine, two Armenian brothers named Davtyan printed their own paper money. They owned the "Kharkov" hotel and numerous shopping centers in the downtown area. They issued paper money in face values of 5, 10, 20, 50, and 100 without having any unit name.

They were printed on thick greenish paper. «"Davtyan and Co." Holding Co.» is printed on the front side in Russian. On the left side it reads «This note is legal for the services and shopping in the sections of «"Davtyan and Co." Holding Co.» in Russian. They remained in circulation only 2-3 days. They were then confiscated by the local police and destroyed.

Bagrat Sahakyan

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 19 BARRAGE, Fawzan. A Hoard of Mamluk Dirhams from a Shipwreck, by Fawzan Barrage and Warren C. Schultz. *Numismatic Chronicle*, Vol. 160 (2000), pp. 329-342.

In a footnote it is noted that two Armenian takvorins were included in a hoard of 917 silver coins, weighing 1.57 and 1.81 grams, the latter having a Mamluk overstrike. The earliest coin of the hoard is given to al-Zahir Baybars (1260-1277); the latest, to al-Muzaffar Hajji (1346-1347). YTN

Մանոթագրութեան մը մէջ նշուած է, թէ 917 արծաթ զրամներու զանձ մը պարունակած է երկու հայկական զրամ, կշիռ՝ 1.57 և 1.81 զրամ, վերջինը ունի Մամլուք կրկնադրոշմ: Գանձի հնագոյն զրամը տրուած է ալ-Ջահիր Բայբարսի (1260-1277), ամենավերջինը՝ Մուզաֆֆար Հաճճիի (1346-1347): ԵԹՆ

- 20 HOVSEPIAN, Armen. *Standard Catalog of Armenia & Nagorno Karabagh.*, by Armen Hovsepien. Lenexa, KS: 2002 Edition, 35 pp., illus.

The sale catalogue lists the postage stamps, postal cards, modern bank notes (10, 25, 50, 100, 200, 500, 1000, 5000, 20,000, 50,000 drams), commemorative gold and silver coins of modern Republic of Armenia and Nagorno Karabagh (1992 to 2002). YTN

Վաճառքի կատալոգին մէջ ցուցակաւորուած են արդի Հայաստանի Հանրապետութեան և Լեռնային Ղարաբաղի դրամաթուղթերը, փոսթ քարթերը, թղթադրամները (10, 25, 50, 100, 200, 500, 1000, 5000, 20,000, 50,000 զրամ), ոսկեայ ու անագեայ յուշադրամները (1992-2002): ԵԹՆ

- 21 SARYAN, Levon A. An Unpublished Silver Double Tram of Gosdantin I (1298-1299), King of Cilician Armenia, by L. A. Saryan. *American Journal of Numismatics*, Series II, Vol. 12 (2000), pp. 195-204, pl. 26.

An historical background is given and a unique silver double tram of King Gosdantin I (1298-1299) of Cilician Armenia is described. The obverse depicts Gosdantin seated on a horse, riding to right, head facing forward. He holds the reins with his left hand and a straight sword upright. On the reverse the king is standing upright and facing forward. He holds a cross in his left hand and a sword aloft in his right hand. A persuasive argument is presented that the coin is an authentic issue of the Cilician period. The legends and metrological data (5.674 grams, 26-28 mm diameter) are published. Additionally, by utilizing SEM-EDS, the author presents a chemical composition of Gosdantin's tram and double tram where the surface silver fineness is 92.04% and 93.97%, respectively. YTN

Պատմական ներածական մը տրուած է և նկարագրուած է Կիլիկիոյ Կոստանդին Ա. Թագաւորի արծաթեայ եզակի երկդրամ մը: Երեսին վրայ պատկերուած է Կոստանդին նստած ձիու մը վրայ կ'արշաւէ դէպի աջ, սակայն զլուրէ հանդիպահայեաց է: Իր ձախ ձեռքով ան կը բռնէ ձիուն սանձը, աջով՝ շիտակ սուր մը դէպի վեր: Ետին՝ Թագաւորը ոտքի կանգնած ու հանդիպահայեաց է: Ան իր ձախ ձեռքով կը բռնէ խաչ մը, աջով՝ սուր մը դէպի վեր: Հեղինակը համոզիչ կերպով կը վիճի, թէ զրամը Կիլիկեան շրջանի պատկանող հարազատ թողարկում մըն է: Հրատարակուած են խորագրութիւններն ու չափազիտական սոււեալները (5.674 զրամ, 26-28 մմ տրամագիծ): Յաւելեալ կերպով, օգտագործելով SEM-EDS, հեղինակը կ'ընծայէ տարբերակական բաղադրութիւնը Կոստանդինի զրամներուն համար, ուր մակերեսի արծաթին զտութիւնն է զրամին համար 92.04 առ հարիւր, երկդրամինը՝ 93.07: ԵԹՆ

(e-mail from the author: ... I now have about 20 copies for gratis distribution. As long as copies last I will be happy to provide them without charge upon request. Anyone who wishes to receive a copy may contact me using my e-mail address, LASaryan@aol.com)

Y. T. NERCESSIAN

Specialist in Armenian Coins and Books

8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

ANA ANS ArmNS IBNS RNS

Fixed Price List 23

COINS

Tigranes II (95-56 B.C.), silver coin

1. **tetradrachm** 1. **Drachm**. Obv.: Bust of Tigranes draped r., clean shaven and wearing ornate high five-pointed tiara, edged with pearls. The tiara is adorned with an eight-pointed star flanked by two eagles back to back. Border of dots. Rev.: Tyche of Aantioch, draped and wearing a turreted crown, seated r. on rock, holding a palm-branch in her r. hand; at her feet the rivergod swimming r. To r. downward ΒΑΣΙΛΕΥΣ; 1. downward ΤΙΓΡΑΝΟΥ. On rock, monogram Λ ; in r. field, to r. of palm-branch, ϵ ACV 30V, Ner.Silv. A15-P7.1a, 15.69g-26 ϕ -12h. VF/VF+ \$545

Tigranes II (95-56 B.C.), copper coins

2. **Heracles**. ACV 69, CAA 100, 5.16g-18 ϕ -12h, black patina, VF \$150
3. -- **Nike**, ACV 87, CAA 120V, 2.66g-15mm ϕ -12h, nice dark-green patina, F+/VF \$100
4. **Cornucopia**. ACV-96, CAA-106V, 2.24g-15mm ϕ -12h, F/F+ \$95
5. -- ACV 93, CAA 104V, 3.98g-16mm ϕ -12h, F+ \$100

6. **Tripod**. ACV 111, CAA 122, 2.67g-15mm ϕ -1h, F+ \$100

7. -- ACV 111, CAA 122, 3.11g-14mm ϕ -11h -F \$60

COMMAGENE (A.D. 38-72), copper coins

8. **Queen Iotape**, c/m. ACV 219V, 14.27g-25mm ϕ -12h, -F \$125

ROMAN COINS RELATING TO ARMENIA

10. **Marcus Aurelius**, denarius (A.D. 161-180). Rev.: Armenia std. l. in mournful attitude. Bed 406V, RIC 80, AR17 mm, 2.96 g. VF+ \$150
11. **Marcus Aurelius**, denarius as before. Bed 406V. RIC 81, AR 18 mm, 3.38 g. VF+ \$125

EDESSA (A.D. 163-214) 15 ϵ coins

12. (1) **Abgar VIII** (A.D. 179-214)/Severus, 5.19g-19 ϕ -6h, -VF, BMC 26; (2) **Bust of Severus** r./Bust of Abgar, 5.15g-20 ϕ -7h, F+/F, BMC 26; (3) **Bust of Severus** r./Bust of Abgar r., 6.08g-22 ϕ -6h, VF, BMC 30; (4) **Bust of Severus** r./Abgar r., 8.09g-21 ϕ -6h, F, BMC 30; (5) **Bust of Severus** r./Bust of Abgar r., 1.90g-13 ϕ -6h, VF, BMC 35; (6) **Bust of Severus** r./Bust of Abgar r., 1.38g-8.5 ϕ -5h, -VF/F+, BMC 35; (7) **Abgar X Phraates** and **Gordian III**, 23.67g-31 ϕ -5h, F, BMC 13; (8) **Bust of Gordian III** r./Abgar, . 13.31g-33 ϕ -11h, -VF, BMC 141; (9) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 9.50g-23 ϕ -4h, -VF, BMC 144; (10) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 5.39g-20 ϕ -5h, -VF, BMC 144; (11) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 9.29g-24 ϕ -10h, -VF, BMC 147; (12) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 10.05g-24 ϕ -11h, F+, BMC 149; (13) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 7.39g-23 ϕ -4h, -VF, BMC 150;

(14) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 10.59g-24 ϕ h, VF+, BMC 153; (15) **Bust of Gordian III** r./Bust of Abgar r., 4.98g-20 ϕ -10h, VF, BMC 159

\$495

CILICIAN ARMENIAN COINS

Baron Roupen I (1080-1095), copper coins

Levon I (1198-1219), silver coins

13. **Coronation tram**. ACV 263, CCA 104, 2.98g-21.5mm ϕ -6h, -VF/VF \$35

14. **Double tram**. Cinquefoil in l. field. ACV 269V, CCA 23, 5.58g-26mm ϕ -8h, -VF \$225

15. -- ACV 270V, CCA 27, 5.62g-27mm ϕ , VF+ \$225

16. -- ACV 270V, CCA 27, 5.49g-28mm ϕ , VF \$200

17. **Tram**. ACV286V, CCA241, 2.89g-21mm, VF \$40

Levon I (1198-1219), copper coins

18. **Tank**. ACV 303V, CCA 710, 6.85g-29mm ϕ -6h, F/F+ \$15

19. -- ACV 308, CCA 718, 8.01g-29mm ϕ , VF \$35

20. -- ACV 301V, CCA 731, 7.59g-29mm ϕ , VF \$35

21. -- ACV 308, CCA 767, 5.97g-26mm ϕ , F/VF \$20

22. **Tank**. Four pieces, 3 in VF, 1 in F \$100

Hetoum I (1226-1270), silver coins

23. **Bilingual tram**. Hetoum-Kaikhosrew, ACV 326, CCA 819, AH 641, 2.86g-24mm ϕ -10h, EF \$175

24. -- Hetoum-Kaikhosrew, ACV 326, CCA 822, AH 641, 2.96g-23mm ϕ -6h, VF+ \$125

25. -- Hetoum-Kaikhosrew, ACV 326, CCA 822V, AH 641, 2.89g-24mm ϕ -2h, -VF/VF \$85

26. **Hetoum-Zabel Tram**. ACV 332V, CCA 880, 2.78g-21mm ϕ -7h, VF \$40

27. -- ACV 337V, CCA 945, 2.74g-20mm ϕ , VF \$40

28. -- ACV 337V, CCA 985, 2.95g-21mm ϕ , VF+ \$40

29. -- ACV 337V, CCA 1006, 2.96g-20mm ϕ , VF \$40

30. -- ACV 341, CCA 1029, 2.98g-21mm ϕ , VF+ \$55

31. -- ACV 337V, CCA 1032, 2.89g-20mm ϕ , VF+ \$60

32. -- ACV 337V, CCA 1059, 3.17g-21mm ϕ , VF+ \$55

33. -- ACV 341V, CCA 1155, 2.59g-21mm ϕ , VF \$40

34. **Hetoum-Zabel Trams**. Nine pieces, 5 VF+, 4 VF \$300

Hetoum I (1226-1270), copper coins

35. **Kardez**, king seated. ACV 369, CCA 1396, 5.14g-22mm ϕ -7h, -VF \$25

Levon II (1270-1289), copper coins

36. **Kardez**. ACV 387V, CCA 1542V, 4.71g-24mm ϕ -12h, F \$20

37. -- ACV 387V, CCA 1544, 3.34g-23mm ϕ -5h, green patina, F+/VG+ \$20

38. -- ACV 387V, CCA 1554, 3.56g-24mm ϕ -11h, some areas have green patina, F \$25

39. -- ACV 388V, CCA 1573v, 3.88g-23mm ϕ -1h, lion to right, VG+ \$15

40. Kardezzes. Four coins, 2 ACV 387V, -F/F and VG+/F+; 1 ACV 389V, F/F+; 1 ACV 392V, F/F \$40	
Hetoum II (1289-1305), king std copper coins	
41. --. ACV 400V, CCA 1635V, 2.53g-19mmø-1h, F/F+ \$15	
42. --. ACV 400V, CCA 1638V, 2.64g-21mmø-6h, F/F+ \$25	
43. --. ACV 401V, CCA 1641V, 2.87g-20mm, F \$13	
44. --. ACV 400V, CCA 1647V, 2.77g-21mm, F \$13	
45. --. ACV 400V, CCA 1648V, 3.73g-20mm, F \$13	
46. Kardezzes. Seven coins, ACV 400V-401V, CCA 1622V-48V, F/F, F, -F/F, F, F/F, -F/VG+/F/F+ \$70	
Smpad (1296-1298), silver trams	
47. --. ACV 408, CCA 1674V, 2.62g-23mm,F+ \$125	
Smpad (1296-1298), copper coins	
48. Pogh. ACV 412V, CCA 1685, 1.61g-18mm,F \$25	
49. --. ACV 412V, CCA 1691, 1.53g-20mm, F+ \$45	
50. --. ACV 412V, CCA 1700V, 1.48g-20mm, F+ \$30	
51. --. ACV 413V, CCA 1700, 1.41g-19mm,F+/F \$25	
52. --. ACV 412V, CCA 1715a, 1.98g-18mm, F+ \$40	
53. --. ACV 412V, CCA 1717, 2.05g-19mm, F+ \$40	
Levon IV (1320-1342), silver coins	
54. Takvorin o/s in Arabic. ACV 456, 2.36g.,F \$20	
55. -- o/s in Arabic. ACV 456, 2.21g-20mmø, F+ \$25	
56. -- o/s in Arabic. ACV 456, 2.21g-20mmø, F \$20	
57. -- o/s in Arabic. ACV 456, 2.28g-21mmø, F \$20	
Levon IV (1320-1342), copper coins	
58. Pogh. YN LIV 24, 1.32g-17mmø, VG+ \$15	
59. --. YN LIV 38, 1.15g-18mmø, VG+ \$15	
60. --. YN LIV 45, 1.29g-15mmø, VG+ \$15	
61. --. YN LIV 54, 1.21g-17mmø, VG+ \$15	
62. --. YN LIV 63V, 1.56g-16mmø, F+ \$20	
63. Pogh. 8 coins. Avg. grade VG to VG+ \$75	
Gosdantin III (1344-1363), silver coins	
64. Takvorin. ACV 472V, CCA 2062V, 2.12g-20mmø-3h, F+ \$40	
Gosdantin IV (1365-1373), silver coins	
65. Takvorin. ACV 492V, CCA 2230V, 1.77g-19mmø-1h, VG \$15	
Levon V (1374-1375), copper coins	
66. Poghs. Similar to ACV 506V, VG, ea. \$20	
USSR COINS relating to ARMENIA (1989-90)	
67. Armenian earthquake coin, 3 rubles cupro-nickel, prooflike, 1989, display case \$15	
68. -- as before, UNC \$5	
69. Matenadaran, 5 r. cupro-nickel, proof, 1990.	
a. With government mint display package \$25	
b. With mint plastic envelope (sealed) \$22	
70. Matenadaran coin as before, UNC, 1990 \$10	
71. 1000 yr Christianity in Russia, 3 5-r. coins \$50	
USSR Bonds (1936-1953)	
72. 10 rubles, 1936, black, tan. EF \$25	
REPUBLIC OF ARMENIA	
73. Anahit, 25000 dram, 900 k. AV. UNC \$125	
74. Apricot coin, 25 dram, AR proof \$55	
75. Sardarapat Battle, 25 dram, AR proof. \$65	
76. David of Sasun coin, 25 dr., AR proof. \$50	
77. Garni coin, 25 dram, AR proof. \$50	
78. Jakharak coin, 1000 dram, AR proof. \$50	
79. Artsakh coin, 25 dram, AR proof. \$80	
80. United Nations, 100 dram, AR proof \$55	
81. 32nd Chess Olymp., 100 drm, AR proof. \$40	
82. 32nd Chess Olymp., 100 drm, AR proof \$55	
83. Bagramian, Marshal, 100 drm, AR proof \$40	
84. 1998 World Cup, 100 dram, AR proof \$55	
85. National Assembly, 500 drm, AR prf. 5oz \$195	
86. Artaxiad Dynasty, 500 dram, AR prf. 5oz \$165	
87. Arsacid Dynasty, 500 dram, AR prf. 5 oz \$165	
88. Cilician Armenia, 500 dram, AR prf. 5 oz \$165	
89. Bagratid Dynasty, 500 drm, AR prf. 5 oz \$165	
Cupronickel coins (1996-1997)	
90. 32nd Chess Olympiad, 100 dram, Proof. \$10	
91. 32nd Chess Olympiad, 100 dram. UNC \$2	
92. Charents, 100 dram, UNC \$2	
Aluminum coin set (1994)	
93. 10, 20, or 50 lumaUNC, each piece \$1	
94. 1, 3, 5, or 10 dram, UNC, each piece \$1	
Bank notes (1993-4)	
95. 10, 25, or 50 dram, UNC each banknote \$1	
96. 100 dram, Ser. ՊԱ or ՊԲ. UNC. \$2	
97. 200 dram, Ser. ԵԱ. UNC. \$4	
98. 500 dram, Ser. ԶԱ or ԶԲ. UNC. \$10	
99. 1000 dram, Ser. ԹԱ. UNC \$15	
100. 5000 dram, Ser. ԷԱ. UNC \$30	
Bonds (1993)	
101. 500 r., obligation bonds (1993) UNC \$16	
102. 1000 r., oblig. bonds (1993) UNC \$17	
103. Coat of arms of Rep. of Arm. Lapel pin. \$2	
Pin (tricolor-red, blue, orange)	
104. Flag of Rep. of Arm. Lapel pin. \$2	
Medal (951-1003) anniver. commemoration	
105. Grigor Narekatsi medal, AR proof 5 oz. \$125	
KARABAGH (1998)	
106. AVO coin, 50,000 dram, AR proof. 5 oz. \$125	
Armenian Antiquities	
107. Silver book cover: Crucifixion. Inscription: Յ ԻՅԱՍԱԿ Է ԻՅԱԶԱՐԳԱՏԻՆ; line 2, ՈՐ ԵՏ ՍԲ ՊԵԼՈՐԳԱ. From diamond tips 90.2x90.4 mm, 90.74 g. Very attractive \$600	
108. Armenian ornamental brass work, door knob. 38x42 mm, spiral broken, nice patina \$80	
Medals and Key Chains	
XN1. Bedoukian, AR medal proof 1 oz. ArmNS) \$40	
XN2. Komitas medal, rev. 3 cranes [1966] \$35	
XN3. 75th anniv. of Arm. Church in USA, Æ \$35	
XN4. Armenia-Los Angeles, Garni Æ \$8	
XN5. Armenia-Los Angeles, Etchmiadzin Æ \$8	
XN6. Armenia-Los Angeles, Zvartnots Æ \$8	
XN7. Armenia-LA, Yerevan's ArmMemMon. Æ \$8	
XN8. Armenia-Los Angeles David of Sassoon Æ \$8	
XN9. Armenia-Los Angeles Government House Æ \$8	
XN10. Set of 6 Armenia-Los Angeles medals Æ \$40	
XN11. Fresno Numism. Scty/David of Sassoon Æ \$8	
XN12. Levon V of Cilician Armenia. Æ \$30	
XN13. Key chain, Tigranes II coin replica \$5	
Shipping extra.	
California residents add 8.25% sales tax.	
FPL 22 and ArmNS list (books) mailed upon request.	
Phone 562-695-0380. e-mail: ArmNumSoc@aol.com	
September 1, 2002.	

Series I

Volume XXVIII, No. 4

December 2002

ՀԱՅ

ARMENIAN

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

NUMISMATIC

ՀԱՆԴԵՍ

JOURNAL

TABLE OF CONTENTS

Vol. XXVIII (2002) No. 4

Annoucement	89
Letters	89
Donations	90
NERCESSIAN, Y. T. A Small Hoard of Tigranes II the Great Tetradrachms	91
ISHKANIAN, Hagop. Hagop Kojoyan/Arshag Fetvajian: Designers of the Banknotes of the Armenian Republic (1918-1920) ԻՇԽԱՆԵԱՆ, Յակոբ. Թաղոթ Կոյոյեան — Արշակ Զէթվաճեան. Հայաստանի I Հանրապետութեան դրամներէի նկարիչներ	97
Armenian Numismatic Literature	100
Դրամագիտական մատենագրութիւն Հայր Օգոստինոս Սեբուկեանի (Numismatic Bibliography Bibliography of Father Augustinus Sekoulian)	101
Armenian Numismatic Literature	103
Minutes of the Armenian Numismatic Society Meeting of September 14, 2002	106
Տեղեկագրութիւն Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան Սեպտեմբեր 14, 2002-ի ժողովին	107

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Series I

Vol. XXVIII, No. 4

December 2002

ANNOUNCEMENT

On September 9, 2002, we received an e-mail from Ruben Vardanyan informing us that the six cases of auction catalogues shipped to the State History Museum of Armenia have reached their destination in Yerevan. The shipment was announced in *Armenian Numismatic Journal*, 2002, p. 1.

Y. T. Nercessian, Secretary

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Ուրախությամբ ստացալ Մայիսի 1-ի Ձեր նամակը: Նախ ուզում եմ յայտնել ինձ վերաբերող երկու լա լուր: Անգլիայից ստացալ RNS-ի դրական պատասխանը դրամաշնորհի վերաբերեալ, որում մեծ է նաև Ձեր կողմից ինձ ցուցաբերուած աջակցութեան բաժինը: Բացի այդ, հրաւեր եմ ստացել ֆրանսիական մի կապմակերպութիւնից՝ Փարիզի Ալգալին Գրադարանի Դրամների Կարինետում և Գրադարանում Պարսքի, Էլիմայիսի և Խարակենիի դրամների վերաբերող ուսումնասիրութիւնն շարունակելու համար: Ժամկէտը երկու ամիս է, բոլոր ծախսերն իրենց հաշին է: Մեկնելու եմ Յունիսի 3-ին:

Դրամագիտական բաժնի նորութիւններից կարող եմ յայտնել այն, որ ձեռք բերեցինք Հայաստանում յայտնաբերուած արտաշէսեան, հելլենիստական ու հռոմէական 150-ից ատէի, գերազանցապէս պղնձէ, դրամներից բաղկացած մի ժողովածու: Այդ ուղղութեամբ մէկ տարի տևած ջանքերը վերջապէս յաջողութեամբ պատկուեցին: Ժողովածուն գնելու համար ՀՊՊԹ-ին դրամ նուիրեց ամերիկեան Գֆոնլլեր հիմնադրամ ընկերութիւնը՝ նրա հայկական մասնաճիւղի տնօրինութեան աջակցութեամբ: Ցաւօք եղել են դէպքեր, երբ անմիջապէս վճարելու հնարաւորութիւն չուենալու պատճառով վրկուել ենք մի քանի շատ կարևոր դրամներից:

Ես նոյնպէս հետաքրքրուել եմ Ձեր կողմից ուղարկուած գրականութեամբ՝ պանգահարելով ԱՌԴԱ գրասենեակ: Ասացին, որ բեռների ժամանումը սպասում են Մայիսի վերջին—Յունիսին և կը տեղեկացնեն՝ հենց որ ստանան: Եթէ մինչև իմ մեկնումը չհասաւ, կը խնմդրեմ Իվետա Մկրտչեանին՝ պահուելու դրանք ստանալու հարցով:

Վերջերս Թբիլիսի մեկնող մի գործընկերոջ հետ Վրաստանի Պատմութեան Թանգարանի դրամագիտութեան բաժնի ուղարկեցի Ձեր գրքից մի օրինակ, ինչպէս Դուք ցանկացել էիք: Ընկերս վերադարձաւ վրացի հինգ դրամագէտների կողմից ստորագրուած շնորհակալական ջերմ նամակով, ինչը շատ հաճելի էր:

Գրայօսական տուել եմ Հանգէս Ամսորեային, գուցէ այս տարի լոյս տեսնի: Անգլերէնի թարգմանութիւնը գրեթէ տեղից չի շարժոււ, այնպէս որ չգիտեմ, թէ երբ պատրաստ կը լինի:

Փարիզում եղածս ժամանակ մենք կարող ենք կապ պահպանել, երբ անհրաժեշտ լինի, էլեկտրոնային փոստով:

Խորին յարգանքներով և բարեմաղթանքներով՝

Ruben Vardanyan
Yerevan

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, CA 90660-1920, USA (e-mail: ArmNumSoc@aol.com). Associate Editors, W. Genewian and T. Nercessian, Corresponding Editors, L. A. Saryan and V. Yegparian. Non-member subscriptions US \$50.00 per year.

ISSN 0884-0180—LCCN 85-649443

LETTERS AND E-MAILS TO THE EDITOR

Hope everything is going well for you and your family. As you must be aware Classical Numismatic Group has been offering for auction several Armenian coins lately. I need your help in verifying something if I may .

There have been 2 Tetradrachms that they look like they were minted from the same dies. They look identical , one is from Triton V, lot : 1554 closing date : Jan 16,2002. The other one is CNG 60, lot : 1011 which just closed on May 22,2002 . I was printing the pictures today from their web site , and both of them seem identical to me (I don't know that much about ancient coins). If they are from the same die (both of them are EF) does that mean a new hoard has been discovered lately ?

It also seems that the prices are getting higher and more collectors are interested in ancient Armenian coins lately,

Hrayr Aris

Editor's Note: You are right. Both [CNG] coins are from the same dies. It is possible that there may have been a hoard discovery and both of these coins might belong to the same hoard. I am aware of one small hoard discovery (ArmNJ 2002-Dec.) but, according to what they told me, all coins belonging to that hoard were reported and these CNG coins were not a part of it. Did they give me all the information they had? I think the person [Rob Freeman] who relayed me the information did not know more than what he told me.

I would like to inform you that since July 1 the newest Armenian bank note of 1,000 Dram will be issued into the circulation.

Bagrat Sahakyan

Thanks for the recent ANJournal. I will appreciate if you list my e-mail in the next issue:

Armen Hovsepian e-mail: armen@armenstamp.com

Armen Hovsepian

I just returned from the American Numismatic Association Summer Seminar in Colorado Springs, which I attended this summer on a full scholarship from the Central States Numismatic Society. I took a course on "Civil War Numismatics" (taught by David Schenkman and Roger Durand) and a seminar on "Detecting Counterfeit World Paper Money" (Joseph Boling, instructor). While there, I was invited to make a presentation on Armenia's contemporary paper banknotes to the course on "World Paper Currency" (taught by Neil Shafer). I received several compliments on this presentation, notably from ANA president John Wilson and his wife Nancy, both of whom were in attendance.

Levon Saryan

DONATIONS

(Period ending 30 September 2001)

Aris, H.....	\$5	Saryan, L. A.....	\$182
Eskijian, L.....	\$15	Schott, D. F.....	\$10
Movsessian, F.....	\$30	Setian, Ch.....	\$65
Rockwell, T. P.....	\$15		

A SMALL HOARD OF TIGRANES II THE GREAT TETRADRACHMS

PLATE 2

Y. T. NERCESSIAN

Tigranes I (123-96 B.C.), king of the Artaxiad dynasty of Armenia, died leaving the throne to his son Tigranes II who was held hostage in Parthia.

Tigranes II ascended the throne when the Parthian king Mithridates II released him in return for some territorial compensation in south-eastern Armenia. During Tigranes' regnal period Armenia expanded, to include Syria, Phoenicia, and Palestine. In Syria, Tigranes utilized the famous Seleucid mints to strike silver tetradrachms. Among them, the mint of Antioch was the most famous. The bulk of the silver tetradrachms of Tigranes were issued here, in Antioch.

Philip I Philadelphus reigned in Antioch 89-83 B.C. To keep his throne, Philip was forced to wage wars against his brother, Demetrius III, later against Antiochus X, Antiochus XII the son of Demetrius, and lastly Tigranes. The people of Syria were tired of endless fratricidal wars and invited Tigranes to rule their country.¹ Therefore, it would not be a surprise that hoards discovered in Middle East include together tetradrachms of Tigranes II the Great and Philip I Philadelphus. For example, the Sarnakounk hoard discovered in Armenia included thirty-one tetradrachms attributed to Philip I Philadelphus along with three tetradrachms and five drachms of Tigranes the Great and two drachms of his son, Artavasdes II.²

Very few hoards of Tigranes II tetradrachms have been catalogued and described in detail. All known hoards are reported in author's recent study relating to the silver coins of Tigranes.³

The study of hoards in numismatic research is extremely important. In ancient times, once coins were struck, the dies were often destroyed by mint officials. If any archival records were maintained at that time, today they are nonexistent. Coins and especially hoards can offer us tremendous data about the past.

When dealer Rob Freeman mentioned the discovery of an "alleged hoard," it was quickly decided to document and present it to the numismatic community. Though small, the new

---

¹ E. T. Newell, *The Seleucid Mint of Antioch* (reprint, Chicago, 1978), pp. 119-124, pls. XIII. A. Houghton, *Coins of the Seleucid Empire from the Collection of Arthur Houghton* (New York, 1983), p. 25, pl. 21.

² Kh. A. Mousheghian, *Coin Hoards of Armenia* (Yerevan, 1973), pp. 13, 16, 17, 24, 53, 54, 46, 66-8, Nos. 29-59, pls. (in Armenian). Note that the Sarnakounk hoard included 373 pieces of silver coins. The earliest dated coin, a tetradrachm, was given to Alexander the Great (336-323 B.C.) and the latest is a tetradrachm of Antioch (38-31 B.C.).

³ Y. T. Nercessian, "Silver Coins of Tigranes II of Armenia," *Armenian Numismatic Journal*, Ser. I, Vol. XXVI (Dec. 2000), Nos. 3 and 4, pp. 43-108, pls. 1-10. In this study 23 known hoards have been reviewed. Only two of them have been described in detail. In Sarnakounk hoard (No. 6) the number of Armenian tetradrachms is 3 pieces. The Nercessian hoard (No. 23) includes 142 tetradrachms. The hoard (allegedly 200 pieces) was dispersed before any data was retrieved. Sale and auction catalogues were reviewed and collectors were contacted to reconstruct this hoard. Admittedly the reconstructed list includes some coins which never constituted part of this hoard.

hoard is nevertheless an important contribution to the study of Tigranes' tetradrachms. Obviously, it is possible that the "Freeman and Sear" hoard integrity was compromised. We were not there when the hoard was unearthed. Nevertheless, the numismatic data reveals that this parcel of coins, without any doubt, was a hoard or some part of it.

Originally it was reported that the "Freeman and Sear" hoard included two tetradrachms of Philip I Philadelphus. However, subsequent investigation by R. Freeman revealed that the coins of Philip I Philadelphus possibly belonged to another hoard.⁴

The hoard was discovered in early 2001, possibly somewhere in the Middle East. The exact provenance of this hoard remains unknown. The Freeman and Sear firm obtained the package in late spring of 2001. In early 2002, all of the coins were sold and scattered to various collectors.

Cataloguing the Silver Coins

The classification is based on "Silver Coins of Tigranes II of Armenia" study where more than six hundred Antiochene tetradrachms have been catalogued. The same group and die numbers have been utilized to classify the present small hoard. When required, new die numbers were created, for example P1.1, P1.2, etc.

In the catalogue, the first and second columns give the assigned anvil (obverse) and punch (reverse) numbers. The third, fourth, and fifth columns tabulate the metrological data (weight of the coin in grams, the largest diameter in millimeters, and the die axis orientation in hours). The last column gives the legend (king's title and name as inscribed on the coin) and, lastly, comments if any.

All known coins belonging to this "alleged" hoard of Tigranes the Great are illustrated in the photographic plate.

CATALOGUE

Tetradrachms Struck in Antioch

Obv.: Bust of Tigranes draped r., clean shaven and wearing ornate five-pointed Armenian tiara. A broad diadem knotted at the back encircles the head and falls downward. Divided drapes cover the ear and the neck. The tiara is adorned with an eight-rayed

---

⁴ On October 31, 2001, in a letter addressed to Arthur Houghton, Rob Freeman wrote the following:

"Mr. Nercessian has been exceedingly diligent in pursuing further information regarding the two Philip Philadelphus tetradrachms which were purchased along with the Tigranes Tetradrachms.

The facts are as follows: I purchased twenty-one Tigranes tetradrachms and two Philip tetradrachms from a supplier in Europe in late spring [of 2001]. I was told that they were all from the same hoard, which also was said to include autonomous tetradrachms and drachms from Alabanda!

However, my subsequent conversations with this same supplier lead me to believe that, in fact, three distinct groups were involved. The Tigranes formed one hoard, the Philips part of a second, and the Alabandas part of another. Whereas I might have been fortunate to purchase a complete -- or near complete -- hoard of Tigranes, the Philips and Alabandas are almost certainly remnants of older groups which have been marketed frequently over the last year or so in some of the more recent CNG mail bids, for example.

With regard to the current status of my purchase group, the Tigranes were recorded by Nercessian and the majority now have been sold. The two Philips were sold very shortly after my purchase as I regarded them as extremely ordinary and outside the usual scope of our dealings. I am afraid that neither the coins themselves nor details regarding dates and monograms are now recoverable. But, as I said, the current evidence would indicate that the Philips were not from the Tigranes hoard..."

A1-P1.1a

A1-P1.2a

A2-P53b

A13-P100c

A15-P3c

A15-P9.1a

A17-P18.1a

A22-P56.1a

A41-P138c

A45-P7f

A48-P7g

A48-P8b

A48-P9.1a

A48-P10i

A48-P14b

A48-P15b

A57-P46.1a

A60-P73.2a

A61-P75.1a

A63-P83.1a

A67-P2d

star flanked by two eagles back to back and with heads turned to each other. Floral design to l. and r. of eagles. Fillet border.

Rev.: Tyche of Antioch, draped and wearing a turreted crown, seated r. on a rock, holding a palm-branch in her r. hand; at her feet the upper portion of a youthful male nude figure of the river-god Orontes swimming r. Legend to r. downward ΒΑΣΙΛΕΩΣ; to l. downward ΤΙΓΓΑΝΟΥ. In field and above swimming figure and on the rock various monograms. All within laurel wreath.

Group 1: On rock, monogram λ ; in r. field, to r. of palm-branch, monogram A

A1	P1.1	a	15.56g	25mmø	12h	[B]ΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ[Y]
A1	P1.2	a	15.17g	25mmø	11h	[B]ΑΣΙΛΕΩΣ [Τ]ΙΓΓΑΝΟΥ
A2	P53	b	15.71g	27mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ
A13	P100	c	15.72g	25mmø	1h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ [Τ]ΙΓΓΑΝΟΥ

Group 2: On rock, monogram λ ; in r. field, to r. of palm-branch, o or e

A15	P3	c	15.40g	26mmø	12h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ
A15	P9.1	a	15.76g	26mmø	1h	[BA]ΣΙΑΕ[ΩΣ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ
A17	P18.1	a	15.42g	26mmø	1h	[BAΣΙ]ΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ
A22	P56.1	a	15.56g	26mmø	1h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ

Group 3: On rock, monogram $\ddagger$; in r. field, to r. of palm-branch, monogram ϕ

A41	P138	c	15.90g	25mmø	12h	[B]ΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ
-----	------	---	--------	-------	-----	---------------------

Group 5: Above swimmer's head, in r. field, $\overline{\Gamma}$

A48	P7	f	15.87g	30mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	broad flan ⁵
A48	P7	g	15.44g	28mmø	12h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	slightly corroded
A48	P8	b	15.86g	28mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	
A48	P9.1	a	15.49g	26mmø	11h	[B]ΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	
A48	P10	i	15.92g	29mmø	12h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	
A48	P14	b	15.74g	28mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	
A48	P15	b	15.43g	29mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΙΓΓΑΝΟΥ	slightly porous ⁶

Group 6: On rock, monogram Σ

A57	P46.1	a	15.59g	26mmø	1h	[BA]ΣΙΑΕΩ[Σ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ	light porosity ⁷
-----	-------	---	--------	-------	----	-----------------------	-----------------------------

Group 7: On rock, monograms Σ ; below hand, a dot (.)

A60	P73.2	a	15.59g	25mmø	1h	[B]ΑΣΙΛΕΩ[Σ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ[Y]	↑
-----	-------	---	--------	-------	----	--------------------------	---

Group 8: On rock, monograms Θ and Σ

A61	P75.1	a	15.45g	27mmø	1h	[BA]ΣΙΑΕΩ[Σ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ	↑, (.)
A63	P83.1	a	15.63g	27mmø	12h	[B]ΑΣΙΛΕΩ[Σ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ	

Group 10: On rock, A

A67	P2	d	15.86g	25mmø	11h	ΒΑΣΙΛΕΩ[Σ] ΤΙΓΓΑΝΟΥ
-----	----	---	--------	-------	-----	---------------------

⁵ Freeman and Sear 7 (Feb. 22, 2002), No. 204.

⁶ Kirk Davis, FPL 35 (Summer 2001), No. 78.

⁷ Freeman and Sear 7 (Feb. 22, 2002), No. 205.

Table 1. *Relationship of weight (grams) and dies, Antioch tetradrachms of Tigranes*

Group→	A1-13	A14-30	A31-45	A46	A47-48	A49-57	A57-60	A61-65	A66	A67-68	Total
16.00-9	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
15.90-9			1		1						2
15.80-9					2					1	3
15.70-9	2	1			1						4
15.60-9								1			1
15.50-9	1	1				1	1				4
15.40-9		2			3			1			6
15.30-9											
15.20-9											
15.10-9	1										1
15.00-9											
Total	4	4	1		7	1	1	2		1	21
Mode											15.44
Median											15.59
Avg.	15.54	15.54	15.90		15.69	15.59	15.59	15.54		15.86	15.62

In this hoard, for 21 tetradrachms, the median weight is 15.59 grams, and the average weight is 15.62 grams.⁸ One value exists for the mode, having 6 coins. The mode value is 15.44 grams.

Table 2. *Relationship of diameter (mm) and dies, Antioch tetradrachms of Tigranes*

Group→	A1-13	A14-30	A31-45	A46	A47-48	A49-57	A57-60	A61-65	A66	A67-68	Total
31ø	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
30ø					1						1
29ø					2						2
28ø					3						3
27ø	1							2			3
26ø		4			1	1					6
25ø	3		1				1			1	6
24ø											
Total	4	4	1		7	1	1	2		1	21
Mode											25 and 26
Median											26
Avg.	25.5	26	25		28	26	25	27		25	21

⁸ Mode = The value having the greatest frequency. Median = The middle number in a given sequence of numbers. If the middle data is two numbers, then the average of both. Average = The numerical result obtained by dividing the sum of two or more quantities by the number of quantities.

More than half of the coins (12 out of 21) have a diameter of 25 to 26 mm. The most frequently used diameter (mode) sizes are 25 and 26 mm. The relationship of the tetradrachm diameter and dies are tabulated in Table 3. Group 5 coins normally seem to have a wider diameter. Perhaps for this reason the overwhelmingly most frequently used diameters are 25 and 26 mm.

Table 3. *Relationship of die axis orientation and dies, Antioch tetradrachms of Tigranes*

	A1-13	A14-30	A31-45	A46	A47-48	A49-57	A57-60	A61-65	A66	A67-68	
Group→	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Total
2h											
1h	1	3				1	1	1			7
12h	1	1	1		2			1			6
11h	2				5					1	8
10h											
Total	4	4	1		7	1	1	2		1	21

This is one small hoard where all metrological data is reported including die axis orientation. Curiously, they are almost equally divided into 11h, 12h, and 1h alignment. The relationship of the die axis orientation and dies are tabulated in Table 3.

The hoard does not have new anvil dies; all are previously published. The punch dies have ten new varieties which were not included in our die study relating to all silver coins of Tigranes. It is entirely possible that the hoard originally had more coins than what is reported in the subject catalogue.⁹ For example, for Group 3, only one coin is catalogued; in our die study one third of the Antiochene tetradrachms belong to Group 3. Here the first three groups have less than half of the coins; in our die study the first three groups have 70% of the total coins tabulated. One could speculate that Group 3 would be represented by several coins instead of just one piece.

The biggest surprise of this hoard is Group 5. In our die study, 50 coins (out of 622 Antiochene tetradrachms) were tabulated in Group 5, that is, 8% of all coins reported. In this hoard 7 tetradrachms of Group 5 are discovered, or one third of the entire hoard. We have no explanation for this different distribution. Tetradrachms of high tiara design are coveted by Armenian and ancient coin collectors. Originally, high tiara coins are removed first. Therefore, it can be only concluded that this group with such a comparatively large distribution, is an integral part of this hoard.

The number and sequence of anvil and punch dies of Group 1, Group 2, and Group 5 suggest that the parcel was a hoard, if not an entire hoard, definitely most of it.¹⁰

⁹ This is suggested by several recent auction sales. For example, CNG 60 (May 22, 2002), Nos. 1011 and 1012; CNG Triton V (January 15-16, 2002), No. 1554; GH 220 (Feb. 21-22, 2002), Nos. 1457-1459; GH 218 (Nov. 28-30, 2001), Nos. 442-444; GH 217 (Sept. 27-29, 2001), Nos. 1653-1654; Gorny 114-115 (4-5 March 2002), Nos. 141, 1214-1215; Gorny Nos. 112-113 (Oct. 17-18, 2001), Nos. 4167, 5295, 5296; etc. (these are the tetradrachms we are aware of).

¹⁰ I am very grateful to Rob Freeman of Freeman and Sear and Kirk Davis who provided information, numismatic data, and photographs belonging to this hoard.

ՏԻԳՐԱՆԻ ՄԵԾԻ ԶՈՐԵՔԴՐԱՄԵԱՆՆԵՐՈՒ ՓՈՔՐ ԴՐԱՄԱԳԻՏՏ ՄԸ

[Ամփոփում]

Տիգրան Բ-ի զահակալույթեան շրջանին Հայաստան ընդարձակուեցաւ պարունակելով Սիւրիան, Փիւնիկիան և Պաղեստինը։ Տիգրան օգտագործեց սելևկեան հռչակաւոր դրամահատարանները հատանելու համար իր արծաթեայ չորեքդրամեանները։ Ասոց մէջ Անտիոքի դրամահատարանը ամենէն հռչակաւորն էր։ Տիգրանի չորեքդրամեաններուն մեծամասնութիւնը թողարկուած է հոս՝ Անտիոքի մէջ։

Ֆիլիքի Ֆիլատելֆուս իշխեց Անտիոքի մէջ 89-83 Ն.Ք.։ Իր զահը պահելու համար Ֆիլիքի հարկադրուած էր պատերազմներ մղելու իր եղբոր՝ Դեմետրիոս Գ-ի, նաև Անտիոքոս Ժ-ի, Դեմետրիոսի որդիին՝ Անտիոքոս ԺԲ-ի, և ի վերջոյ Տիգրանի Մեծի դէմ։ Սիւրիոյ ժողովուրդը ձանձրացած էր այս անվերջ և երբայրասպան պատերազմներէն, «Հրաւիրեցին» Տիգրանը, որ կառավարէ իրենց երկիրը։ Ուրեմն անակնկալ մը պէտք չէ նկատուի եթէ Մերձաւոր Արևելքի մէջ յայտնարեւուած դրամագիտեր պարունակեն Տիգրան Մեծի և Ֆիլիքի Ա Ֆիլատելֆուսի չորեքդրամեանները միաստիւ։ Օրինակի համար, Սաւանակունքի դրամագիտը կը պարունակէր երեսուն մէկ հատ Ֆիլիքի Ա Ֆիլատելֆուսի չորեքդրամեանները, ուր առկայ էին նաև Տիգրան Մեծի և իր որդիին՝ Արտաւազդ Բ-ի արծաթեայ դրամները։

Ոչստ սակաւաթիւ են Տիգրան Բ-ի չորեքդրամեաններու դրամագիտերուն ցուցակագրութիւնն ու մանրամասն նկարագրութիւնը։ Դրամագիտերու ուսումնասիրութիւնը չափազանց կարևոր է։ Հին Ժամանակներ, դրամները հատանելէ յետոյ, կաղապարները փճացուած են դրամահատարանի պաշտօնեաներուն կողմէ։ Հին դրամներ և դրամագիտեր կ'ընծայեն մեծաքանակ տեղեկութիւն անցեալի մասին։

Նախապէս տարածանշուած տեղեկութիւնն էր, որ «Ֆրիմէն և Սիր» դրամագիտը կը պարունակէ նաև երկու չորեքդրամեան, վերագրուած՝ Ֆիլիքի Ա Ֆիլատելֆուսի։ Ապա այս կաղապարագրութեան նախագահին հետազոտութիւնը յայտնարեց, որ Ֆիլատելֆուսի դրամները կը պատկանին այլ դրամագիտի մը (տե՛ս թիւ 4 ձեռնօթագրութիւնը)։

Դրամագիտի դասաւորումը հիմնուած է ստորագրեալին Տիգրան Բ-ի արծաթ դրամները աշխատութեան խումբերուն և կաղապարներուն ցուցակագրութեան վրայ, ուր վեց հարկերէ աւելի Անտիոք հատանուած չորեքդրամեաններ դասաւորուած են։

Ընծայուած փոքր դրամագիտի մեծագոյն անակնկալն է խումբ 5-ի պատկանող դրամներու քանակը։ Տիգրան Մեծի արծաթեայ դրամներու կաղապարներուն վերաբերեալ մեր ուսումնասիրութեան մէջ ութը առ հարիւրը պատկանած են խումբ 5-ին։ Մինչդեռ այս նորայայտ դրամագիտին մէջ բարձր խոյրով չորեքդրամեանները եօթը կտորէ էին, այսինքն մէկ երրորդը։ Հաւաքորդներ միշտ կը փնտռեն բարձր խոյրով չորեքդրամեաններ։ Եթէ հնադրամներու վաճառական մը դրամագիտին կազմը պիտի խախտէր և դուրս հաներ որեւէ մէկ կտոր դրամ մը, շատ հաւանաբար այդ մէկը պիտի ըլլար բարձր խոյրով դրամ մը։ Ուրեմն միայն կարելի է եզրակացնել, թէ խումբ 5-ը ամբողջական մէկ մասն է այս դրամագիտին։

Խումբ 1, Խումբ 2 և Խումբ 5 կաղապարներու թորդութիւններն ալ կը թելադրեն, որ այս ծրար մը դրամները դրամագիտ մը եղած է, եթէ ոչ ամբողջ դրամագիտ մը, վստահաբար մեծագոյն մասը։

«Ֆրիմէն և Սիր» դրամագիտը թէ՛ն փոքր սակայն կարևոր ներդրում մը պէտք է նկատուի Տիգրան Մեծի չորեքդրամեաններու ուսումնասիրութեան համար։

Ե. Թ. Ներսիսեան

HAGOP KOJOYAN/ARSHAG FETVAJIAN: DESIGNERS OF THE BANKNOTES OF THE ARMENIAN REPUBLIC (1918-1920)

By HAGOP ISHKANIAN

This article explores the question: "Who *really* designed the official banknotes of the first Republic of Armenia (1919-1920)?" Until now most scholars of Armenian numismatic¹ and philatelic history have recognized Arshag Fetvajian as the designer of the first banknotes. This long-held assumption is now challenged by the following archival document -- "A Report to the President of the Council of Ministers from G. Aghababian on the Printing Abroad of the Banknotes of the Republic during 1919 – 1920."² According to this report, the banknotes of the first Republic of Armenia were designed by Hagop Kojoyan³ and not, as was previously believed, by Arshag Fetvajian. Fetvajian, according to this document, was simply present in Paris and was involved in the editing process. He assumed the role of editor because Kojoyan was unable to travel to Paris in 1919. It is important to note that although this thirteen-page report is primarily concerned with financial and economic issues, in several passages there are direct references to the matter of the banknotes' designers. For instance,

"With a decree signed on 5 of August 1919, Mr. Fetvajian and I [G. Aghababian] were bestowed with the responsibility of traveling to France and promptly initiating the printing of banknotes, equal to one billion rubles in value, and sending these to the government. For the purposes of overseeing the printing and delivery of the notes, it was necessary to locally organize oversight bodies and our diploma in Paris. The delegation was granted the right of approval regarding all matters under our consideration. In particular, I was to oversee the economic matters and Mr. Fetvajian had the right to edit the banknotes that were designed by Mr. Kojoyan. The order we received also concerned the text of the headings/titles of the notes and the copies. According to a memo from a representative of the A. Mirzayantz House (30 July 1919),⁴ that House agrees, with certain restrictions, to pay for the cost of printing the banknotes."⁵

---

¹ Y. T. Nercessian, *Bank Notes of Armenia* (Los Angeles, 1988), p. 49; Aksel Sand Pedersen, "Armenian Freedom Issues," *The American Philatelist: The Journal of the American Philatelic Society* (September, 1977), p. 709.

² This document, dated "12 November 1920, Yerevan," is from the Armenian National Archives in Yerevan.

³ Hagop Kojoyan is a famous Armenian painter, engraver, and jeweler. He was born in Akhalkalak in 1883 and lived in Yerevan until his death in 1959.

⁴ The House later rescinded its offer to pay for the printing of the banknotes. *Report by Aghababian*, p. 6.

⁵ *Report by Aghababian*, p. 1.

Later in the report, Aghababian states, that the order was delivered on October 23, 1919 to the London Waterlow House, LTD. From that time until December 1919 they remained in London. He writes,

“After this, the report was delayed for another 20 days because of conflict between the artistic opinions of Mr. Fetvajian and the technical capacities of the House of Waterlow. These conflicts were resolved after both sides agreed to make certain concessions. Mr. Fetvajian embraced an overwhelming right to revise the design of the notes. In the final designs he produced, the changes were not only in the patterns, instead he created completely new paintings. Kojoyan's design was only in preserved in the 250-ruble note. Mr. Fetvajian presented pencil-drawn paintings and due to the time constraints, the House of Waterlow only accepted 5 designs. One of these was the above-mentioned design by Mr. Kojoyan; Mr. Fetvajian designed the other 4 notes.”⁶

Although Fetvajian produced or re-worked these designs, he was moved from London in the beginning of December 1919 by an order from the delegation. After that, although he did not participate in the on-going work in London, he reported having finished the design of the banknotes.⁷

Upon reading this document it becomes clear that the notes were painted by H. Kojoyan and were only later edited by A. Fetvajian. Accordingly, both H. Kojoyan and A. Fetvajian should be recognized as the co-designers of the banknotes for the roles each man played in their design and final production.

ՅԱԿՈԲ ԿՈՋՈՅԱՆ – ԱՐՇԱԿ ՖԵՎՎԱՃԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ I ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴՐԱՄՆԵՐԻ ՆԿԱՐԻՋՆԵՐ

Հայաստանի արխիւների ի յայտ եկած հետեւեալ փաստաթուղթը, «Երևան, 12 Նոյեմբերի 1920 թ., Մինիստրների Խորհուրդի Պարոն Նախագահին Ձեկուցում», գրել է Ինժ. Գ. Աղաբաբեանը: Այս փաստաթուղթը լուսարանում է իրողութիւնը, թէ ինչպէս է պատրաստուել Առաջին Հանրապետութեան դրամները 1919–1920 թուերին: Փաստաթուղթը բաղկացած է 13 էջերից և հիմնականում տնտեսական, գործնական հաշուետուութիւն է: Այդ պատճառով տալիս եմ զեկուցադրի այն հատուածները, որոնք վերաբերում են կատարուած նկարչական աշխատանքներին:

Հրահանգով Ե-ից Օգոստ. 1919 թ. իմ և Պ. Յէթվաճեանի վրայ դրուած էր պարտականութիւն մէկնել Ֆրանսիա, պատրաստել տալ շտապողական կարգով մէկ միլիարդ ռուպլի գումարի թղթադրամ և ուղարկել կառավարութեանը: Տպագրութեան և առաջման վրայ հսկելու նպատակով պէտք է կազմակերպուէին տեղում մարմիններ և

⁶ *ibid.*, p. 7.

⁷ *ibid.*, p. 11.

Փարիզի մեր դիպլոմ. Պարուիրակութեանը տրւում էր հաւանութեան իրաւունքներ ըրող գործողութիւններին վերաբերմամբ: Մասնաւորապէս ես պէտք է վարէի տնտեսական մասը, Պ. Ֆէթվաճեանը — նկարչական մասը անհրաժեշտ փոփոխութիւններ մտցնելու իրաւունքով թղթադրամներին համար Պ. Կոջոյեանին պատրաստած նկարներին մէջ: Հրահանգը պարունակում էր դրամներին վրայ տպուելիք վերնագրի տեսակը և պատճէնը Ս. Միրզայեանց տան ներկայացուցչի զրույթեան 30 Յուլիս 1919 թ., որով այդ տունը պարտաւորւում էր որոշ պայմաններով վճարել թղթադրամներին տպագրութեան ծախքերը¹

Ըստ Գ. Աղաբաբեանի տարբեր պատճառներին հետեւանքով, միայն Հոկտեմբերի 23-ին պատուէրը տրուեց Լոնդոնի Ուատըրլու տանը: Նա շարունակում է 7-րդ էջում՝

Դրանից յետոյ տպագրութիւնը դարձեալ ուշացաւ. 20 օր, չնորհիւ թղթադրամներին վերջնական նկարներին աւթիւ, Պ. Ֆէթվաճեանի գեղարուեստական հայեացքներին և Ուատըրլու տան տեխնիկական պահանջներին մէջ առաջացած կոնֆլիկտի, որը հարթուեց փոխադարձ գիշումներով: Պ. Ֆէթվաճեանը չափազանց լայն կերպով էր ըմբռնում իրան տրուած լիազօրութիւնը. Պ. Կոջոյեանին նկարներին մէջ “անհրաժեշտ” փոփոխութիւններ մտցնելու մասին: Նրա յօրինած նկարները, ոչ թէ փոփոխութիւններ էին, այլ բոլորովին նոր նկարներ, որոնց մէջ պահուած էր միայն Պ. Կոջոյեանի մի վիճիւրտը (250 անոցի երեսի կողքերին): Ընդունելով Պ. Ֆէթվաճեանի նկարներին ընդհանուր գծերը (Պ. Ֆէթվաճեանը ներկայացրեց միայն մատիտով գծուած նկարներ) չտապողականութեան պատճառով, Ուատըրլուն հնարաւոր գտաւ ընդունել նոյնութեամբ միայն 5 վենիւտտ, սրանից մէկը Պ. Կոջոյեանին նկարը և 4 վենիւտտներ Պ. Ֆէթվաճեանին:

Ապա 11-րդ էջում կարդում ենք՝

Պ. Ա. Ֆէթվաճեանը հեռացաւ Լոնդոնից 1919 թ. Դեկտեմբերի սկզբին Պատուիրակութեան հրաւերով: Դրանից յետոյ ևս չմասնակցեց այլևս Լոնդոնում գործողութիւններին, բայց հաղորդեց, որ հիւանդ է և կատարել իրեն յանձնուած թղթադրամներին նկարները:

Այս պահանջուած տուեալները լուսաբանում են պատմութեան խաւար անկիւնում կորսուած իրողութիւնները, ճշմարտութիւնները: Կարգալով գեկուցագիրը, ի յայտ է գալիս, որ Յակոբ Կոջոյանն ու Արշակ Ֆէթվաճեանն² են առաջին թղթադրամներին նկարիչ հեղինակները:

ՅԱԿՈԲ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

¹ Պ. Ա. Միրզայեանցը հրաժարուեց տպագրութեան ծախսերը վճարելուց, հակառակ որ ներկայացուցչի 30 Յուլիսի 1919 յանձն առած պարտականութեանը, էջ 6:

² Յակոբ Կարապետի Կոջոյեան խորհրդոցին հայ նկարիչ, փորագրիչ, ոսկերիչ: Ծնուած է Ախալցխա 1883-ին, ապրած և ստեղծագործած է Երևանում մինչև իր մահը 1969 թ.:

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

- 22 NERCESSIAN, Y. T. Haykakan Kilikioy Paronut'ian dramnerē [Coinage of the Barony of Cilician Armenia] - Հայկական Կիլիկիոյ Պարոնութեան դրամները, դրեց՝ Ե. Թ. Ներսիսեան, *Hask Hayagitakan Taregirk'*, New Series, Vol. IX (1997-2001), pp. 177-198, 2 pls. inclusive. English summary.

An historical background is provided for each baron, the works of previous numismatists are reviewed, and copper coins are assigned to the following barons of Cilician Armenia: Roupen I (1080-1095), Gosdantin I (1092-1100), Toros I (1100-1129), Levon I (1129-1137), Toros II (1144-1168), Roupen II (1175-1187), and Levon II (1187-1198). Furthermore, the author presents a very persuasive argument that the one-lion coins of King Levon I (1198-1219), were struck when he was a baron (Levon II) prior to his anointment and crowning. A complete corpus, Armenian legends, and metrological data for all known coins are published.

Տրուած է պատմական ուրուագիծ մը իւրաքանչիւր իշխանի համար, նախորդ դրամագէտներու աշխատանքները քննուած են և պղնձեայ դրամներ յատկացուած են Կիլիկեան Հայաստանի հետևեալ իշխաններուն: Ռուբէն Ա (1080-1095), Կոստանդին Ա (1092-1100), Թորոս Ա (1100-1129), Լևոն Ա (1129-1137), Թորոս Բ (1144-1168), Ռուբէն Բ (1175-1187), և Լևոն Բ (1187-1198): Ինչպէս նաև, հեղինակը համոզիչ կերպով կը վիճի, թէ Թագաւոր Լևոն Ա-ի (1198-1219) մէկ առիթով դրամները հատուած են երբ ինք իշխան մըն էր (Լևոն Բ), իր օծումէն և թագադրութենէն առաջ: Տպուած են բոլոր ծանօթ դրամներու լրիւ կատալոգը, հայերէն խորագրութիւնները, և չափազիտական տուեալները: Հեղինակը

- 23 ZARDARIAN, M. H. Artashes II-i andranik dramnerē ev patma-dramagitakan drvagner ver-jin Artashesyanneri zhamanakashrjanits' [The First Coins of Ardaxias II and Historionumismatic Episodes Relating to the Period of letter Artaxiads of Armenia] - Արտաշէս Բ-ի անդրանիկ դրամները եվ պատմա-դրամագիտական դրվագներ վերջին Արտաշեսեանների ժամանակաշրջանից, գրեց՝ Մկրտիչ Հ. Զարդարյան. *Dramagitakan hetazotowt'yunner. Yerevan*: The Armenian Center for National and International Studies, 2000, pp. 4-25, illus. In Armenian. Historical events relating to this period are discussed as well as coins which have been assigned to Artaxias II. The list of coins include a copper which has been ascribed by Bedoukian, two newly discovered copper coins in Armenia, and a recently surfaced silver coin. The Bedoukian attribution (Nike on the reverse) was made by process of elimination which Zardarian does not accept. Of the newly discovered copper coins, one has a cornucopia on the reverse (wt. 3.83 g, diam. 17.5 mm, die axis 12 h), and the second, bunch of grapes (wt. 1.77 g, diam. 12 mm, die axis 12 h); the silver coin (Athenas on the reverse) was previously published in a Beirut history book and lacks metrological data. YTN

Այս շրջանի վերաբերելով պատմական դէպքերը քննարկուած են, ինչպէս նաև Արտաշէս Բ-ի տրուած դրամները: Դրամներու ցուցակը կը պարունակէ պղնձեայ դրամը մը վերագրուած Պտուկեանի կողմէ, նորայայտ երկու պղնձեայ դրամներ, և վերջերս յայտնաբերուած արծաթեայ դրամ մը: Պտուկեանի վերագրումը (Յաղթանակ ետին) կատարուած է բացառման եղանակով, զոր Զարդարեան ընդունելի չնկատելով: Երկու պղնձեայ դրամներ նոր յայտնաբերուած Հայաստանի մէջ, որոնցմէ մէկուն ետին դրուագուած է ամաթեղջիւր (կշիւ՝ 3.83 գ, տր՝ 17.5 մմ, առանցք. ուղղ՝ 12 փ). երկրորդին ետին՝ խաղողի ողկով (կշիւ՝ 1.77 գ, տր՝ 12 մմ, առանցք. ուղղ՝ 12 փ). արծաթեայ դրամը (Աթենասը ետին) նոր հրատարակուած է Պէյրութի պատմութեան մը գիրքին մէջ և չունի չափազիտական տուեալներ: ԵԹՆ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅԲ ՕԳՈՍՏԻՆՈՍ ՍԵՓՈՒԼԵԱՆԻ

Ա. Յօդուածներ

1960

1. «Լևոն Բ.ի օծման դրամները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ՀԴ. (Ապրիլ-Յունիս 1960), թիւ 4-6, էջ 204-208: ՀԴՄԳ 952:

1968

2. «Այս քաղաքին մէջ կոխուած հայ դրամներ», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԲ. (Ապրիլ-Յունիս 1968), թիւ 4-6, էջ 213-218: ՀԴՄԳ 948:

1970

3. «Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Լևոն Ա.ի պղինձէ դանդերը», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԴ. (Յունուար-Մարտ 1970), թիւ 1-3, էջ 99-106: ՀԴՄԳ 957:
4. «Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Հէթում Բ.ի պղինձէ երկրորդ տեսակի դրամները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԴ. (Ապրիլ-Յունիս 1970), թիւ 4-6, էջ 209-230: ՀԴՄԳ 954:
5. «Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Լևոն Ա.ի կրկնաւիւծ օծման արծաթ դրամները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԴ. (Յուլիս-Սեպտեմբեր 1970), թիւ 7-9, էջ 365-370: ՀԴՄԳ 956:
6. «Դիտողութիւններ Լևոն Ա.ի (1187-1219) դրամներու պատկերատիպերու ծագման մասին», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԴ. (Հոկտեմբեր-Դեկտեմբեր 1970), թիւ 10-12, էջ 477-488: ՀԴՄԳ 949:

1971

7. «Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Կոստանդին Գ.-Լևոն Ե. դրամները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԵ. (Յունուար-Մարտ 1971), թիւ 1-3, էջ 75-98. (Ապրիլ-Յունիս 1971), թիւ 4-6, էջ 207-238: ՀԴՄԳ 955:
8. Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Կոստանդին Գ.-Լևոն Ե. դրամները, Ազգային Մատենադարան, հատոր ՄԺԶ. (Վիեննա, 1971), ա-ը և 1-90 էջ, 1-7 տախտակ: ՀԴՄԳ 955:

1972

9. «Վիեննայի Միխիթարեան Թանգարանի Աւշինի արծաթները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր ԶԶ. (Յունուար-Մարտ 1972), թիւ 1-3, էջ 95-110: ՀԴՄԳ 953:

10. «Վիեննայի Մխիթարեան Թանգարանի Լևոն Գ.ի (1306–1307) պղինձները», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր 22. (Ապրիլ–Յունիս 1972), թիւ 4–6, էջ 225–238. (Յուլիս–Սեպտեմբեր 1972), թիւ 7–9, էջ 373–382: ՀԴՄԳ 958:

1973

11. «Ստեփանէ՞ թէ Ստեֆանէ», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր 23. (Յունուար– Մարտ 1973), թիւ 1–3, էջ 81–86: ՀԴՄԳ 952:
12. «Կիտա՞յ», Հանդէս Ամսօրեայ, հատոր 23. (Յուլիս–Սեպտեմբեր 1973), թիւ 7–9, էջ 327–330: ՀԴՄԳ 950:

1977

13. «Այաս քաղաքին մէջ կոխուած հայ դրամներ», Հայ դրամագիտական Հանդէս, շրջան I, հատոր III (Դեկտեմբեր 1977), թիւ 4, էջ 41–43: ՀԴՄԳ 948:

1978

14. “Armenian Coins Struck in Ayas,” Հայ դրամագիտական Հանդէս, շրջան I, հատոր IV (1978), թիւ 4, էջ 75–80 (հայերէն ամփոփում): ՀԴՄԳ 947:

1982

15. Դրամագիտական պրպտումներ. Հեքում Բ. Լևոն Գ. և Աւշիմ, Ազգային Մատենադարան, հատոր ՄԻ. (Վիեննա, 1982), աւր և 1–101 էջ, 1–9 տախտակ:

1992

16. «Առաջարկ մը. Ազատ անկախ Հայաստանի դրամին անունը», Հայ կեանք, հատոր 23 (13 Մարտ 1992), էջ 32:

1994

17. «Առաջարկ մը. Ազատ անկախ Հայաստանի դրամին անունը», Վերելք, հատոր 10 (1994), թիւ 50 էջ 15:

Բ. Գիրքեր

1971. Վիեննայի Մխիթարեան Թանգարանի Կոստանդին Գ.–Լևոն Ե. դրամները, 90 էջ և 7 տախտակ (Ա.–8):
1982. Դրամագիտական պրպտումներ. Հեքում Բ. Լևոն Գ. և Աւշիմ, 101 էջ և 9 տախտակ (Ա.–15):

Քաղեց՝ Ե. Թ. Ներսէսեան

ՀԴՄԳ = Armenian Numismatic Bibliography and Literature [Հայ դրամագիտական մատենագրութիւն և գրականութիւն] (Աս Անճելըս, 1984):

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

24 CLASSICAL NUMISMATIC GROUP, INC. *Auction 61: A Mail Bid Sale of the Classical Numismatic Group*; The Manuel Panossian Collection, numismatists Benjamin R. Bell, Bradley R. Nelson, William B. Portert. Lancaster, Pennsylvania: Classical Numismatic Group, Inc., 25 September 2002, pp. 76-77, Nos. 882-904, pp. 191-196, Nos. 2307-2383, illus.

Description of the following Armenian coins or coins relating to Armenia are given: Arsames I (ca. 240 B.C.), a bronze with horseman; Tigranes I (123-96 B.C.), bronze coins displaying Nik and tree; Tigranes II (95-56 B.C.), tetradrachms and a drachm displaying Tyche on the reverse, bronze coins displaying Tyche, Heracles, cornucopia, grain ear, Nike, palm-branch, cypress tree, tripod, horse, Damascus Tyche, and Mt. Argaeus; Artavasdes II (56-34 B.C.), bronzes with Nike and cypress tree reverse; Tigranes III (20-8 B.C.), bronzes displaying lion's head, biga, elephant, and horse; Tigranes IV (8-5 B.C.), bronzes displaying Nike, Heracles, and with Queen Erato, Fortune; Artavasdes III (5-2 B.C.), bronzes displaying eagle perched on mountain and Athena; Cilician Armenia, baronial coppers of Roupen I (1080-1095), royal period, Levon I (1199-1219), coronation trams with one and two lions, double trams and half double trams, regular trams, half trams, tanks; Hetoum I (1226-1270), Hetoum-Kaigobād bilingual trams, Hetoum-Kaikhusew bilingual trams and half trams, Hetoum-Zabel regular trams and half trams, a tank, equestrian and regular kardezzes; Levon II (1270-1289), pre-coronation trams, trams, half trams struck with tram dies, brockage tank; Hetoum II (1289-1306), billons with Latin and Byzantine crosses and kardezzes with king's bust facing and king seated, kardezzes; Smpad (1296-1298), coronation trams, regular trams, and poghs; Gosdantin I (1298-1299), a tram and kardezzes; Levon III (1301-1307), takvorins, two half trams, and kardezzes; Oshin (1308-1320), coronation trams, takvorins, and takvorins overstruck in Arabic; Levon IV (1320-1342), takvorins, poghs, and takvorins overstruck in Arabic; Guy (1342-1344), takvorins and a pogh; Gosdantin III (1344-1363), takvorins and a pogh; Levon the Usurper (1363-1365), takvorins and a pogh; Gosdantin IV (1365-1373), takvorins; Levon V (1374-1375), billons and poghs; Kiurke (1048-1100) of Lori, a copper; Islamic period coins belonging to Šafavids; counterfeit coins, and gold medals. Also ancient collectibles, silver bracelets, a cross, and a cigarette case with the picture of Mother Armenia, a lead seal, and a statue. The Greek legends and weights of all coins are published.

YTN

Տրուած են հետեւյ Հայկական դրամներու կամ Հայաստանի վերաբերեալ դրամներու նկարագրութիւնները: Արաւմ Ա (չորրորդ 240 Ն.Ք.), բրոնզ մը ձիավար պատկերաւորով, Տիգրան Ա (123-96 Ն.Ք.), բրոնզէ դրամներ որոնց ետին պատկերուած է Յաղթանակ և ծառ. Տիգրան Բ (95-56 Ն.Ք.), չորեքդրամեաններ ու դրամսմ մը որոնց ետին պատկերուած է Բախտը, բրոնզէ դրամներ որոնց կոնակներուն վրայ պատկերուած է Բախտ, Վահագն, ամամթեղիւր, ցորենի հատիկ, Յաղթանակ, արմաւենիի ճիւղ, նոճիի ծառ, եռտանի, ձի և Արդեղոս լեռ. Արտաւազը Բ (56-34 Ն.Ք.), բրոնզներ Յաղթանակի և նոճիի ծառի պատկերաւորով. Տիգրան Գ (20-8 Ն.Ք.), բրոնզներ որոնց կոնակին վրայ պատկերուած է առիւծի գլուխ, երկձի մարտականք, փիղ և ձի. Տիգրան Դ (8-5 Ն.Ք.), բրոնզէ դրամներ որոնց ետին պատկերուած է Յաղթանակ, Վահագն և Նրատոյ թագուհիով՝ Բախտ. Արաւազը Գ (5-2 Ն.Ք.), բրոնզէ դրամ մը որու ետին պատկերուած է արծիւ մը թռուած լեռան կտաւրին և Աթենաս. Կիւրիկեան Հայաստան, իշխանական չրլանի պղինձներ՝ Ռուբէն Ա (1080-1095), թագաւորական չրլան. Լեւոն Ա (1199-1219), մի և երկու առիւծով օծման դրամներ, երկդրամներ, կէս երկդրամներ, հասարակ դրամներ, կէս դրամներ, դանդեր. Հէթում Ա (1226-1270), Հէթում-Քայթուպատի երկլեզուան դրամներ, Հէթում-Քայթուսուրովի երկլեզուան դրամներ և կիսադրամներ, Հէթում-Ջապէլի հասարակ և կիսադրամներ, դանդ մը, ձիավար և հասարակ քարտէզներ. Լեւոն Բ (1270-1289), նախածան դրամներ, դրամներ, կէս դրամներ կոխուած դրամներու կնիքներով, անկատար դանդ. Հէթում Բ (1289-1306), բիրոններ լատինական և բիւզանդական խաչերով ու քարտէզներ թագաւորի հայրը կիսանդրով և թագաւորը նստած. Սմբատ (1296-1298), օծման դրամներ, սովորական դրամներ և փողեր. Կոստանդին Ա (1298-1299), դրամ մը ու քարտէզներ. Լեւոն Գ (1301-1307), թագաւոր-

րիններ, երկու կէս դրամներ և քարտէզներ. Օշին (1308-132), օծման դրամներ, թագուորիններ և արարերէնով կրկնադրոշմուած թագուորիններ. Լևոն Դ (1320-1342), թագուոր-րիններ, փողեր և թագուորիններ արարերէնով կրկնադրոշմուած. Կի (1342-1344), թագուորիններ և փող մը. Կոստանդին Գ (1344-1363), թագուորիններ և փող մը. Լևոն Բռնկակալ (1363-1365), թագուորիններ. Կոստանդին Դ (1365-1373), թագուորիններ. Լևոն Ե (1374-1375), բիւրններ ու փողեր. Լուիէն՝ Կորիկէ Բ (1048-1100), պղինձ մը. իսլամական շրջանի դրամներ վերագրուած Սաֆաւեան-ներուն, կեղծ հայկական դրամներ ու մեդալներ: Ինչպէս նաև հնագիտական աւարականի՝ արծաթային ապարանջաններ ու խաչ մը, ծխախոտի տուփ մը Սալոր Հայաստանի նկարով, արծիճէ կնիք մը, ու արձան մը: Հրատարակուած են յունաստան խորագրութիւնները և բոլոր դրամներու ծանրութիւնները: ԵԹՆ

- 25 HAKOBIAN, Makruhi P. Berch Fēnērchi ptoytē ants'eali k'a'afughinerun vray [Berj Fenerji's Tour on the Crossroads of the Past] - Պերճ Ֆենէրչիի պտոյտը անցեալի քառուղիներուն վրայ, գրեց՝ Մաքրուհի Պ. Թակրեան. *Surp Pırgıçır*, Vol. 52 (January 2002), No. 627, pp. 8-22, illus. In Armenian.

Berj Fenerji's selected historical postcards, relating to Armenia and Armenians are described. Additionally, paper tokens of Samatia (10 para), Pera (10 para), and St. Lousavorich Armenian churches are illustrated.

Նկարագրուած են Պերճ Ֆենէրճեանի Հայաստանի և հայերուն վերաբերեալ ընտրուած պատմական քարթ-փոստաւորները: Յաւելեալ կերպով ցուցադրուած են թուղթէ տոմսակներ Սամաթիոյ (10 փարա), Բերայի (10 փարա) և Ս. Լուսավորիչ (10 փարա) հայկական եկեղեցիներուն: ԵԹՆ

- 26 NOYAN TAPAN. New 1000 Dram Bills in Circulation - Մէկ Յուլիան սկսեալ՝ 1000նոց նոր թղթադրամները. *Asbarez*, Vol. 94 (28 June 2002), No. 11757, pp. 10 and 4, respectively, illus. Bilingual in English and Armenian.

The Central bank has announced that a new 1000 dram bank note of the Republic of Armenia was placed in circulation. The new note is printed in Austria on 100 percent cotton paper. The security features include two spirals and threads. YTN

Կեդրոնական դրամատունը յայտարարած թէ շրջանառութեան մէջ դրուած են նոր 1000 դրամ-նոց թղթադրամեր: Նոր թղթադրամը տպուած է Աւստրիոյ մէջ 100 առ հարիւր բամպակէ թուղթի վրայ: Ապահովութեան յատկանիշները կը պարունակեն երկու զարաւադիծեր և դերձաններ: ԵԹՆ

- 27 ZARDARIAN, M. H. Hayaots' t'agi dzevavorman harts'i shurj [On the Question of the Evolution of the Armenian Tiara] - Հայոց թագի ձեւավորման հարցի չուրջ, գրեց՝ Մկրտիչ Զարդարյան. *Hin Hayastani patmut'ian ev mshakuyt'i harts'er*. Yerevan: HH GAA, Hnagitut'ian ev Azgagrut'ian Institute, 2001, pp. 55-65, illus. In Armenian.

The author discusses the evolution of the Armenian tiara, expressing his thesis that it presents a complex series of coordination. The tiara has had a continuous history, and multilayer synthesis of local traditions with certain innovations. The acceptance of the tiara cannot be interpreted as a result of mechanical borrowing from an external cultural source. Its typological and ideological parallels encompass geographical and cultural non-homogeneous expansion. The development form of the tiara in its completion can be recognized as Armenian. YTN

Հեղինակը կը քննարկէ հայոց խոյրին հղովոյթը, կ'արտայայտէ իր վարկածը, թէ այն իրեն կը ներկայացնէ որպէս բարդ համակարգ մը: Ուրիշն ձեւաորումը ունեցած է տեւական պատմութիւն, տեղական աւանդութիւններու և որոշակի նորութիւններու բազմաշերտ համադրութեամբ: Ուրիշն ընդունիլը հնարաւոր չէ մեկնաբանել որպէս արտաքին մշակութային ազդիւրէն մեքենականօրէն փոխառութեան ազդիւնը: Անոր տիպաբանական և զաղափարաբանական զուգահեռները կ'ընդգրկեն աշխարհագրական մեծ և մշակութայնօրէն ոչ միաստար տարածք: Ուրիշին տուեալ տիպը իր արմրող-թութեան մէջ՝ իրաւամբ կարելի է գնահատել որպէս հայկական: ԵԹՆ

- 28 NERCESSIAN, Y. T. Haweleal p'astarkner Kilikiyoy hayots' oskedramneru vawerakanu-t'ian shurj [Additional Information on the Authenticity of Cilician Armenian Gold Coins] - *Յաւելեալ վաստարկներ՝ Կիլիկիոյ հայոց ոսկեղրամներու վաւերականութեան շուրջ, գրեց՝ Եղիա Ներսէսեան*. Haigazian Armenological Review, Vol. XXI (2001), pp. 113-124. Armenian summary.

Serious questions have been raised about the authenticity of Cilician Armenian gold coins. The author supports the views offered by Paul Balog, Paul Z. Bedoukian, Gustave Schlumberger, and Fr. Clement Sibilian, as well as experts from the British Museum, that the gold coins from Cilician Armenia are authentic. Based on the established tradition, the customary place of storage of these commemorative coins were the residence of a dignitary, the royal palace, the seat of the Armenian Church catholicosate, or a museum. These principal places were looted during at least ten separate invasions by the Mamluk armies (13th and 14th centuries). Many gold coins from Cilician Armenia have been found in collections originating from Mamluk-era Egypt. A hoard was buried on Mamluk territory with Armenian two-lion 2 gold half tahekans of Levon I and Mamluk gold dinars dating no later than 697 A.H./A.D. 1297, providing the reader with a likely burial date of no earlier than 1298, corresponding with the reign of Gosdantian I of Cilician Armenia. Author

Կիլիկիոյ հայոց ոսկեղրամներու վաւերականութեան ինչդիրը լուրջ հարցումներ ստեղծած է: Հեղինակը կը պաշտպանէ Փոլ Բալոգի, Զարեհ Պտուկեանի, Կուսթալ Շլումբերգի, Զ. Կլեմէս Սիբիլիանի, ինչպէս նաև Բրիտանական Թանգարանի ներկայացուած տեսակէտը թէ Կիլիկեան Հայաստանի ոսկեղրամները հարազատ են: Ըստ ընկալեալ սովորութեան, ոսկեայ յուշադրամ մը պէտք է պահպանուի յատուկ շէնքի մը մէջ նման պալատի, կաթողիկոսարանի կամ ալ Թանգարանի: Այս զլխաւոր հաստատութիւնները սապր անդամ յարձակման ենթարկուած են մամլուք բանակներու կողմէ (13-րդ և 14-րդ դարերուն): Հայկական Կիլիկիոյ բազմաթիւ ոսկեղրամներ յայտնաբերուած են հաւաքածոներու մէջ, որոնք պահպանուած էին մամլուք շրջանի Եղիպոտի մէջ: Դրամագիւտ մը, Թաղուած Լեւոն Ա-ի կրկնաութն ոսկեայ 2 կէս դահեկաններով և մամլուք ոսկեայ դինարներու հետ միասեղ, ոչ աւելի կանուխ քան 1298, կը համապատասխանէ Կիլիկեան Հայաստանի Կոստանդին Ա-ի գահակալութեան շրջանին:

Հեղինակը

- 29 REDFORD, Scott. Excavations at Medieval Kinet, Turkey: A Preliminary Report, by Scott Redford, Saima Ikram, Elizabeth M. Parr, Timothy Beach, *Ancient Near Eastern Studies*, Vol. XXXVIII (2011), p. 68, illus.

Preliminary excavations at Kinet, located within the southern border of the kingdom of Cilician Armenia, revealed coin finds belonging to the following Armenian kings of medieval Cilicia: Levon I (1198-1219), Hetoum I (12726-1270), Levon II (1270-1289), Hetoum II (1289-1305, Smpad (1296-1298), Levon III (1301-1307).

YTN

Միջնադարեան Կիլիկիոյ հայ Թագաւորութեան հարաւային սահմանին մէջ գտնուած Բինէթի նախնական պեղումներէն յայտնաբերուած դրամները կը պատկանին Լեւոն Ա (1198-1219), Հեթում Ա (1226-1270), Լեւոն Բ (1270-1289), Հեթում Բ (1289-1305), Սմբատ (1296-1298), Լեւոն Գ (1301-1307) հայ Թագաւորներներու:

ԵԹՆ

- 30 SARYAN, Levon A. Find Karabagh on Map, by Leon A. Saryan. *World Coin News*, Vol. 29 (June 2002), No. 6, pp. 6 and 89.

In response to a letter by Don Pschirer (World Coin News, May 2002), Saryan gives an historical background and mentions that the Republic of Nagorno Karabagh has its coinage, postage stamps, and military decorations.

YTN

Ի պատասխան նամակի մը զրուած Դան Փսչիրըրի կողմէ (World Coin News, Մայիս 2002), Սարեան կու տայ պատմական ուրուագիծ մը և կը յիշէ, թէ Լեւոնային Ղարապաղի Հանրապետութիւնը ունի իր դրամները, նամակագրողները և զինուորական նշանները:

ԵԹՆ

MINUTES OF THE
ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY
MEETING OF SEPTEMBER 14, 2002
PICO RIVERA, CALIFORNIA

Luther Eskijian, the president of the Society, was gravely ill and was unable to attend the meeting. The meeting was called to order by Y. T. Nercessian (secretary), at 8:15 P.M. Also attending were W. Gewenian (treasurer), T. Nercessian (vice president), H. Ishkanian (society medallist), and members M. Garabedian and her daughter and G. Movsessian. Unfortunately, attendance was very poor, with only around one fourth of the Los Angeles area membership present.

The secretary announced that, for the past two years, the Society has been trying very hard to sell the remaining stock of numismatic publications written by Dr. Paul Z. Bedoukian. We discounted his publications and most of our own titles in order to raise funds so that we can publish the second volume of Bedoukian's collected research papers, *Selected Numismatic Studies* (SNS II), and also pay our obligation incurred during the printing of last *Special Publication*.

Unfortunately, this effort has not been a great success. Since we started this project, the special savings account established for the Bedoukian SNS II project has increased in value, but the amount of money raised has not met expectations. So far, the funds accumulated (about \$1,500) will cover only 10% of the printing expenses of 500 copies which is estimated to be close to \$15,000.

Dr. Paul Z. Bedoukian was the architect and dean of Armenian numismatics and a world-renowned Armenian numismatist living in the twentieth century. His donations in the form of cash and books to the Society has exceeded the contributions made by all of our other members. Therefore, the Armenian Numismatic Society feels an obligation to Bedoukian and his memory, and to Armenian numismatics as a whole, to publish the second volume of Bedoukian's studies. More than a century has passed since the publication of Fr. C. Sibilian's classic book, *Classification of Roupenian Coins* (Vienna, 1892). Sibilian is still being used as a reference source by the students and scholars of Armenian numismatics. So is Bedoukian's *Selected Numismatic Studies* (Los Angeles, 1981). Without doubt the same will be true for all the works penned by Dr. Paul Z. Bedoukian. For this reason it is extremely important that we publish the SNS II, thereby making his research papers available to the entire numismatic community today, tomorrow, and a few centuries from now.

Creating a "Table of Gratuity" in the SNS II, page 4, was discussed. However, at this stage the funds received would be far to short of the needed total amount of dollars to undertake the publication.

The treasury showed ten 3.5-inch floppy disks used to store six books which are on computer. He noted that SNS II is set, formatted, ready, and can go to press in 2003 if sufficient funds are available.

The following titles are on the computer for publication:

1. *Selected Numismatic Studies II*, by P.Z.B., 384 pp., 58 pls., estimated needed funds (ENF) \$15,000.
2. *Armenian Coin Auctions and Values of Armenian Coins*, by Y.T.N., 160 pp., 1 pl., ENF \$7,500.
3. *Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia*, by Y.T.N., 160 pp., 30-40 pls., ENF \$10,000.
4. *Catalogue of Armenian Coins* Collected by Y. T. Nercessian, 352 pp., 128 pls., ENF \$20,000.
5. *Armenian Numismatic Studies II*, by Y.T.N., 400-500 pp., 30-40 pls., ENF \$15,000.
6. *Armenian Numismatic Bibliography and Literature II*, by Y.T.N., 500-600 pp., ENF \$10,000.

The treasurer reported that the Society's general fund is in the red for \$6,000. Because of the lack of the required funds, no decision was made to publish any book in the near future.

The vice president suggested auctioning our numismatic books, inoperative laser printer and computer monitor on eBay as a means of raising money. He graciously volunteered to make such an attempt.

Some members suggested advertising in Armenian and numismatic publications. The secretary mentioned that when the book *Bank Notes of Armenia* was published, in 1988, this was done. The revenues from the sale only covered the advertising expenses. Now that the price was discounted 50%, the possibility exists that we would lose money instead of making. Another member suggested contacting Armenian bookstores and numismatic book distributors and sell the books through them. The answer was that on discounted books that we published, the present price is 8% to 10% below the cost per unit. Bookstores would require additional trade discount to sell them. Our non-discounted book, *Armenian Coins and Their Values*, is

selling well, although sales have slowed. It is still our best seller, distributed through numismatic book dealers and sold to private buyers.

A member suggested to explore the possibility of having the books printed in Armenia. The secretary questioned the quality of photographic plate printing and the availability of acid free glossy paper quality for the plates and text.

The secretary also added that several years later even if the funds are available he does not know what will happen. For example, because of his advancing age, it is seriously questionable if he will be able to perform some of the work done up to now. It is possible that some outside professional help may be required which may cost additional money.

Y. T. Nercessian read his paper on the "Half Trams of Cilician Armenian Kings" in Armenian. The author noted that this subject was discussed very extensively in English language but never in Armenian. The paper, though prepared for another Armenian language periodical, may have to be published in the *Armenian Numismatic Journal*, because of the lack of scholarly papers in English language.

The hostess, Mrs. Anahid Nercessian, served tea, coffee, pastry, etc., after the official meeting was concluded.

The meeting adjourned about 10.30 P.M.

Following the meeting, some members remained behind and continued to informally explore other avenues of raising funds for the publication of Armenian numismatic books. The society appeals to its members in other cities to submit any suggestions they might have.

ՏԵԼԵԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14, 2002-Ի ՓՈՂՈՎԱՆ
ՓԻՔՕ ՌԻՎԵՐԱ, ԲԱԼԻՅՈՒՄԻՆ

Լուսթէր Էսքիճեան, Ընկերակցութեան նախագահը, ծանոթօրէն հիւանդ էր, ու չկրցաւ ժողովին ներկայանալ: Ե. Թ. Ներսէսեան (առնանադպիրը) զուարեց ժողովին նիստը երկրորդիան 8:15-ին: Նաև ներկայ էին Վ. Կէլչէնեան (օրհնապահ), Դ. Ներսէսեան (փոխ նախագահ), Թ. Իշխանեան (Ընկերակցութեան մեղախոս), Գ. Կարապետեան և իր զուտորը, և Գ. Մովսէսեան: Դժբախտաբար ներկաները Լոս Անճելըսի շրջանի անդամներու քառորդն էին:

Առնանադպիրը յայտարարեց, թէ նախորդ երկու տարիներու ընթացքին Ընկերակցութիւնը իր կարելին ընելով կը ջանայ Զարեհ Պտուկեանի դրամագիտական հրատարակութիւններու պահեստը ծախել Կիսած ենք զինքը իր հրատարակութեանց և մերիներուն մեծամասնութեանց, որ կարողանանք դրամ հաւաքել ու հրատարակել իր հետազոտութեանց հաւաքածոյին երկրորդ հատորը՝ *Selected Numismatic Studies* (SNS II), ինչպէս նաև վճարել մեր պարտքը որ զոյացաւ վերջին Յատուկ Հրատարակութեան ընթացքին:

Շատ ցաւալի է, որ մեր այս ձեռնարկը յաջողութեամբ չէ պատկուած: Այս ծրագիրը սկսել է Վեր, դրամատան մէջ Պտուկեանի SNS II ծրագրին համար բացումը խնայողութեան հաշւոյն մուտք գործած ընդհանուր դրամարը բարձրացած է, սակայն ոչ ակնկալուածին հաւասար: Ներկայիս զոյացած դրամարը (զրեթէ \$1,500) բաւարար պիտի լլայ 500 օրինակ զիրքերու սղագրական ծախսի՝ \$15,000-ին միայն 10 առ հարկերին:

Դուր. Զարեհ Պ. Պտուկեան եղած է հայ դրամագիտութեան ոչ միայն ճարտարագէտը, այլ նաև քսաներորդ դարու ամենէն աչքառու և աշխարհահայկ հայ դրամագէտը: Ան համոզեացած է մեր Ընկերակցութեան միակ բարերարը, որու նուիրած դրամներն ու զիրքերը կը զերգանցեն մեր բոլոր այլ անդամներուն նուիրատուութիւնները: Ուրեմն Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւնը պարտական է Պտուկեանին և իր յիշատակին, ինչպէս նաև հայ դրամագիտութեան՝ հրատարակելու Պտուկեանի ուսումնարկութիւններուն երկրորդ հատորը: Դարէ մը աւելի եղած է Հ. Կ. Սիւրբեանի զիրքին հրատարակութեան՝ Դասաւորութիւն Ռուբենեան դրամոց (Վիեննա, 1892): Սակայն տակաւին կը գործածուէ իբրև սկզբնաղբիւր հայ դրամագիտութիւնը ուսումնասիրող բանասէրներու կողմէ: Նոյնպէս է նաև Պտուկեանի *Selected Numismatic Studies* (Լոս Անճելըս, 1981) զիրքը: Անկասկած նոյնը պիտի լլայն Պտուկեանի զրչին պատկանող

աշխատանքները Այս պատճառով չափազանց անհրաժեշտ է, որ մենք հրատարակենք Պոտևեանի SNS II գիրքը, այսպիսով իր հետազոտութիւնները մատչելի պիտի ըլլան դրամագիտական համայնքին այսօր, վաղը, ինչպէս նաև քանի մը դարեր յետոյ:

Քննարկուեցաւ իր գիրքին հարց էջին մէջ ստեղծել դրամական նուէրներու «Երախտագիտական տախտակ» մը Սակայն ստացուելիք նուիրատուութիւնները շատ հեռու պիտի մնային հրատարակութեան համար անհրաժեշտ եղող ընդհանուր գումարներն:

Ատենադպիրը ցոյց տուաւ տարբեր սկաւառակներ, որոնց վրայ խտացուած ու ձևաւորուած են վեց գիրքեր, որոնք համակարգիչին վրայ են: Ու շնչեղ թէ SNS II գիրքը շարուած, ձևաւորուած, ու պատրաստ է 2003 թ. հրատարակութեան համար եթէ այս նպատակի համար անհրաժեշտ գումարը հայթայթուի:

Հետեւալ գիրքերը համակարգիչի վրայ են հրատարակման համար--

1. Selected Numismatic Studies II, գրեց՝ ԶՊՊ, 384 էջ, 68 տախ, դնահատուած նախահաշիւ (ԳՆ) \$15,000;
2. Armenian Coin Auctions and Values of Armenian Coins, գրեց՝ ԵԹՆ, 160 էջ, 1 տախ, ԳՆ \$7,500;
3. Silver Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia, գրեց՝ ԵԹՆ, 160 էջ, 30-40 տախ, ԳՆ \$10,000;
4. Catalogue of Armenian Coins Collected by Y. T. Nercessian, 352 էջ, 128 տախ, ԳՆ \$20,000;
5. Armenian Numismatic Studies II, գրեց՝ ԵԹՆ, 400-500 էջ, 30-40 տախ, ԳՆ \$15,000;
6. Armenian Numismatic Bibliography and Literature II, գրեց՝ ԵԹՆ, 500-600 էջ, ԳՆ \$10,000;

Գանձապահը զեկուցեց, թէ Ընկերակցութիւնը \$6,000 պարտքի տակ է: Անհրաժեշտ եղող գումարներու պակասին պատճառով գիրք հրատարակելու համար որեւէ որոշում չկայացաւ:

Փոխ նախագահը թեյադրեց eBay-ի վրայ աճուրդով փաճառել մեր դրամագիտական գիրքերը, նախկին անգործած լազդրային տպիչն ու համակարգիչի պատասադը: Ան ազնուութեամբ ընդունաւ մեր խնդրանքին ու խոստացաւ փորձել զանոնք վաճառելու համար:

Անդամներէն ոմանք թեյադրեցին ծանուցումներ գետնից հայ և դրամագիտական հրատարակութեանց մէջ: Ատենադպիրը նշեց թէ այս կատարուեցաւ երբ Bank Notes of Armenia գիրք հրատարակուեցաւ 1988-ին Մախուած գիրքերուն հասոյթը միայն կրցաւ ծածկել ծանուցումներու ծախսերը: Հիմա որ դիրքեր 50 առ հարիւր զեղուած են, դրամ պիտի կորսնցնենք փոխան շահին: Այլ անդամ մը թեյադրեց կապուել հայ զրախանութիւններու և դրամագիտական գիրք ցրուողներու հետ ու ծախել անոնց միջոցով: Իրեն պատասխան ըացատրուեցաւ թէ մեր հրատարակուած ներկայ զեղուած գիրքերը արդէն իւրաքանչիւր միաւորի դնահատուածին 8-էն մինչև 10 առ պակաս պիտի կը ծախուի: Գրախանութիւնը յաւելալ զեղի պիտի պահանջեն այդ գիրքերը ծախելու: Մեր չզեղուած գիրքերէն մէկը, Armenian Coins and Their Values, այդ տեսակէտով լաւ կը ծախուի և մեր ամենէն շատ ծախուող գիրքն է, տարածուած՝ մեզ կապուող դրամահաւանքներուն և դրամագիտական զրախանութիւններու միջոցով:

Անդամներէն մին թեյադրեց հետազոտել ու հասկնալ թէ կարելի է Հայաստանի մէջ աւելի նպաստաւոր գիրքերով գիրք տպեցնել: Հարցեր ուղղուեցան դրամներու տախտակներուն տպագրութեան որակին մասին, ինչպէս նաև առանց թթիւութի և փայլուն թիւղի մարկուրութիւն:

Ատենադպիրը նաև աւելցուց, որ անկողմի է ըսել թէ որոշ տարիներ ետք ինչ պիտի պատահէ եթէ նոյն իսկ անհրաժեշտ դրամը հայթայթուի: Օրինակի համար, իր յաւաքացող տարիքին պատճառով, լրջօրէն կասկածելի պէտք է նկատել թէ ինք պիտի կարողանայ կատարել տպագրական աշխատանքի հետ կապուած գործերը: Կարելի որ դուրէնն արհեստագիտական օգնութիւն պէտք է վարձուի, որ յաւելեալ ծախս պիտի ըլլայ:

Ե. Թ. Ներսիսեան կարգաց իր «Կլիլիկոյ հայ թագաւորներու կիսադրամները» հետազոտութիւնը: Հեղինակը նշեց թէ այս նիւթը քանիցս քննարկուած է անդիւրէն լեզուով, բայց երբեք հայերէնով: Յօդուածը, թէև պատրաստուած այլ հայերէն պարբերագիրքի մը համար, հաւանաբար հարկադրուի տպուել Հայ դրամագիտական Հանդիսի մէջ, քանի որ անգլերէն լեզուով յօդուածներու բացը զգալի է:

Տնտեսիկներ՝ Անահիտ Ներսիսեան, անդամներուն սպասարկեց սուրճ, թէյ, անուշեղեն, ևայլն, ժողովին պաշտօնական բաժնին աւարտելին յետոյ, և

Ժողովը փակուեցաւ. երկուդեան 10:30-ին:

Ժողովէն վերջ, ոմանք ետին մնացին ու շարունակեցին որոնել թէ ինչպէս կարելի է դրամ հայթայթել, որ հայ դրամագիտական գիրքերը հրատարակուին: Կազմակերպութիւնը կողմ կ'ուղղէ և կը խնդրէ այլ քաղաքներու, անդամներէն որ զրեն մեզի իրենց շինել թեյադրութիւնները:

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY
Mr. W. Gewenian, Treasurer
8511 Beverly Park Place
Pico Rivera, CA 90660-1920, U.S.A.

	50% OFF	
	PRICE	PRICE
Armenian Numismatic Society Publications		
SP1. Bedoukian, Paul Z. <i>Selected Numismatic Studies</i> . 570 pp, 72 pls. cloth. US shipping \$4 extra.....	\$35.00	\$17.50
SP2. Nercessian, Y. T. <i>Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams</i> . 36 pp., 12 pls. card covers. US hiping \$1 extra.....	6.75	\$3.25
SP3. Nercessian, Y. T. <i>Armenian Numismatic Bibliography and Literature</i> . 729 p., cloth. US shipping \$5.....	\$50.00	\$25.00
SP5. Bedoukian, Paul Z. <i>Armenian Coin Hoards</i> . 64 pp., 6 pls., card covers. US shipping \$1 extra.....	\$8.00	\$4.00
SP6. Nercessian, Y. T. <i>Bank Notes of Armenia</i> . 224 pp, 192 pls., casebound. US shipping \$4 extra.....	\$30.00	\$15.00
SP7. Bedoukian, Paul Z. <i>A Hoard of Copper Coins of Tigranes the Great and a Hoard of Artaxiad Coins</i> . 30 pp, 2 pls., c/c. US shipping \$1 extra.....	\$5.50	\$2.50
ANJ-15. <i>Studies in Honor of Dr. Paul Z. Bedoukian, Armenian Numismatic Journal</i> , Series I, Vol. XV (1989), 192 pp, illus, card covers. US shipping \$4 extra.....	\$30.00	\$15.00
Bedoukian Publications		
B1. Bedoukian, Paul Z., <i>Coinage of the Artaxiads of Armenia</i> . 81 pp., 8 pls., cloth. US shipping \$4 extra.....	\$30.00	\$15.00
B2. Bedoukian, Paul Z., <i>Coinage of Cilician Armenia</i> . xxxie, 494 pp., 12 pls., casebound. US shipping \$5 extra.....	\$45.00	\$22.50
B3. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Coins and Medals: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian</i> . US shipping \$1 extra....	\$2.00	\$1.00
B4. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Books: An Exhibition of Early Printings 1512-1700, from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian</i> . US shipping \$1 extra.....	\$2.00	\$1.00
B5. Bedoukian, Paul Z., <i>Thirty Centuries of Armenian Metal Art: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian</i> . US shipping \$1 extra.....	\$2.00	\$1.00
B6. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Ceramic Art: An Exhibition from the Collection of Dr. Paul Z. Bedoukian</i> . US shipping \$1 extra.....	\$5.00	\$2.50
B7. Bedoukian, Paul Z., <i>Armenian Woven Art: An Exhibition from the Collections of Tina & Haroutune Hazarian, Dr. Paul Z. Bedoukian</i> . US first class ship. \$1 extra.....	\$5.00	\$2.50
B8. Bedoukian, Paul Z., <i>18th Century Armenian Medals Struck in Holland</i> . US shipping \$1 extra.....	\$2.00	\$1.00

All listed books at a 50% discount to all buyers, members, dealers, and public.
PREPAYMENT REQUIRED

Shipping extra • California residents please add appropriate sales tax • January 2002

Phone: 562-695-0380 • e-mail: ArmNumSoc@aol.com